This is a digital copy of a book that was preserved for generations on library shelves before it was carefully scanned by Google as part of a project to make the world's books discoverable online.

It has survived long enough for the copyright to expire and the book to enter the public domain. A public domain book is one that was never subject to copyright or whose legal copyright term has expired. Whether a book is in the public domain may vary country to country. Public domain books are our gateways to the past, representing a wealth of history, culture and knowledge that's often difficult to discover.

Marks, notations and other marginalia present in the original volume will appear in this file - a reminder of this book's long journey from the publisher to a library and finally to you.

Usage guidelines

Google is proud to partner with libraries to digitize public domain materials and make them widely accessible. Public domain books belong to the public and we are merely their custodians. Nevertheless, this work is expensive, so in order to keep providing this resource, we have taken steps to prevent abuse by commercial parties, including placing technical restrictions on automated querying.

We also ask that you:

+ *Make non-commercial use of the files* We designed Google Book Search for use by individuals, and we request that you use these files for personal, non-commercial purposes.

+ *Refrain from automated querying* Do not send automated queries of any sort to Google's system: If you are conducting research on machine translation, optical character recognition or other areas where access to a large amount of text is helpful, please contact us. We encourage the use of public domain materials for these purposes and may be able to help.

+ *Maintain attribution* The Google "watermark" you see on each file is essential for informing people about this project and helping them find additional materials through Google Book Search. Please do not remove it.

+ *Keep it legal* Whatever your use, remember that you are responsible for ensuring that what you are doing is legal. Do not assume that just because we believe a book is in the public domain for users in the United States, that the work is also in the public domain for users in other countries. Whether a book is still in copyright varies from country to country, and we can't offer guidance on whether any specific use of any specific book is allowed. Please do not assume that a book's appearance in Google Book Search means it can be used in any manner anywhere in the world. Copyright infringement liability can be quite severe.

About Google Book Search

Google's mission is to organize the world's information and to make it universally accessible and useful. Google Book Search helps readers discover the world's books while helping authors and publishers reach new audiences. You can search through the full text of this book on the web at `http://books.google.com/`

JN
2219
A5N4S6

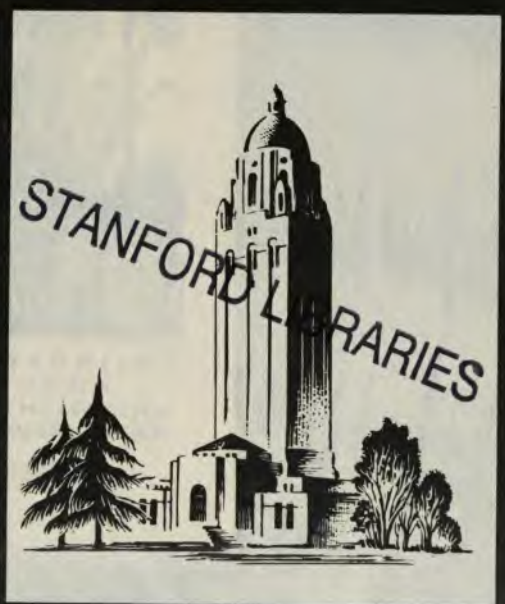

HOOVER INSTITUTION
on War, Revolution, and Peace
FOUNDED BY HERBERT HOOVER, 1919

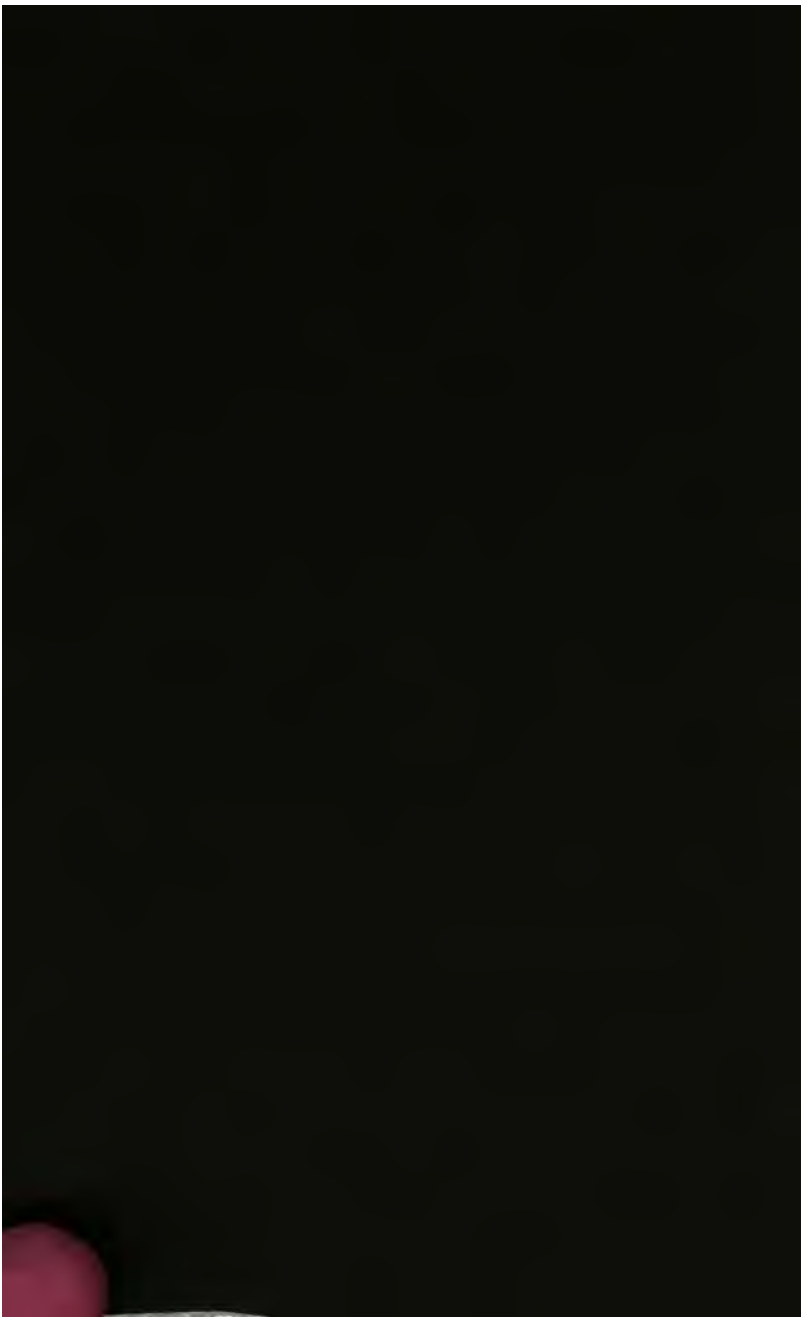

DR. VÁCLAV ŠKARDA:

Národní strana svobodomyslná

a

její program.

1h 12 327

V PRAZE.
Tiskem i nákladem Edv. Beauforta.
1897.

04402

JN2219
A5N4S6

J. 31.823

Úvod.

Konaje přípravy k vydání dějin „klubu národní strany svobodomyslné v Praze“, jenž letos vstoupil do 25. roku svého trvání, jakož i dějin „národní strany svobodomyslné“, která po vánocích r. 1874 se ustavila jako samostatná, pokládal jsem pro nynější dobu za vhodné sestaviti sbírku programových projevů naší strany, aby ti, již se interesují o politické věci, měli po ruce knížku, z níž by seznali zásadový program národní strany svobodomyslné a její programy pracovní, jež si v různých dobách svého působení vytkla.

Stručná stať, již jsem sbírce té předeslal, má za účel kratince vývoj strany naší naznačiti a hlavní rysy její organisace načrtnouti; žádám tudíž, aby při posuzování její k účelu tomu bylo přihlíženo.

V Praze, dne 12. května 1897.

I.

1.

1874—1897

Po vánocích roku 1874 ustavila se národní strana svobodomyslná jako samostatná na svém I. valném sjezdu, jenž pořádán byl v Praze dne 27. prosince.

Směry svobodomyslný a konservativní jevily se ve sboru poslaneckém i mimo něj již od let 60tých, až otázka obeslání sněmu zemského a odpor proti klerikálním proudům ve straně staročeské spůsobily, že svobodomyslné živly v českém národě sdružily se v samostatnou organisaci *).

Při volbách sněmovních r. 1874 a 1875 konaných přihlásila se — jak dr. Jan Kučera o druhém valném sjezdu dne 7. listopadu 1875 referoval **) — ke straně naši třetina voličstva, kdežto poslanců tehdy měla strana naše celkem 9.

---

*) Srovn. brožuru „K objasnění našich domácích sporů.“ Sepsal dr. Edvard Grégr. Praha 1874. Strana 12 a násl.

**) Srovn. „Jednání na druhém valném sjezdu národní strany svobodomyslné odbývaném dne 7. listopadu 1875.“ Praha 1875. Str. 6.

Myšlenka aktivní politiky na sněmu zemském, za kterou tehdy především strana naše zápasila, nabývala rok od roku více půdy, tak že po hlavních volbách r. 1878 k jednomyslnému přání voličstva všichni poslanci čeští vstoupili opět do sněmu království českého.

Nově založený státoprávní klub po nějaký čas umožňoval modus vivendi mezi stranou naší a staročeskou. Poměr ten však netrval dlouho. Čím hůře politice staročeské se ve Vídni dařilo, tím prudčeji bylo útočeno na stranu naši.

Po roce 1885, kdy každý den bylo lépe viděti, že politika staročeská není naší věci společné užitečna, pustilo se vedení národní strany svobodomyslné do práce, aby řady stoupenců byly přehlédnuty, doplněny a sesíleny. Organisační činnost ta, jíž se hlavně zesnulý dr. Julius Grégr, nebožtík dr. Kučera a dr. Herold účastnili, zdařila se do značné míry.

O velikonocích r. 1887 pořádán v Praze valný sjezd strany*), který byl zřetelným dokladem provedené reorganisace a zároveň mohutným protestem proti politice Staročechů.

Roku 1889 před volbami do sněmu zemského konán opět valný sjezd v Praze dne 16. června. Účastenství bylo rovněž velkolepé jako při sjezdu předešlém a shromáždění schválilo přípravy k volbám vykonané, zejména též volební provolání z péra zvěčnělého dra. Julia Grégra.

Sněmovní volby skončily na to pro stranu naši skvěle.

---

*) Srovn. „Valný sjezd národní strany svobodomyslné v pondělí po Velké noci dne 11. dubna 1887.“ Praha, r. 1887.

Kdežto v prošlém období bylo poslanců strany naší na sněmu **10**, vzrostl jich počet na **37**; ale i v okresích, kde Staročeši své kandidáty prorazili, měli naši kandidáti veliké menšiny.

Strana staročeská byla vítězstvím naším překvapena, ale strana naše zcela přesně úspěch svůj předvídala, byť výsledek voleb dílem pečlivých příprav.

Vývoj dalších událostí — zejména výsledek známých vídeňských konferencí — zasadil straně staročeské smrtelnou ránu: při volbách v březnu 1891 do rady říšské konaných udrželi Staročeši ze všech lidových mandátů jediný: v městské skupině Táborské.

Během uplynulého šestiletí se všech stran od nejkrajnější pravice až do nejkrajnější levice — podnikány proti straně naší útoky všeho druhu; žádný prostředek nezdál se odpůrcům dosti nízkým, aby ho nepoužili za tím účelem, aby strana naše zbavena byla důvěry v širokých lidových vrstvách.

Jen letmo vzpomeňmež si na počínání Staročechů, jednání klerikálů v samostatnou stranu ustavených, podkopnou činnost agrárníků pod vedením Šťastného a Rataje, jakož i zakladatelů samostatné strany živnostnické, dále brojení frakce realistů, pokrokářů i radikálů barvy dra Vašatého, konečně agitace sociálních demokratů.

Všechny tyto útoky zůstaly bez výsledku: při sněmovních volbách r. 1895 a při letošních volbách do rady říšské docílila strana naše vítězství, jež i úspěchy z r. 1889 a 1891 daleko překonala.

Široké massy lidové: značná část dělnictva,

rolnictvo, živnostnictvo i intelligence ohromnou většinou stojí věrně a pevně při straně naší.

Strana naše činností svou ve sborech zákonodárných i mimo ně dokázala, jak neunavně hájí zájmů vlasti i lidu českého a proto voličstvo v převážné své většině straně naší svou důvěru zachovalo.

Není úkolem těchto řádků podrobně činnost strany naší líčiti, — ponechávám si úkol ten pro jinou příležitost, — zde jen konstatuji výše uvedený, nepopíratelný fakt.

Než nezakrývejmež při tom stinné úkazy u nás se jevící!

Velká část intelligence, jež jest v přesvědčení svém lidová a pokroková, stála dosud stranou, neúčastnic se života veřejného a nepřiznávajíc zřejmě svou politickou barvu.

Studentstvo a značná část mladé intelligence na místě, aby se věnovala drobné práci národní, jíž jest u nás nevyhnutelně potřebí, libuje si v kritisování, souzení a odsuzování. Nastala doba samých rad, pokynů a programů, co by se dělati mělo, ale „rádcové“ na místě toho, aby se pustili do práce sami, znechucují svým počínáním každému působení ve veřejném životě.

Není možno, abych na tomto místě nepřipojil zmínku o vývoji realistického směru a pokrokového hnutí, jež s uplynulým desítiletím strany naší jsou v těsném spojení.

2.

Směr realistů.

Roku 1890 vstoupili realisté po předběžném vyjednávání do svazku naší strany. Realisté nečinili zvláštní politickou stranu, nýbrž byla to skupina mladých učenců, kteří chtěli reformovati naše veřejné poměry. Ani politika, ani činnost kulturní, ani snahy sociální v Čechách nebyly jim po chuti.

Vznik směru jejich a další vývoj zdařile líčí F. V. Krejčí v článku, jejž uveřejnil v letošních „Rozhledech“.*)

Při volbách říšských r. 1891 byli prof. Kaizl a Masaryk, jakož i Dr. Kramář kandidováni a také zvoleni.

Vzdor tomuto vstoupení jmenovaných tří hlavních representantů realismu nestotožňovali se přívrženci jich s naší stranou, naopak dávali svým jednáním na jevo, že jsou k její podnikům velice chladni.

Poměry, pro které se prof. Masaryk r. 1893 vzdal poslaneckého mandátu, jsou dobře známy a nebudu se o nich šířiti.

Taktéž jest známo, že prof. Kaizl i dr. Kramář od té doby, co do strany naší vstoupili, pracují v ní horlivě jako její upřímní stoupenci a že činnost jejich byla straně naší ke zdaru i prospěchu.

Zejména prof. Kaizl, ač jest parlamentární činností velmi zaměstnán, ujal se v opravdovém zápalu strany naší ve zdařilé studii

*) Rozhledy, ročníku VI. čís. 5: F. V. Krejčí „K dnešnímu stavu mladého hnutí.“

„České myšlenky“,*) ve které háji podstatu a oprávněnost národní strany svobodomyslné a vyličuje pokrok věci české za její vedení.

Prof. Masaryk, vzdav se poslanectví, nevystoupil ze strany naší; ve spise svém „Česká otázka“ vzdor všem svým nepříznivým posudkům o straně naší stál ještě na stanovisku strany, v „Nynější naší krisi“ již kolisal, stavěl se však po většině proti straně naší.

Týdeník „Čas“, který ještě v roce 1894 formálně se hlásil k organisaci národní strany svobodomyslné, před koncem roku toho postavil se proti ní. Počátkem roku 1895 jak „Čas“, tak i revue „Naše Doba“ postavily se zcela otevřeně na stanovisko straně naší nepřátelské. Ve statích listů těch straně naší věnovaných nenalezáme objektivních posudků, spravedlivě světlo a stín rozdělujících, nýbrž články jejich jsou řadou umíněného, strannického odsuzování.

„Česká Stráž“ oběma listům těm tonem co nejjizlivějším sekunduje.

Ve stranu přívrženci prof. Masaryka seskupeni nejsou.

3.

Hnutí pokrokové.

Pokrokové hnutí vzniklé na počátku let devadesátých ve studentstvu počalo se r. 1892 vyhraňovati v politický směr.

Aby směr ten měl k disposici žurnál, se-

*) Dr. J. Kaizl, „České myšlenky.“ Praha, 1896.

staveno družstvo za pomoci stoupenců národní strany svobodomyslné.

Koncem roku 1892 počal vycházeti kýžený orgán „Neodvislost".

Týdenník ten nepropagoval v přední řadě zásady nového směru, nýbrž hájil radikální taktiku ve straně svobodomyslné.

Výminečný stav dne 12. září 1893 na Prahu s okolím uvalený zarazil na čas postup pokrokového hnutí, neboť předáci propadli persekuci.

Přívrženci směru pokrokového, již založili neb opanovali některé krajinské listy, počali stále prudčeji útočiti na stranu svobodomyslnou. Pohnutkou byla jim patrně ta okolnost, že strana naše jinak pojímala mnohé události, jež výminečný stav předcházely, než oni.

Z čista jasna v letě r. 1894 byl jsem vybídnut předním stoupencem směru pokrokového, abych hleděl odstraniti differenci mezi stranou naší a t. zv. pokrokáři. Zmíněný důvěrník kladl váhu na to, že většina pokrokářů považuje se za příslušníky národní strany svobodomyslné, činíc toliko její levé křídlo a že chce pracovati ve straně, nerušíc její jednotu.

Za vydatné podpory dra Herolda docílil jsem toho, že byli representanti směru pokrokového od vedení naší strany pozváni ku společné poradě. Oni prohlásili, že stojí na programu národní strany svobodomyslné, že si však přejí přesnější stylisaci pracovního programu, při tom vytýkali straně, že nepracuje dosti vydatně v lidu a že jednotliví poslanci nejsou dosti důslednými ve svém jednání.

Od členů výkonného výboru strany naší, kteří uvedli výtky ty na pravou míru, nabízena

pozvaným příležitost, aby mohli ve straně pracovati a byly projektovány hned k tomu účelu odbory při výkonném výboru. Porada skončila v nejlepší shodě.

Sbor zemských důvěrníků v Nymburce ve schůzi dne 23. září t. r. přijal návrh, aby byly při výkonném výboru zřízeny odbory, zejména organisační, volební, finanční a tiskový, zároveň dal výkonnému výboru plnou moc, aby do odborů těch stoupence strany povolal.

Žurnalistika směru pokrokového rozhorleně si stěžovala, že nebyli stoupenci její pozváni do schůze důvěrníků, což ovšem dle organisačních stanov strany nebylo možno, poněvadž toliko sbor zemských důvěrníků sám v příčině té mohl rozhodnouti.

Po schůzi nymburské předložili pokrokáři výkonnému výboru naší strany seznam osob, jež by v odborech chtěly pracovati.

Když však výkonný výbor některé z navržených do odborů povolal, žádaje od nich prohlášení o uznání programu národní strany svobodomyslné a o podrobení se vedení strany, odmítli všichni vstup do odborů.

Od té doby šířila se propast mezi stranou naší a pokrokářů pořád znatelněji.

Ačkoliv dříve již bylo pozorovati ve směru pokrokovém dva proudy: jeden pod vedením Ant. Hajna, jenž toužil po výslovném vystoupení ze strany svobodomyslné, klada váhu na zásadní rozdíly v pojímání české politiky, druhý pod vedením dra Rašína, který formálně trval ve straně, vycházelo během roku 1895 vždy více a více na jevo, že první proud nabývá vrchu.

„Radikální Listy“ již v letě r. 1895 před valným sjezdem naší strany prohlašovaly, že stoupenci jejich nepokládají se za příslušníky strany svobodomyslné a že jim sjezd strany naší jest lhostejným.

Toto stanovisko, jež veřejně žádným pokrokářem nebylo dementováno, mělo za následek, že výkonný výbor nemohl do sněmu v městské skupině kolínské kandidovati dra Baxu, jenž jako předseda redakčního komitétu „Rad. Listů“ té doby vystupoval.

Od té doby trvají, ba vzrůstají útoky listů pokrokářských proti vedení strany naší.

Zejména již při sněmovních volbách roku 1895 stavěly se orgány pokrokářské proti mnohým officielním kandidaturám našim, ještě více vynikla snaha ta při letošních volbách do rady říšské.

Rozdíly mezi pokrokáři barvy Hajnovy a Rašínovy stávaly se denně makavějšími, až letos rozhodnutí o stanovisku, jak se postaviti ku kandidátům sociálně-demokratickým v V. kurii, spůsobilo, že se směr pokrokový rozpadl ve 2 frakce spůsobem oficielním.

Frakce vedená Ant. Hajnem ustanovila se o sjezdu dne 4. dubna t. r. v Praze konaném v samostatnou radikálně-pokrokovou stranu.*)

Frakce vedená drem. Rašínem jest bez zevní strannické organisace, ač vlastně de facto redakční komitét „Radikálních listů“ vedení „směru“ obstarává.

Nelze však přehlédnouti, že bývalí pokro-

*) Srovn. „Program a úkoly strany radikálně-pokrokové“. Praha 1897.

káři jsou také zastoupeni v „Rozhledech“, jež vedou J. Pelcl a F. V. Krejčí, kteří zaujímají postavení rovněž odlišné, tvrdíce, že oni vlastně nejsprávněji v duchu původního pokrokového hnutí pokračují. Konečně jedna část účastníků pokrokového směru připojila se na dobro ke skupině prof. Masaryka (ku př. Machar, Šalda, dr. Koerner, Jaroš atd.)

4.

Vnitřní právo ve straně svobodomyslné.

Jsem dalek toho, abych podceňoval to, co směs realistický a hnutí pokrokové dobrého a užitečného přinesly, tvrdím jen po zralé úvaze, že věcných důvodů nebylo k tomu, aby přívrženci směrů těch opustili stranu svobodomyslnou, neboť příležitost ku práci, jejíž potřebu tak hlasitě a neunavně hlásají, měli a vedení strany ochotně jim poskytovalo možnost, aby v rámci strany pracovali a dokázali, co dovedou.

Příčinu samostatného vystupování jak realistů tak pokrokářů dobře naznačuje F. V. Krejčí, ve článku napřed citovaném, kdež praví o snaze mladých „dát své já všude cítit“ a v jich „vypjatosti“.

Výtky obou směrů hlavně spočívají v tom, že prý strana naše nestará se o kulturní potřeby naše, že nepečuje o vzdělávání lidu atd.

Vůdcové strany naší nikdy nepodceňovali tyto snahy, ba vždy seč byli o ně dbali a k práci v tom směru vybízeli. Za to, že nebylo dosti pracovníků, nemůže býti činěno zodpovědným vedení strany.

Nahoře již jsem se zmínil, že se u nás

hemží plno rádců a reformátorů, ale lépe by bylo, kdyby ti, již stále kritisují a vykládají, co se dělati má, sestoupili se své olympské výše a přiložiti skutečně ruku svou ku práci, jejíž potřebu kážou.

Tytéž osoby nemohou dělati vše, i v politice musí býti dělba práce. Ten, kdo tři čtvrtě roku dlí na radě říšské a ve sněmu, nemůže pořádati schůze od vesnice k vesnici; k tomu jest dorost povolán a také povinen.

Doufám pevně, že tomu tak bude také u nás!

Vedení strany svobodomyslné po provedené kampani volební bedlivě nyní obrací svůj zřetel ku práci vnitřní.

Ději se již pilné přípravy, aby vzdělávací, poučná činnost bylo soustavnou a intensivní. V tom směru působí se v žurnalistice i v politických spolcích; pracuje se na vydávání politických spisů, populárních brožur, letáků atd.

Na vydávání laciného deníku se nezapomnělo, po prázdninách vyjde první nové číslo nové revue.

Založené pracovní odbory při klubu národní strany svobodomyslné v Praze soustřeďují naší intelligenci k soustavné práci ve veřejných otázkách. Všude jeví se život a ruch, doufám pevně, že chuť k práci vytrvá.

Činnosť ta jest důkazem, že strana naše, je zdráva a silna, že neupadá po vítězství volebním v nečinnost, nýbrž že se vzpružuje a utužuje v mužné své síle.

5.

Organisace strany.

K porozumění jednotlivých projevů strany, jež obsahuje II. část této knížky, jest potřebí, abych stručně vyznačil hlavní články organisace národní strany svobodomyslné.

Nejširším sborem strany jest valný sjezd, který se nyní skládá z poslanců, členů výkonného výboru s odbory, místních důvěrníků, žurnalistů a vynikajících členů strany, zejména těch, již zasedají ve sborech samosprávných.

Valný sjezd má býti svolán nejméně jednou za šest let Za dobu svého trvání konala národní strana svobodomyslná celkem šest valných sjezdů. První sjezd odbýván byl dne 27. prosince 1874, na něm se strana naše ustavila, druhý sjezd konal se rok nato, dne 7. listopadu 1875, na něm konala strana přehlídku své práce; třetí sjezd pořádán byl dne 14. září 1879 za příčinou usnesení se strany o vstupu poslanců do rady říšské*), čtvrtý sjezd konal se dne 11. dubna 1887, jím předstoupila strana na veřejnost po své reorganisaci; dne 16. června 1889 byl sjezd pátý, jenž schválil přípravy k sněmovním volbám, šestý sjezd konečně pořádán byl dne 29. září 1895 a jest jeho průběh dosud v živé paměti.

Druhou instanci ve straně jest sbor zemských důvěrníků, jenž rozhoduje o spůsobu organisace a činnosti strany a schází se pravi-

*) Srovn. „Epištoly svobody“ čís. 22. „Čtyři řeči přednesené na sjezdu národní strany svobodomyslné dne 14. září 1879“. Praha 1879.

delně jednou v roce. Dle usnesení schůze nymburské jsou nyní členy sboru toho všichni poslanci, členové výkonného výboru s odbory a t. zv. zemští důvěrníci (jeden z každé pětky).

Mimo kluby poslanecké*), jichž působnost jest dána sama sebou, sluší uvésti důležitý orgán strany, jenž činí „sbor poslanců“, skládající se ze všech poslanců národní strany svobodomyslné jak ve sněmu zemském, tak na radě říšské.

Orgán ten usnáší se ve schůzi s výkonným výborem společné o věcech zvláště důležitých, zejména týkajících se postupu poslaneckých klubů bez obmezení na jednotlivý klub. Naposledy sešel se sbor poslanecký v Praze dne 29. září 1896 a učinil usnesení o taktice na sněmu i radě říšské pro dobu do nových voleb říšských.

Veškerou působnost strany řídí výkonný výbor, jenž na posledním valném sjezdu zvolen byl počtem 13 členů a jenž má právo přibíráním členů se rozšiřovati.

Těchto původně zvolených 13 členů činí správní sbor, který připravuje návrhy pro výkonný výbor a obstarává správní záležitosti.

Výkonný výbor čítá nyní celkem 32 členů; zasedají v něm zejména též členové parlamentárních komisí na sněmu a radě říšské a 3 zástupcové lidové strany na Moravě.

Při výkonném výboru zřízeny jsou odbory, a sice: 1. organisační, 2. volební, 3. fi-

*) Správný název klubu sněmovního zní: „Klub poslanců národní strany svobodomyslné na sněmu království českého“, klubu říšského „Klub svobodomyslných, lidových poslanců českých na radě říšské.“

nanční, 4. tiskový a 5. národohospodářský. Odbory ty sestávají ze členů výkonného výboru a přibraných stoupenců strany.

Po celých Čechách jsou sbory důvěrníků (tak zvané „pětky“), ve všech téměř okresích jsou politické spolky.

Časopisů k straně se hlásících je v Čechách 31. Lidová strana na Moravě má organisaci samostatnou.

II.

V části této uvádím všechny významné projevy strany naší, z nichž seznati lze jednak zásadový program národní strany svobodomyslné jednak pracovní její programy pro různé doby sestavené, dále důležité návrhy podané ve sborech zákonodárných, konečně též vyjádření strany naší, jež při rozličných důležitých událostech učinila.

1.

Program národní strany svobodomyslné

(přijatý na I. valném sjezdu strany v Praze, dne 27. prosince 1874.)*)

„Národní strana svobodomyslná uvažujíc na dnešním valném sjezdu svém, kterak by jednomyslným úsilím všech svých členův mohla se přičiniti k tomu, aby českému národu zabezpe-

*) Srov. spis: „Život Dra. Julia Grégra, slavného obrance svobody české.“ Napsal Karel Tůma. Praha 1896., seš. 8. str. 249.

čily se základy vlastního jeho života, mohutnějšího rozvoje a šťastnější budoucnosti, a toužíc z vřelého citu vlasteneckého k tomu, aby národ po dlouhých i těžkých zkouškách konečně vybaven byl z dosavadní národní, politické a hmotné tísně — vyměřuje po pečlivém rokování na ten čas tento úkol své činnosti:

1. Poznávajíc, že menší národové, jakým jest národ český, samostatné a čestné místo v řadě živoucích národův mohou zabezpečiti sobě jenom tehdáž, když nad své sousedy vyniknou vzdělaností a osvícenosti, a znamenajíc, že každý národ k rozvoji svému, jak mravnímu, tak duševnímu a hmotnému nezbytně má potřebí politické svobody: národní strana svobodomyslná především bude usilovati o zřízení v pravdě svobododárná, spočívající na základech demokratických, to jest na rovném právu všech.

Ona z týchž důvodův bude hájiti svobody svědomí a rovného práva všech náboženských vyznání, nepříčících se obecné mravnosti a právu; ona bude hájiti zásad konstitučních, přičiňovati k opravě a ku zdokonalení řádův parlamentárních, k rozšíření samosprávy okresův a obcí a vším úsilím opře se všeliké reakci, ať vychází odkudkoliv, aby národ český nebyl opět jako po roce 1848 uhněten absolutismem.

2. Tak zvaný pasivní odpor, před několika lety napsaný co obecné heslo na prapor opposice státoprávní, v poslední době pohříchu zvrhl se v nečinnost a netečnost k nejdůležitějším zájmům národa, k nejnalehavějším potřebám lidu.

Budiž tedy přední péčí národní strany svo-

bodomyslné, aby místo dosavadního trpného odporu zaujal odpor činný, na místo dosavadní nečinnosti aby vstoupil obětavý zápas, neunavná práce a činnost ve všech oborech veřejného života, zvláště činnost na zemském sněmu českém, jako bývalo druhdy.

Poznáváme toho potřebu, všemi prostředky zasazovati se o to, aby sněm království Českého byl obeslán zástupci národa českého v počtu jich plném.

Co se týče otázky o vstoupení či nevstoupení do říšské rady, máme za to, že obeslání zákonodárného sboru mimo království České státi se může jenom usnesením většiny všech zemských zástupcův českého národa, a jen tenkráte, když a pokud zjednána bude úplná jistota, že tím životní podmínky národa nikterak neutrpí a v nižádném neoctnou se nebezpeči.

3. Na sněmu zemském národní strana svobodomyslná skrze poslance své bude se domáhati nejen uznání a uskutečnění samostatnosti a samosprávy zemí českých na základě platného a neporušitelného státního práva, ale bude též usilovati o vydání spravedlivého zákona na ochranu národnosti v zemi, aby příště nebylo nátiskův jednou národnosti spůsobených národnosti druhé.

Rovni sobě v právech i v povinnostech obyvatelé této země, buďtež národnost a náboženství jejich jakékoliv, všichni svorně a společně nechť pracují o zdar a rozkvět společné vlasti.

4. Nepokládajíc sněm království Českého v nynějším jeho složení za spravedlivé zastou-

pení země, národní strana svobodomyslná bude pracovati k tomu, aby nynější sněmovní řád volební opraven byl dle zásad všeobecného práva hlasovacího.

V této opravné snaze usilovati bude především, aby odstraněno bylo nynější roztřídění voličův v jednotlivé kurie, aby vypuštěny byly virilní hlasy, aby ustanoveno bylo přímé volení v obcích venkovských, jakož aby rozšířeno bylo volební právo i na ty občany, kdož při volbách obecních volice v třetích sborech, posud vyloučeni jsou z práva volení do sněmu zemského.

5. Jakož v osvětě a vzdělanosti národní strana svobodomyslná poznává hlavní základ lepší budoucnosti svého národa, rovněž pokládá za důležitý úkol svůj, aby pečovala o zvelebení českého školství, tohoto předního pramene duševního rozvoje. Proto béře sobě za úkol, usilovati na sněmu skrze své poslance, aby zlepšeny byly nynější školské zákony v duchu samosprávném, aby zavedeno bylo bezplatné vyučování na veškerých školách národních a středních, aby se zlepšily platy učitelské, aby v poměru k oběma národnostem v zemi spravedlivém i přiměřeném poskytovány byly podpory z peněz zemských na stavby školních budov a na vydržování obecních škol, kde důchody obce k tomu nestačí.

Však nejpilněji zasazovati se bude o zřízení české university, aby národ déle nepostrádal tohoto nejdůležitějšího, pro vyšší své vzdělání nezbytného ústavu.

6. Vedle péče o politické, národní a kulturní zájmy národa, strana svobodomyslná pilně starati se bude o hmotné zájmy lidu.

Aby lid český, aby okresy a obce nebyly ostaveny bez zastoupení a bez ochrany, jakož pohříchu bylo od roku 1868 až do nedávna, aby nejdůležitější potřeby národohospodářské neostávaly na dále nepovšimnuty, strana svobodomyslná na sněmu zemském skrze poslance své dle možnosti přičiňovati se bude k pozdvižení skleslého nyní blahobytu, k zvelebení rolnictví, k oživení průmyslu a obchodu, k obhájení potřeb dělnictva a k zmírnění nynější těžké, všeobecné tísně.

7. Přívrženci strany svobodomyslné berou na sebe úkol, aby v lidu českém oživili a roznítili dřívější jeho zápal a vřelý interes ke všem záležitostem politického a národního života.

Aby národ sám činně napomáhal účelům, jež sobě vytknula strana svobodomyslná, aby zvláště příští činnost poslancův sněmovních nalezla vydatnou podporu v obecenstvu samém, budiž záhy postaráno o to, aby obce a okresy hojnými a důtklivými peticemi obracely se k příštímu sněmu, žádajíce: za opravu řádu volení sněmovního, za upravení spravedlivého zákona na ochranu národnosti, za rozšíření samosprávy okresův a obcí, za zřízení české university, za opravu nynějších školních zákonův v duchu samosprávném, za podporu na stavby a na vydržování škol, za zrušení školného atd.

8. Aby udržena byla stále při činnosti, jednotě a při pevném zřízení, národní strana svobodomyslná zvolí ze svého středu jednadvacetičlenný sbor důvěrníkův, jemuž budiž uloženo, aby společně s poslanci zemskými měl stálou péči o potřeby strany, aby usnesení její vyko-

nával a k valným sjezdům svolával politické přátele, kteří by se usnášeli o všech důležitějších otázkách, hledících k úkolům a k taktické činnosti celé strany."

2.

Osvědčení národní strany svobodomyslné před vstupem poslanců českých do rady říšské

(usneseno na III. valném sjezdu strany v Praze dne 14. září 1879.*)

My členové národní strany svobodomyslné, shromáždění na dnešním třetím valném sjezdu, usnášíme se jak následuje:

1. Uznávajíce, že za nynějších poměrův může se státi usnešení všech poslanců státoprávního klubu, aby zájmy národa našeho hájeny byly parlamentární činností nejen na sněmu, nýbrž i na radě říšské, ukládáme pro případ takovéhoto usnešení, — poslancům strany naší, aby společně s ostatními poslanci českými, s veškerým úsilím přičinili se především o provedení skutečné rovnoprávnosti jazykové a o trvalé její zabezpečení, o rozšíření samosprávy a svézákonnosti a o utužení pospolitosti zemí českých co odvěké a přirozené záštity naší národnosti.

2. Majíce přesvědčení, že národ náš k svému rozvoji potřebuje vedle samosprávy své vlasti nezbytně též pravé ústavní a politické svobody: ukládáme poslancům strany naší,

*) Srov. „Epištoly svobody". Red. J. Oleskěvič čís. 22.: Čtyři řeči přednesené na sjezdu národní strany svobodomyslné dne 14. září 1879. Praha 1879.

aby ve sborech zákonodárných pracovali k tomu, aby v duchu spravedlnosti a rovnosti změněny byly volební řády na základě všeobecného práva hlasovacího, aby opraveny, doplněny a skutečně prováděny byly zákony, zabezpečující ústavní svobodu, zejmena zákony o tisku, osobní svobodě, o právech shromažďovacím a spolčovacím, zákony školské a konfessionální a také dle možnosti hájili zájmy a potřeby lidu dělnického. Ukládáme poslancům našim zároveň, aby opírali se všelikým snahám zpátečnickým a klerikálním. Národní strana svobodomyslná, pokládajíc za jeden z předních úkolů svých hájení svobody svědomí, a majíc toho jistotu, že se tato libovolným výkladem zákona se strany úřadů a to jmenovitě ve vlasti naší porušuje, očekává od svých poslanců, a veřejných orgánů, že se všemožně přičiní k tomu, aby provedena byla.

3. Ukládáme poslancům strany naší, súčastní-li se jednání o okupaci bosensko-hercegovské v radě říšské, aby nepodporovali a nepodnikali ničeho, čím by porušena byla vzájemnost slovanská a čím by jednáno bylo na úkor volnému rozvoji jižního Slovanstva.

4. Poslancům ukládá se konečně, aby k tomu působili, by zavedly se v státní správě úspory, aby byly daně a poplatky zmírněny a stejně rozděleny a aby hospodářství, živnosti a průmysl hájeny byly prospěšnou politikou národohospodářskou.

3.

Provolání k volbám do sněmu království českého roku 1889.

(schválené na V. valném sjezdu strany dne 16. června 1889*).

Po mnohých úradách a ve shodě s četnými voliči měst a obcí venkovských vstupuje strana naše do nynějšího volebního zápasu, aby plnila úkoly, jež si byla uložila co samostatná, svých cílů a svých povinností k národu vědomá politická strana. Za přední úkol svůj pokládá, aby cestou, kterou uznává za nejvhodnější, vyhledávala prostředky, jichž potřebí má národ k svému životu a k svému rozvoji Vypsání nových voleb do sněmu zemského jest nám pohnutkou, abychom hleděli sjednati co nejvíce poslaneckých mandátů mužům našich zásad, by strana naše i na poli sněmovní činnosti výdatněji než dosud sloužiti mohla svému národu. Předstupujíce před českou veřejnost s vlastní kandidátní listinou a ucházejíce se o přízeň voličů pro kandidáty námi odporučené, máme za povinnost, abychom zřejmě a jasně pověděli, proč seřadili jsme se v samostatnou politickou stranu, které jsou naše úkoly a jakými prostředky domáhati se jich hodláme.

Na počátku let šedesátých, když nové ústavní řády vrátily národu našemu aspoň něco volnosti, aby mohl projeviti své politické smýšlení a svá přání, téměř všichni vlastenci čeští dávali na jevo smýšlení demokratické a svobody-

*) Národní Listy. Ročník XXIX. čís. 173 ze dne 25. června 1889.

milovné v duchu nejslavnějších našich dějin a z tehdejšího obecného odporu k nedávnému absolutismu, jenž po staletí národu našemu nebyl přinášel nic než krutý bezohledný útisk. — Přední politikové národa opírali se ve veřejných svých projevech „všem privilejím politickým“, dovolávajíce se „genia politické svobody“. V prvním volebním provolání ze dne 7. března 1861, podepsaném vedle Palackého a Riegra od všech téměř tehdy vynikajících politiků národa — byli napomínáni voličové, aby volili jen „muže svobodomyslné, kteří odříkají se zřízení zastaralých, potřebě a duchu doby naší odporných“. Hlásili se tedy před 28 lety veškeří poslancové a politikové českého národa k zásadám svobodomyslným!

Tehdáž ovšem vlastenci čeští museli soustřediti úsilí své hlavně k nápravě a k odstranění toho, čím národ při soustavném, několik věku trvavším úsilí rakouských vlád nejcitelněji byl poškozen a v samém bytí svém nebezpečně ohrožen. Proto muselo býti přední péčí celého národa, aby zlomil centralisaci a germanisaci, povýšil český jazyk v odvěkém jeho domově na rovnoprávný jazyk vedle panující dosud němčiny a postavil mocnou hradbu, bránící novému, dalšímu postupu násilné politiky, která národ náš byla přivedla téměř na pokraj záhuby. — Spolehlivou onou a pevnou hradbou proti soustavě národu našemu nejzhoubnější poznáno dle soudu všech vlasteneckých, domácích dějin a poměrů znalých politiků jedině znovuoživené a v opětnou platnosť uvedené státní právo zemí koruny české, čili obnovení státní samostatnosti zemí

českých v obvodu říše rakouské. Hned v prvních veřejných projevech na samém počátku let šesátých touženo po „ústavní samostatnosti“, po „historickém právu z doby velké naší minulosti“ a poslancům českého národa zvoleným v březnu r. 1861 do nového zemského sněmu bylo dáno za přední úkol, aby k opětné platnosti přivedli „starodávná práva svaté koruny české, by opětně nabyla bývalé slávy a samostatnosti své.“ Za tímto posláním vstupovali poslanci čeští i do rady říšské a za tímto úkolem prohlásilo konečně v osvědčení z dne 22. srpna r 1868, v tak zvané „deklaraci“ celé sněmovní zastupitelstvo našeho národa obnovení státní samostatnosti zemí koruny české za přední úkol české politiky. Za tímto prohlášením postavili se poslanci čeští v tak rozhodný odpor proti novým, národu našemu na úkor nezadatelnému a dosud platnému státnímu jeho právu vnuceným řádům, že se konečně odhodlali opustiti nejen říšskou radu, ale pohříchu i domácí sněm zemský.

Dokud političtí čeští soustředili veškeré úsilí k zápasu za obnovení státního práva českého a vzdalujíce se posléze napořád sněmovní činnosti, neměli ani účastenství ve vyřizování otázek politických a společenských — při jichž řešení z pravidla a přirozeně zápasí oba, v každém ústavním ruchu nezbytné protichůdné proudy — konservativní a svobodomyslný — nebylo ovšem v národě našem praktické a naléhavé potřeby, aby každý, z obou těchto od sebe různících se směrů vypravoval svůj zvláštní válečný tábor a zřizoval svou zvláštní pevně organisovanou politickou stranu; ač ovšem již

v letech šedesátých zvláště pak sedmdesátých jevily se mezi politiky českými podstatné rozdíly v nazírání na otázky politické. Ještě v roce 1879, když poslanci čeští, vrátivše se opět k sněmovní činnosti vstupovali nejen do zemského sněmu, nýbrž i do říšské rady, stál zájem státoprávní do té míry v popředí společného úsilí všech vlastenců, že zvláštní odstíny tvořících se tehdáž politických stran téměř opět zanikaly ve společném státoprávním klubu všech poslanců českých. Teprv z pracovního programu na sněmu, zvláště pak na radě říšské, jednajícího hlavně o otázkách politických a společenských a vůči zvláštním stanoviskům, jež k nim jednotliví poslanci čeští byli zaujímali, povstala logicky a organicky nutná potřeba, aby celý dosud na státním právu sjednocený český tábor podle povahy a podle osobního politického přesvědčení svých členů, tam konservativních a méně výbojných, tu svobodomyslných a rozhodnějších, rozstoupil se ve dvě rozdílné politické skupiny.

Zřízení samostatné svobodomyslné strany stalo se potřebou když většina českého klubu, čili tak zvaní staročeští poslanci — majíce již od. r. 1872 svůj zvláštní konservativní klub a jsouce vedeni historickou šlechtou — spojili se v r. 1879 při vstoupení na říšskou radu s konservativními a klerikálními kluby pravice beze všeho vyhražení a bez určitě smluveného programu; a když místo aby vzhledávali a nalezali na prospěch hlavních požadavků českých podpory a posily u svých klerikálně-konservativních spojenců, stali se na úkor nejslavnějších dějepisných podání našeho národa vlastně jen pře-

ochotnými podporovateli všelikých, za jich pomoci v poslední době zvláště povážlivě vzmáhajících se snah klerikálních a zpátečnických, jakož zejména při předlohách školských, při obmezení selského majetku atd.

Zřízení neodvislé samostatné strany české stalo se nutností, když většina poslanců českých v naprosté své důvěřivosti v rozhodující kruhy vídeňské stávala se vládě ve všem podajnou a hlavní její oporou při všech předlohách vládních zejména při všelikém zvyšování státních poplatků a břemen, až do výše nebývalé, hmotné poměry národů povážlivě ohrožující. Zřízení neodvislé národní strany stalo se nutností, když poslanci konservativní opuštěli konečně i strany národní program, jali se podporovati zřízení dualistické, neněmeckým a nemaďarským národům nanejvýše zhoubné, ničící i sílu a jednotu samé monarchie, a kdy stali se podporou politiky maďarsko-německé na úkor zájmův vlastního národa.

Zřízení neodvislé strany stalo se naléhavou povinností, když Staročeši i v nejdůtklivější otázce národního programu, v otázce rovnoprávnosti jazykové počali ustupovati, prohlašujíce ústy svých předáků povýšenost a faktickou nadvládu němčiny. Ono bylo nutností, když staročeští poslanci, vzdavše se okázale zápasu za státní právo české, tohoto úhelného kamene ve stavbě národního programu, tohoto životního požadavku našeho národa, hlasovali pro předlohy, jimiž rozšiřovala se centralisace i na ony obory, které, jako zejména průmyslové školství a zemědělství, samou ústavou vyhraženy byly samosprávě zemské, a když porušivše takto

státoprávní program, tedy základ, na němž utvořen byl společný státoprávní klub, sami rozrušili svazek, jenž do té doby byl pojil veškeré poslance české ku společné státoprávní činnosti.

Konečně stalo se zřízení zvláštních politických stran hotovou událostí, když v samém středu poslaneckého klubu na radě říšské mezi poslanci staročeskými a klerikálně-konservativními s jedné a poslanci neodvislými a svobodomyslnými se strany druhé protivy do té ostrosti se byly vyvinuly, že staročeská většina ve spolku s historickou šlechtou odhodlala se k obnovení poslaneckého klubu a ku přeměně jeho na klub výhradně svůj vlastní, s vyloučením rozhodnějších svobodomyslných členův,

Tak z nutnosti a z vlastenecké potřeby na obranu národního programu dříve všem společného, na obhájení ohrožených životních zájmův národa a v zájmu politické svobody lidu českého povstala a vzrostla strana naše, stojíc zde dnes silná a pevně zřízená.

Vylíčení příčin, z nichž povstala a zmohutněla strana naše, vyznačuje zároveň hlavní politické její úkoly, jež plniti jí náleží v národě:

Ujmouti se se vším úsilím starého, stranou konservativní opuštěného národního programu, na novo zahájiti zápas za neodvislost státu českého v mezích říše rakouské a tím národu našemu zjednati politickou a hospodářskou samostatnost, povznésti význam a zvýšiti váhu slavných druhdy sněmů českých, uskutečniti myšlenku naprostého rovného práva jazykového vytrhnouti zastupitelstvo národa z područí cizích zájmův a vrátiti je službě vlastního národa, po-

staviti se vstříc dalšímu postupu zpátečnictví a klerikalismu, pracovati k rojvoji ústavních řádův a k rovnoprávnosti všech náboženských vyznání v duchu pokroku, rovnosti a politické svobody a konečně pěstovati vzájemnost s ostatními slovanskými národy v plném vědomí důležitého postavení našeho národa, co nejzápadnější jaré ratolesti velkého kmena slovanského, — toť posláním jest strany naší, co strany neodvislé národní, co strany svobodomyslné.

Vědoma si těch úkolů, hlásí se strana naše o politickou práci a nabízí národu svému k nynějším volbám své služby na poli sněmovní činnosti!

Nejde nám o vytlačení strany konservativní čili tak zvané staročeské z politické činnosti; chceme pouze pracovati k tomu, aby zpět vrátila se k vlastenecké činnosti na prospěch starého našeho národního programu. Jde nám o zlomení vlivu jejího do té míry, aby nepřiváděla celý národ do područí vlády nám valně nepřející a úslužnost živlů nenárodních. Chceme pracovati vedle ní a tam, kde nebude mezi námi zásadného odporu, kde vraceti se bude opět k plnění životních požadavkův národních, chceme postupovati s ní společně a svorně v obraně práv a zájmův národa. Však tam, kde bude mezi námi zásadných rozdílů, tam půjde strana nase pevně a neodvratně svou vlastní cestou. Zásadně různíme se od strany staročeské v nazírání na otázky politické a společenské! Strana naše zrodila se na myšlénce svobody, již pokládáme za důležitý odkaz dějin svého národa. Na myšlénce svobody dospěl národ český k velkému čestnému kulturnímu vý-

znamu a na ni upevnila se druhdy státní jeho samostatnost; kdežto na řádech feudálních spěla k úpadku, až v rukou neobmezené zvůle za pomoci nenárodní a dvorní šlechty úplně zanikla. Na chvilkovém záblesku politické svobody vzpřímil se národ náš před čtyřiceti lety k svému obrození a i v slabém svitu sporé politické svobody, již nám před 28 lety přinesly nové ústavní řády, národ náš počal volněji než pod tíhou dřívějšího absolutismu síliti a mohutněti. Hledáme proto v delším rozvoji ústavních řádů v duchu pokroku a pravé svobody nové zbraně a nové prostředky k dalšímu jeho sesílení a zmohutnění. Přední požadavky našeho národa: samospráva a rovné právo jsou právě požadavky politické volnosti.

Bude tedy strana naše při všech otázkách politických společenských postupovati v směru a duchu svobodomyslném. Ona bude usilovati o rozšíření osobních práv a politických svobod občanů na základě rovnosti; ona bude zejména pracovati k opravě nynějších neliberálních, národnost českou zkracujících volebních řádů, zvláště k rozšíření volebního práva na veškeré vrstvy občanstva, k zavedení přímého volení v obcích venkovských k obmezení kurie velkých statků, k od. stranění všelikých politických privilejí a k zamezení stenčování selského majetku. Strana naše opře se všem dalším pokusům o obmezení práva volného dělení půdy i bude brániti tomu, aby tak zvaný „obecní statek“ nedostal se velkostatkářům do společného užívání.

Strana naše zasadí se o odstranění nespravedlivého nynějšího systému zemských přirážek a bude péči míti o rozšíření samosprávy nejen zemské, ale i okresní a obecní, a o autonomisování politické správy.

Rozmnožení a zvelebení vzdělávacích prostředků lidu, aby osvěta a vzdělanost rozšířila se do všech jeho vrstev, bude jednou z předních péčí její. Budeme proto se vším možným úsilím opírati se zamýšlenému ztenčování učiva na školách národních a každému pokusu, aby škola dostala se do správy církevních úřadů. Budeme spíše naléhati na to, aby škola vyproštěna byla i z nynějšího byrokratického dozoru a dostala se výhradně do správy orgánů samosprávných a zřízenců paedagogicky vzdělaných. Strana naše obnoví úsilí o vydání zákona, jímž by české dítě vráceno bylo české škole; ona pečlivě starati se bude o to, aby mládež česká chráněna byla před další zhoubou germanisace; ona přičiní se všemožně, aby došlo konečně na všeobecně toužené zrušení školného, lid tak tížícího. —

Strana naše kormoucena nynějším všeobecným hmotným úpadkem lidu, zejména třídy rolnické a řemeslnické, bere si za přední úkol, hájiti ve sněmovně materielní zájmy výrobních tříd národa. Ona starati se bude o povznešení zemědělské, průmyslové a řemeslné výroby a o umírnění velkých nynějších, nad to nespravedlivě rozdělených břemen, která k účelům na mnoze neplodným a národu našemu cizím v posledních letech tak krutě navalena byla na bedra lidu našeho.

Jakkoliv máme živé vědomí toho, že národ

náš byl tvůrcem tisíceleté státní samostatnosti zemí českých, že je odvěkým dědičným strážcem těchto vlastí a jakkoliv i dnes ještě my Čechové počtem svým máme v nich převážnou většinu, nedomáháme se zde zvláštních přednostní a výsad pro svůj národ; chceme jen, aby oba národové ve svorné shodě žili ve společné vlasti, nekřivdě v ničem jeden druhému. Toužíme po konečném smíru mezi oběma národy v zemi, toužíme po něm upřímně již z toho důvodu, aby po uklizení sporů národních oba kmenové společně mohli pracovati k rozvoji společné politické svobody a k zvýšení obecného blahobytu. Stojíce nezvratně na provedení plného rovného práva obou národů, nebudeme však nikdy z úslužnosti k Vídni nadbíhati Němcům způsobem čest našeho národa poškozujícím a nezřízené požadavky německé vládychtivosti podněcujícím. Nestrpíme také bez odporu, aby české menšiny v tak zvaném „uzavřeném území" nadále ponechány byly bez ochrany surovým nátiskům národní nesnášenlivosti. Strana naše opírati se bude s největší rozhodností zvláště všelikým pokusům jak o rozpoltění království českého podle národností, tak o uzákonění nadvlády německého jazyka a o prohlášení němčiny za jazyk státní. Kdyby jedním nebo druhým tímto způsobem ohrožena býti měla existence našeho národa, nasadí strana naše všechno na odvrácení této pohromy a podníti celý národ k nebývalému, nejrozhodnějšímu odporu.

Přes všechnu rozhodnost, s kterou domáhati se chceme vždy a všude práv svého národu a ukojení jeho potřeb, a přes všechnu odhodlanost, s kterou mařiti chceme germani-

sační, centralisační, zpátečnické a klerikální úsilí našich odpůrců, nejsme stranou opoziční za každou cenu, nejsme stranou výstřední, podvratnou a násilnou, jakými nás političtí odpůrci naši na zlehčení naše a na oklamání veřejnosti potupně nazývají. Co chceme, nevybočuje z obvodu uznaných práv našeho národa a není nikterak v odporu ani se zájmy říše rakouské. Také spůsob, jakým domáhati se toho hodláme nevystupuje z mezí oprávněné, nutné a zákonné obrany. Chceme domáhati se úkolův sobě položených pomocí platných ústavních řádů, sjedná-li národ zvolením většího počtu zde navržených poslanců straně naší možnost, aby na sněmu zemském účinněji — než toho dosud při skrovném počtu poslanců svobodomyslných a neodvislých lze bylo — obhájiti mohla zájmy jeho.

Povolá-li návod dostatečný počet mužů naší strany k parlamentární práci, může očekávati od nich, že poslání své naplní věrně a poctivě; neopomenout zajisté ničeho, co při nynější chudičké svobodě ústavní podle sil jich bude dosažitelné Jeden však nepochybný výsledek svého zvolení mohou již dnes zajistiti svému národu: že bude v nich míti věrné, pevné, důsledné a nikomu nepoddajné strážce svých zájmů. Ze zvolených poslanců strany naší nikdo neobětuje jediného z oprávněných požadavků národa ani přízni vlády, ani zájmům cizím.

Kdo z voličů českých prodlením posledních let dospěl k přesvědčení — nyní téměř již všeobecnému — že správa politiky české v rukou dosavadní většiny poslanců byla pochybenou a neúspěšnou pro národ, a kdo z dosavadního to-

hoto mnoholetého nezdaru nemůže míti důvěry v příští prospěšnější činnost strany staročeské, kdo uznává potřebu nápravy, má vlasteneckou povinnost, aby se při nynějších volbách o nápravu tuto postaral. Nechť každý volič věnuje při nastávajícím volení důvěru a hlas svůj mužům, kteří obrali sobě právě za úkol změniti dosavadní pochybený směr české politiky, třímati opět vysoko starý český prapor na obranu životních požadavků svého národa a vstoupiti v parlamentární zápas s novými svěžími silami. Nechť dá každý uvědomělý, vlastenecký volič při volbě hlas svůj navrženým zde kandidátům, kteří odhodláni jsou všemi silami, nejsouce zavázáni, pracovati nezištně jen k blahu vlasti, k prospěchu a k štěstí svého národa!

4.

Adressa Jeho Veličenstvu císaři a králi navržená poslanci národní strany svobodomyslné dne 12. října 1889 na sněmu království českého.

Návrh poslanců Dra Julia Grégra, Dra. Edvarda Grégra a soudruhů*):

Slavný sněme! Račiž k Nejvyššímu c. k. patentu z dne 22. září 1889 odpověditi následující nejoddanější adressou:

Vaše apoštolské Veličenstvo!
Nejjasnější císaři a králi!

Minulo právě deset let od doby, kdy zástupcové českého národa opět byli vstoupili do

*) Národní listy. Ročník XXIX. čís. 283 ze dne 13. října 1889.

říšské rady, které po leta proto se vzdalovali, že zasahání tohoto zákonodárného sboru do záležitosti království Českého je zřejmým porušováním odvěké státní samostatnosti koruny české.

Chovajíce ve vděčné paměti nejmilostivější projev Vašeho Veličenstva trůnní řečí z dne 8. října 1879, že účastenství jejich v pracech říšské rady „nemá býti na úkor jich právnímu přesvědčení“ — poslancové českého národa podjali se obětovně a loyálně činnosti v onom zákonodárném sboru, v němž dle slov téže nejvyšší trůnní řeči doufali najiti „záštitu práv“ i své vlasti i svého národa. Deset let účastnili se všech prací v říšské radě, podporujíce po celou tuto dobu loyálně a horlivě veškeré požadavky vlády Vašeho Veličenstva. Oni napomáhali vládě Vaší Královské Milosti i když na sesíleni válečné moci monarchie uvalovala se nejtěžší břemena na veškeré země říše, a tudíž i na toto věrně nejoddanější království. Oni k nynějšímu, nejvýše možnému napjetí bernich a branných sil obyvatelstva spolupůsobili v loyálním a vlasteneckém úmyslu, aby říše Vašeho Veličenstva majíc vedle sousedních velkých, vojensky silně organisovaných států zajištěnou svou vlastní, plnou politickou a hospodářskou neodvislost, mohla mocně zaštititi různé své národy, a byla každému z nich bezpečnou a stejně pečlivou ochranitelkou.

Zástupcové většiny obyvatelstva tohoto království napomáhali k nynějšímu nebývalému přetíženi země ovšem i v oprávněném očekávání, že za veliké oběti, jež uvalují se na království České, splněny budou konečně i spravedlivé, však stále odkládané jeho požadavky. Oni mohli

vzácnou svou ochotu k požadavkům vládním srovnati se svou povinností k rodné své zemi a k svému voličstvu v důvěře, že přivedeno bude k plné platnosti odvěké, nezrušitelné, i Vaší Královskou Milostí uznané a zaručené státní právo koruny české a vrácením svésprávy a svézákonnosti zemí, záhy že vystiženy budou prostředky k úlevě přetíženého poplatnictva a k novému rozvoji a hospodářskému obrození tohoto království. Naděje tato měla oprávněný důvod v samé loyální důvěře v nezrušitelné slovo Vašeho Veličenstva a vznešenou vůli Vaší Královské Milosti tolikráte již zřejmě a slavně projevenou.

Obnovujíc velkodušně ústavní zřízení v jednotlivých královstvích a zemích a rozšiřujíc je i na ony části Svého mocnářství, v nichž druhdy nebývalo, Vaše Královská Milost ráčila císařským manifestem a připojeným k němu „neodvolatelným základním zákonem státním“ ze dne 20. října 1860 stanoviti, že nové ústavní řády „vyhověti mají dějepisnému vědomí právnímu, jakož i požadavkům a právům jednotlivých království a zemí.“

Vzhledem ku království Českému nemohlo býti pochybnosti o vlastním významu vznešené vůle Vašeho Veličenstva. Království toto bylo vždy, až do nastolení Vaší Královské Milosti, státem ústavním. Od tisíci let mělo své zřízení representativní. Nebylo v koruně české od nepaměti dějin knížat a králů, kteří by v této zemi byli vládli jinak než ústavně, vykonávajíce zde správu a moc zákonodárnou společně se sněmy

zemskými. Ústava země vyvinula se zde prodlením mnohých věků pozvolna a organicky z potřeby a povahy obyvatelstva, jakož i ze zvláštních a přirozených poměrů země. Panovník přejímal ji po panovníku z rukou zástupců národa na základě vzájemné smlouvy, posvěcené korunovační přísahou

Když nejslavnější předek Vaší Královské Milosti Jeho Výsost arcivévoda Ferdinand dne 30. ledna 1527 co první z přejasného rodu habsburského zvolený český král vstoupil na půdu koruny české, bylo toto království státem samostatným a neodvislým, spravujíc se samo, a dávajíc si zákony samo Veškery jeho potřeby opatřoval a řídil král společně se sněmem zemským

Tenť byl skutečný význam práv a svobod, když nejjasnější panovník král Ferdinand I. přejímaje z rukou stavů korunu českou, k jich zachování přísahou se byl zavazoval, a když tomu na vzájem stavové co tehdejší zákonní zástupcové království zavazovali se k věrnosti a oddanosti novému králi Tyto vzájemné závazky obnovoval panovník po panovníkovi až do nastoupení VKM. vyjma jedině vladaře císaře Josefa I. a II.

Legální poměr mezi královstvím českým a jeho králem spočívá tedy na obapolných závazcích, na vzájemných povinnostech, jež mění se pouze společnou dohodou a společným svolením panovníka a zákonních zástupců v země.

Na témž základě vzájemné smlouvy a vzájemných závazků spočívají i dědičná práva nejvznešenějšího pa-

novnického domu Vaší Královské Milosti na trůn český; tedy na pevném legitimním základě, který nepodléhá měnivým poměrům moci a jednostranné vůli

Tak rozuměla poměru mezi králem a zemí i koruna sama, uznávajíc ve skutečnosti nejen při korunovaci a při téměř každoročních postulátech, nýbrž výslovně i nejvyšším dvorním dekretem císaře Leopolda II. ze dne 12. srpna 1791, že ústavní práva země, spočívající na obapolných úmluvách, bez „vyslyšení stavův“ měněna býti nemohou.

Samostatnost království Českého zůstala netknuta spojením obou korun české a uherské se zeměmi rakouskými či dědičnými v jediné mohutné mocnářství. Neboť i po tomto spojení správa království českého a zákonodárná moc v něm potrvaly na dále výhradně při králi a sněmích zemských.

Státní samostatnost koruny české nebyla obmezena ani pragmatickou sankcí, nýbrž spíše zřejmě uznána významným tímto aktem, jímž položen pevný základ právu posloupnosti nejvznešenější panovnické rodiny Vašeho Veličenstva.

Aby novému řádu posloupnosti zjednána byla zákonní platnost i v zemích koruny české, a aby tyto přivedeny byly v nerozlučný dědičný svazek s ostatními království a zeměmi říše rakouské, byla pragmatická sankce předložena k přijetí sněmu království Českého. Když sněm zemský k novému řádu posloupnosti byl přistoupil a korunu českou k němu zavazoval, zavázal se na vzájem i nejjasnější panovník

císař Karel VI. za Sebe a Své potomky, že šetřiti bude všech práv, svobod a privilejí, na nichž spočívá státní samostatnost zemí koruny české, a závazek tento korunovační přísahou na hradě pražském dne 5. září 1723 slavně potvrdil.

Tolikéž nebyla obmezena samostatnost koruny české, když nejjasnější děd Vaší Královské Milosti císař František II. přijal císařským patentem ze dne 1. srpna 1804 název císaře Rakouského. Neboť nejjasnější tento panovník prohlásil zmíněným patentem zároveň, že „veškerá království, knížectví a země při jich dosavadních titulech, ústavách, výsadách a poměrech i na dále beze změny ponechány býti mají.

Bylať skutečně po všech těchto proměnách samostatnost království Českého uznána ještě za naší paměti samým bezprostředním předchůdcem, nejjasnějším strýcem Vaší Královské Milosti, císařem Ferdinandem V., když přejímaje dne 7. září 1836 korunu českou z rukou tehdejších zákonních zástupců království Českého, přísáhal „Bohu všemohoucímu, že stavy při jejich od Jejich Veličenstev a Milostí předchůdců a dědů Ferdinanda II. dne 24 května 1627, potom Ferdinanda III. dne 21. března 1642, jak též od někdy Karla VI. dne 5. září 1723 a paní prababičky Marie Terezie dne 12. května 1743, od pana děda Leopolda II. dne 6 září 1791 potvrzených privilejí hájiti a od království ničeho neodcizovati, nýbrž raději dle možnosti je rozmnožovati a rozšiřovati i všecko to, co k jeho prospěchu směřuje, opatřovati.“

Státní samostatnost koruny české a příslušnost sněmu, co oprávněného jejího strážce uznány a šetřeny i v smlouvách mezinárodních. Když jednalo se totiž o to, aby Kladsko a část Slezska a lenní práva k městům a krajům, jež kurfiřtové Braniborští od dávných dob drželi v léno od koruny české postoupeny byly vítěznému Prusku, pokládalo se postoupení toto za uskutečněné dle práva teprv pak, když sněm český zvláštní abdikační listinou v r. 1745 dal k němu své svolení.

Tolikéž byla uznána státní samostatnost království Českého, když jednalo se o nové upravení německého spolku. Čl. 56. smlouvy: „acte final de conférences ministerielles a Vienne, pour compléter et consolider l' organisation de la Confédération germanique“ z dne 15. května 1820 zřejmě ustanovil, že „platné ústavy v zemích německého spolku, k nimž tehdáž i království České bylo vřaděno — mohou změněny býti jen spůsobem ústavním“, to jest se svolením krále a zemského, tehdáž ještě stavovského sněmu.

Konečně ráčila i Vaše královská Milost významným skutkem sjednati uznání státnímu právu koruny české, když lénským listem z dne 10. července 1858 ráčila „co panující král český“ uděliti v léno vévodství Těšínské „ku koruně české náležející“ nejjasnějšímu strýci Vašeho Veličenství arcivévodovi Albrechtovi a jeho dědicům.

Přes všechny proměny, které prodlením posledních věků ve vnitřní správě království Českého se byly udály, na státoprávním poměru jeho nebylo spůsobem zákonným, to jest obapol-

ným svolením krále a sněmu změněno ničehož. Království České zůstalo samostatným ústavním státem, v němž správa a zákonodárná moc náležejí jedině králi a zemskému sněmu.

Bylať ovšem působnost sněmů z jednostranné vůle a na prospěch absolutní moci panovníkovy mnohonásobně obmezována, zvláště od roku 1620. Však přes všechno ztenčování práv a svobod země, samostatnost království Českého, co svéprávného a svézákonného ústavního státu nebyla ani obnoveným zřízením zemským zničena. Sněm zemský ostal nejen dle práva, ale i dle skutečnosti jediným oprávněným zákonodárným sborem tohoto království, až do nastoupení vlády Vaší Královské milosti.

I po bělohorské katastrofě byl sněm zemský povolán k jednání o odvodu branců, o otázkách konfessijních, o clech, privilejích, váhách a mírách, o obchodu a hornictví, mincovnictví, upravení hranic atd. atd. Důležité právo sněmu ukládati a rozepisovati v zemi daně bylo obnoveným zřízením zemským výslovně potvrzeno. Sněm království Českého vykonával právo toto po věky téměř bez přetržení až do vlády Vaší královské Milosti Sněmu království Českého ponecháno rozhodování i o příspěvcích země k válečným a jiným potřebám říše. Ba sněmu ponecháno i právo, držeti tyto příspěvky pod vlastní správou a vlastním dohledem Již sám nejjasnější panovník král Ferdinand II svolal dne 4. října 1627, tedy hned po vydání obnoveného zřízení zemského

český sněm, aby „o všech potřebách země a o každé zvlášť řádně se radil a usnášel."

Nástupce jeho, nejjasnější panovník král Ferdinand III. potvrzuje v „královských deklaratoriích a novellách" ze dne 1. února 1640 veškerá práva, privileje a svobody království Českého přiznal zřejmě sněmu právo, že může jednati z vlastního popudu a činiti návrhy, vyjímaje výslovně jen záležitosti, které by se dotýkaly osoby krále a jeho práv.

Nejjasnější prababičkou Váší Královské Milosti slavnou císařovnou Marii Terezii zřejmě uznána byla působnost sněmu českého i k rozhodování o potřebách říšských, zejména vojenských, pokud by k nim zem přispěti měla nákladem svým. Svědčí o tom nepochybně tak zvaný „decenalní recess", z dne 30. července 1748, když sněm povolil náklad na obnovení válečné moci říše jen pod jistými výhradami.

Jeho Veličenstvi císař Josef II. obmezuje práva stavův, vyhradil nicméně sněmu právo, aby „byl slyšán o potřebách zvláště důležitých" uznávaje krom toho právo jeho k povolování daní.

Však již nejjasnější nástupce jeho, císař Leopold II. nejen opět zrušil všechna obmezení, jimiž samospráva a svézákonnost království Českého předchůdcem jeho byly ztenčeny, nýbrž rozšířil nejvyšším dvorním dekretem z dne 12. srpna 1791 působnost sněmu nad onu míru, která jí obnoveným zřízením zemským byla oktrojována. Tak tento panovník uznal příslušnost sněmu zemského i v záleži-

tostech vojenských, vyjímaje jen dobu války a případy naléhavé

Ještě bezprostřední nejjasnější předchůdce Vaší Královské Milosti nezapomenutelný král Ferdinand V. téměř před samým nastolením Vašeho Veličenstva — obnovuje císařským patentem ze dne 8. dubna 1848 sněm království českého na širším volebním základě — uznal výslovně právo sněmu „raditi se a rozhodovati o všech věcech zemských“

Z velkomyslného odhodlání Vašeho Veličenstva, manifestovaného diplomem ze dne 20. října 1860., jímž Vaše Královská Milost ráčila se velkodušně vzdáti absolutní moci a stanoviti pro Sebe a Své nástupce, aby „právo zákony dávati, je měniti a rušiti vykonáváno bylo na příště jen se společným působením zákonně shromážděných sněmů zemských, neb dle připadnosti společným působením zákonně shromážděných sněmů zemských, neb dle připadnosti společným působením říšské rady“, jakož i z jasně při tom projevené vůle Vaší královské Milosti, aby na základě pragmatické sankce sjednán byl zřejmě a neomylně zřízený stav právní“, a poskytnuta byla „taková zřízení, jež stejně vyhovují dějepisnému vědomí právnímu, nynější rozmanitosti království a zemí jako požadavkům jejich nerozdílného a nerozlučitelného silného svazku“, — musil politický národ v království Českém ve svém „dějinném vědomí právním“ ovšem souditi, že nejen vráceny budou království Českému svobody a práva, zaručená tolikerými korunovačními přísahami, královskými reversy a úmluvami o pragmatickou sankci, nýbrž že rozšířena budou i

o práva, jichž prodlením času absolutní vůle panovníků bez dohody s legálními zástupci království Českého byla k sobě potáhla, a jichž nyní na prospěch samosprávy a svézákonnosti země Vaše Královská Milost ráčí velkomyslně se vzdáti.

Většina obyvatelstva tohoto království doufala, že po velkodušných slibech tak slavně manifestovaných nejen obnovena, nýbrž i rozšířena bude zákonodárná a správní moc sněmů zemských, druhdy stavovských, však nyní ovšem podle potřeby doby složených i ze zástupcův širokých vrstev lidu.

Však budiž Bohu a VKM. žalováno, že velkomyslné zámysly Vašeho Veličenstva nebyly v nových ústavních řádech uskutečněny. Nové ústavní zákony nejen neobnovily stará ústavní práva tohoto království, nýbrž stenčily je v povážlivější míře, než stalo se za nejjasnějšího předka VKM. krále Ferd. II., když část stavů českých zdvihla branný odpor proti vládě jeho, císařským patentem ze dne 26. února 1861 a zákonem říšským ze dne 21. prosince 1867 stlačen jest obor působnosti sněmu zemského na míru, v níž zastupitelstvo zemské ztrácí téměř veškerý význam a vliv nejen na politické a hospodářské potřeby říše, nýbrž i na záležitosti, jež týkají se v ý h r a d n ě poměrův a zájmův tohoto království. Podřízenost zákonodárné moci parlamentu, v němž mají rozhodující většinu zástupcové zemí, ke koruně české nenáležejících, vtlačeno jest království České do nebývalého podruží cizích, zájmům jeho namnoze odporujících interesův a zbaveno tisícileté své státní

samostatnosti, tolikerými přísahami nejjasnějších předků VKM. zaručené.

Nové ústavní řády ukřivdily ještě v jiném směru tomuto království. Ony podložily nynějšímu sněmu zemskému křivý základ, založivše volební jeho řád na statistické nepravdě. Aby národ český, tento historický strážce práv a svobod tohoto království, obývající od dob nepamětných tuto zem, nenabyl ani na sněmích s nynější skrovnou kompetencí rozhodující váhy, naměřen mu na prospěch německé menšiny daleko menší počet zástupcův, než mu dle číselné jeho převahy a důležitosti dle pravdy a dle práva náleží.

Nové ústavní řády nepřinesly království českému rozšíření práv a svobod, nýbrž značné obmezení nejdůležitějšího odvěkého práva jeho k vlastní správě a k vlastnímu zákonodárství.

VKM. račiž nejmilostivěji vziti na vědomí, že většina obyvatelstva tohoto věrně oddaného království hluboce jest kormoucena znamenajíc, kterak navzdor opětně a opětně projeveným otcovským zámyslům VKM. nejen nevracejí se království Českému stará dobrá jeho práva, nýbrž při každé změně ústavních řádů ještě se ubírá a stále méně naměřuje samosprávy a svézákonnosti země, na úkor státního práva koruny české a na úkor většiny obyvatelstva a i z toho mála na novo a na novo se béře. Sněmy zemské nesvolávají se leda k tak krátkým zasedáním, že nestačí na vyřízení ani nynějších skromně vyměřených úkolů, kdežto těžiště veškeré téměř zákonodárné činnosti posunuje se stále víc a více do říšské rady. Tolikéž veškeré téměř záležitosti správní, berní a soudní, které druhdy

jen v zemi se vyřizovaly, odkazují se ústředním úřadům říšským, poměrů našich a jazyka většiny obyvatelstva neznalým. Je z toho zřejmý stálý postup centralisačního úsilí na zničení historicko-politické individuality království Českého a odvěké jeho samostatnosti.

Nové ústavní řády, nejsouce výrazem vznešených úmyslu VKM. nestaly se zdrojem požehnání v tomto věrně oddaném království; jsouť tyto řady spíše mnohonásobným pramenem nových křivd, nových podstatných stížností a zápasův, jimiž staví se pravidelný a zdárný vývoj politický a hospodářský ve všem obyvatelstvu.

Neutěšený tento stav rozjitřil se do nynější míry v zemi hlavně z té příčiny, že novými ústavními řády porušen jest pevný základ, na němž téměř tisíciletým dějinným processem organicky a zponenáhla byly se utvořily v království Českém poměry právní.

Tím, že obmezena byla samospráva a svézákonnost země, že slavné druhdy sněmy její zbaveny jsou všeho významu, a vší téměř působnosti, že správa země vzata z rukou přirozených její strážcův, kteří úsilí o zdar, rozkvět, štěstí a slávu země pokládají za svůj vlastenecký, svůj nejvyšší úkol, — zbaveno jest království České své vlastní, své zákonní, své nejvěrnější, své nejspolehlivější záštity.

Tak zvrátily se poměry v tomto království, že národ, který založil stát Český a uhájiv jej s obětmi nezměrnými, po věky v něm byl národem panujícím, že národ, jenž povolav svobodnou volbou nejjasnější rod Vaší Královské Milosti na trůn český a tím nejen k rozmnožení

moci a slávy přejasné dynastie, nýbrž i k velikosti její nynější državy nejvíce se byl přičinil — nenachází v odvěké této své vlasti ani potřebné ochrany a záštity pro svůj kulturní a politický rozvoj, ba ani pro své stále ohrožené národní bytí. Jazyk jeho, druhdy v zemi úřadním a dosud jazykem převážné většiny obyvatelstva v zemích koruny české, vytlačen jest z vnitřního řízení úřadního, ba vypuzován z celé jedné části svého odvěkého domácího území. Na všeliká volání po jazykové rovnoprávnosti Vaší Královskou Milosti a přemnohými zákony zaručenou, odpovídá vláda Vaší Královské Milosti jen stále větším ještě a soustavným utužováním germanisace ve vnitřní správě státní.

Kulturní potřeby českého národa jsou nedostatečně opatřeny. Náklad na celou řadu škol, jinde státem vydržovaných, svaluje se co sotva snesitelné břemeno na bedra přetížených obcí, a tam, kdo stát na české ústavy nese náklad, je tento nedostatečný, kdežto náklad na ústavy německé menšiny neobyčejně štědrý.

Vaše Královská Milosti! Od té doby, co sněmu českému zadržováno jest nepopiratelné jeho, ode všech nejjasnějších předchůdců Vaší Královské Milosti dobře zaručené právo povolovati, rozepisovati a vybírati daně v zemi, uvalují se berně a různé poplatky bez dostatečné znalosti místních našich poměrův, bez šetření existenčních podmínek různých vrstev obyvatelstva a ukládají se v takové výši, že zem jest jimi přetížena a obyvatelstvo přemírou jejich povážlivě trpí. Račiž Vaše Veličenstvo vziti nejmilostivěji na vědomí, že právě nejdůležitější třídy poplatnictva, třídy výrobné, rolníci a živ-

nostníci, spějou od roku k roku k povážlivějšímu hmotnému úpadku.

Velké daně a poplatky, jimiž přetíženo jest obyvatelstvo v království Českém, plynou téměř vesměs do pokladnice říšské; při tom nebéře se dostatečný ohled na potřeby země. Aby aspoň nejnutnější výdaje v zemi uhrazeny býti mohly, ukládají se na bedra těchže poplatníků různými přirážkami nové poplatky do výše až téměř již nesnesitelné. Při tom nečiní se sdostatek k povznesení zemědělství, živnosti a průmyslu, k ochraně výroby domácí před cizí soutěží a k zvýšení blahobytu obyvatelstva.

Mnohá usilování, návrhy a prosby o zvelebení průmyslového školství, o nižší a vyšší odborné ústavy, o zvýšení bankovního úvěru o zlepšení a rozmnožení dopravních prostředků, zejména o splavnění řek, zřízení průplavů atd. atd. ostávají po léta bez výsledku, neb úplně nepovšimnuty; ba i mnohé úsilí o zlepšení místních poměrů, k nimž zem neb obce samy obětavě nákladem se podvolují, zdržováno nezřídka nepřízni rozhodujících nyní činitelů.

Vyličuje Vaší Královské Milosti nynější stav země podle skutečnosti a pravdy, věrně poslušný sněm vyprošuje si na Vašem Veličenstvu, co na svém nejmilostivějším panovníku a králi otcovskou ochranu pro toto věrně nejoddanější království. Byv povolán Vaší Královskou Milostí, aby v mezích své působnosti opatřil prospěch země věrně oddaný sněm nemůže před Vaší Královskou Milostí zamlčeti, co pokládá pro ten čas za hlavní podmínku zdárného vývoje tohoto království. Za nejnalehavější potřebu považuje věrně oddaný sněm

znovuzřízení své na základě k oběma národům v zemi stejně spravedlivém a obnovení zákonných poměrů v zemi uvedením v plnou platnost státního práva koruny české, to jest reaktivováním oněch práv a svobod, smluv a závazků, na nichž založeny jsou nejen státní samostatnost tohoto království, nýbrž i právo posloupnosti nejvznešenější panovnické rodiny na trůnu českém

Věrně oddaný sněm je přesvědčen, že nejuctivější touto prosbou přichází vstříc vlastním vznešeným zámyslům Vaši Královské Milosti.

Již nejvyšším reskriptem ze dne 26. září 1870 ráčilo Vaše Veličenství povšimnouti sobě stížností na nedostatky nynějšího volebního řádu pro království české a zároveň přislíbiti nejmilostivěji, že se Vaše král. Milost „důtklivě“ ráčí „o to postarati, aby stížnostem těmto vyhověno bylo.“

Týmž nejvyšším reskriptem ráčilo Vaše Veličenstvo uznati zároveň zvláštní státoprávní postavení zemí koruny české a vysloviti milostivě ochotu „poměry království Českého k veškerému mocnářství dáti přehlédnouti a učiniti zadost podstatným jeho požadavkům.“

Ještě rozhodněji ráčila Vaše Královská Milost uznati státní práva království českého co zvláštní historicko-politické osobnosti nejvyšším manifestem ze dne 20. září 1865 a konečně císařským patentem ze dne 12. září 1871 těmito památnými slovy: „Majíce v paměti státoprávní postavení koruny české, a

jsouce Sobě povědomi slávy a moci, kteréž tato koruna Nám a předkům Našim propůjčila, jsouce mimo to pamětlivi neoblomné věrnosti, s kterou obyvatelstvo země české každé doby trůn Náš podporovalo, **uznáváme rádi práva tohoto království a jsme hotovi uznání toto přisahou Naši korunovační obnoviti.**"

Uznavši takto nejmilostivěji a slavně nezadatelná státní práva království Českého Vaše Královská Milost ráčila zároveň vyzvati tehdejší sněm zemský, „aby mírně a smířlivě vzal v poradu, kterak by státoprávní poměry království Českého, jak toho čas žádá, se uspořádaly."

Uplynulo od nejmilostivějšího tohoto vyzvání již osmnácte let, aniž by do této chvíle bylo došlo na žádoucí ono, tak nutné a naléhavé a zároveň tak oprávněné uspořádání, ač tehdejší sněm s nejloyálnější ochotou činně se byl o ně zasazoval, a ač i zkušenosti doby, nyní již více než osmadvacetileté, plné různých proměn, náhlých obratů, tísní, nehotových poměrů a viditelný hospodářský úpadek v zemi vždy víc a více objevují nezvratnou pravdu, že nynější oktrojované ústavní řády nejsou a nikdy nedovedou býti pevným a zdravým základem vývoje v tomto království.

Jen vrácením politické samostatnosti, jak zaručena jest zemskými řády, vzájemnými smlouvami a korunovačními přísahami nejjasnějších předků Vaší Královské Milosti, jen obnovením plné samosprávy a svézákon-

nosti země, jen upravením sněmu na základech spravedlivých a uspokojením národa, který tvoří převážnou většinu v zemi, jejímž odvěkým jest representantem a vlasteneckým strážcem, — lze uspořádati poměry tohoto království trvale a zdárně

Věrně poslušný sněm pokládal by takovéto uspořádání, — kdyby k němu Vaším Veličenstvem nejmilostivěji byl povolán — za nejvážnější svůj úkol, k jehož naplnění přistoupil by tím ochotněji a radostněji, čím více je přesvědčen, že vrácená politická samostatnost nebyla by jen požehnáním tomuto království, nýbrž i prospěchem celé říši.

Na samosprávě a svézákonnosti závislý rozkvět zemí koruny české a zvýšený politický jejich význam zvýšily by i sílu a mohutnost mocnářství Vašeho Veličenstva, v němž věrně oddané obyvatelstvo království Českého pod otcovskou ochranou Vaší Královské Milosti hledá svou bezpečnost a svou záštitu.

Račiž Vaše Veličenstvo nejmilostivěji přijmouti tento nejuctivější projev věrně oddaného sněmu, který před mocným trůnem Vaší Majestátnosti nežádá za nic jiného, než za spravedlnost a za staré dobré právo tohoto království!

Bůh žehnej, opatruj a zachovej Vaše císařské královské Apoštolské Veličenstvo.

5.

Prohlášení o punktacích

(usnesení poslanců národní strany svobodomyslné uveřejněné dne 21. února 1890.*)

Úmluvy vídeňské jsou jednou z oněch překvapujících a překotných událostí, jimiž v době naší nejednou hluboko zasáhnuto bylo do životních zájmů národů a do samých základův organisace rakouského státu. Jde tu o nový z četných náhlých a nepředvídaných obratů, které se staly zvláštním úkazem ve správě tohoto státu.

Náhlé tyto proměny nebývají nutným výsledkem organického a pravidelného vývoje. Jsou namnoze jen prostředkem k překonání chvilkové tísně a okamžitých překážek, nebo pouhým ústupem před nahodilým dočasným odporem. Majíce v zápětí dalekosáhlé proměny v ústroji státu, svou zvláštní složitostí neobyčejně citlivého, nebývají nové tvary tyto vždy požehnáním pro říši, nýbrž staly se pohříchu nejednou již novým pramenem nových tísní, nových nesnází a nových převratův.

Také nynější vídeňská ujednání jsou z velké části dílem, při němž snad přihlíženo bylo k nesnázím přítomné chvíle více, než k dějinnému processu mocnářství v minulosti a k možným následkům pro organisaci v budoucnosti.

Kdyby všechna tato usnesení tak, jak byla smluvena, měla býti provedena v království če-

*) Národní Listy. Ročník XXXI. čís. 56 ze dne 26. února 1890. Zmíněné prohlášení bylo zabaveno a konfiskace soudem potvrzena, k námitkám poslanců byla však konfiskace zrušena.

ském, musila by ovšem míti za následek povážlivou změnu dosavadních dějinných základů říše a rozrušení nynějších právních poměrů v jednotlivých její částech.

Budoucnost nás Čechů a rakouských Slovanů vůbec byla by jimi povážlivě ohrožena.

Však ponecháváme těm, kdož v přední řadě jsou povolanými strážci dynastických a říšských zájmů, aby bedlivěji uvažovali o možných následcích vídeňských úmluv, pokud jimi na místě historických práv království a zemí béře se zásada národnosti za základ nového uspořádání různonárodní této říše.

Chceme o těchto úmluvách pronésti svůj úsudek a své obavy jen potud, pokud jimi změněny býti mají dosavadní právní poměry v království českém za domnělým účelem, aby zjednán byl trvalý klid a mír mezi oběma národy v zemi.

Strana naše po léta upřímně touží po upravení národnostních poměrů ve společné, nad jiné požehnané této vlasti.

Dávno bylo nejvřelejším jejím přáním, aby po konečném šťastném uklizení jazykových sporů mohl nastati v zemi pravidelný a zdárný rozvoj jak v ohledu politickém a kulturním, tak na poli hospodářském. Od té chvíle, co uvolnilo se slovo našemu národu, volá po poměrech, v nichž by každý národ této říše měl bezpečně zajištěnou svou národnost, nalézaje i dostatečných prostředků k svému duševnímu rozvoji, aby klidně naplniti mohl svůj kulturní úkol v rodině lidstva.

Veškeré projevy všech politických stran v našem národě měly tento cíl: všechny domá-

haly se zákonného stavu, v němž by oba národové, chráněni stejnou spravedlností a rovným právem, bez nevraživosti a záští jeden k druhému v přátelské shodě pracovali k rozkvětu společné vlasti, k moci a slávě společné říše. Kdyby úmluvy vídeňské byly položily sobě tento úkol, kdyby uskutečniti dovedly toto nejvroucnější přání každého věrného a upřímného Čecha, celý národ vítal by co nejspásnější obrat v nynějších dějinách své vlasti.

Však žel, porady vídeňské k cíli tomuto ani nesměřovaly!

Nevzavše za základ svého jednání rovné právo a stejnou spravedlnost k oběma zde žijícím národům, neměly vůbec žádného zření k životním zájmům československého, co jednotného národa v zemích koruny české ba ani k nejdůležitějším požadavkům naší národnosti v Čechách, jejichž splnění od let marně se domáháme.

Dohodnutí vídeňská snaží se uspokojiti jen obyvatelstvo německé a to pohříchu namnoze vlastně na úkor českého národa, jak o tom výmluvně svědčí nadšený jásot německého lidu vedle teskné zamlklosti národa našeho.

Celou řadou ustanovení dotkly se vídeňské úmluvy drsně nejcitlivějších stránek našeho národního života.

Rozdělením úřadův dle jazykového území trhá se tisícileté jednotné ústrojí tohoto království, které je výsledkem dlouhého, zponenáhlého, přirozeného vývoje. Jednotu země podkládá národ náš, co historický její strážce, za nejdražší odkaz svých otců, jejž dosud nejpeč-

livěji střežil co hlavní záštitu svého, stále ohroženého národního byti.

Na místo této jednoty, která by přetrvala bouře všech věků, má býti dle vídeňských úmluv utvořeno a dle nařízení ministra spravedlnosti, který těmto úmluvám jal se již zjednávati praktickou platnost, již skutečně počíná se tvořiti dvojí územi se dvojí správou a se dvojím právem:

„území výlučně německé“ a
„území dvoujazyčné“,

v prvém stačí k dosažení veřejného úřadu znalost i jen pouze německého jazyka.

Požadavek znalosti češtiny je tu jen „počasný“, o jehož služební potřebě mají rozhodovati sami úřadové, a to teprve jen „dle poměrův.“ Ba tak daleko jde to ohraničování a očišťování německého území od českého živlu, že podle nařízení ministra spravedlnosti není „ani žádoucno“, aby veřejný zeměpanský úředník byl zde znalým jazyka českého.

V okresích českých však jazyk český nejen že není vnitřním jazykem úředním, nýbrž zůstává jako dosud jen jazykem podružným.

Na českém území má němčina co vnitřní úřední jazyk vládnouti dále a zůstávati tedy i zde jazykem povýšeným, jazykem privilegovaným.

V českých okresích musí každý úředník vedle českého jazyka býti znalým i němčiny, aby Němec v celé zemi nacházel plného zastání ve svém jazyku.

V okresích německých, když bude Čech žádati právo u úřadův ve svém jazyku, nebu-

de-li mocen němčiny, může dle „počasných poměrů“ odkázán býti na pouhého tlumočníka, jako každý cizinec.

Tato nerovnost mezi oběma národy v zemi má dovršena býti ustanovením, že německý úředník bude se moci dodělati vyššího úřadu s menší spůsobilostí, než úředník Čech; že Praha, toto srdce našeho národa, státi se má městem utrakvistickým, kdežto Liberec, v němž valná část Čechův žije, zachová si ráz ve všem výlučně německý. Německému tomuto městu k vůli zavádí se výhradnost němčiny i do správy politické.

Kdežto veškeré německé školy nacházejí ve všech okresích českých nejpečlivější záštity, školy českých menšin v krajích německých musejí býti neodvratně zmařeny, nedoplní-li se vídeňské úmluvy na jich záchranu novým, podrobným, plnou právní bezpečnost poskytujícím ustanovením.

Úmluvami vídeňskými je tedy nepopiratelně ohrožena jednota země, jimi je zřejmě protržena zásada rovného práva. Jimi nadržuje se nad dosavadní míru německému živlu a činí bezpráví a křivda našemu národu, ba porušuje se i sám základní zákon ústavní, jímž zabezpečeno bylo rovné právo všech národů v říši.

Však ještě více! Zřízením národních kurií, jimž se má již nyní vyhraditi veto a přes jichž zákaz ve věcech národních nemá příště nic více býti měněno, má křivda na našem národu státi se trvalou a téměř nezměnitelnou; národ má se před kuriální ohradou vzdáti

i naděje, ba samé možnosti, domoci se někdy opět práv, jichž potřebuje ku svému zachování.

Ujednání vídeňská, vyšlá pouze soukromých porad, v nichž nebylo zvolených a oprávněných zástupců našeho národa, sluší ovšem pokládati za pouhé nevázané úmluvy, které mají býti předloženy teprv příslušným sborům zákonodárným, a proto sluší přihlížeti k nim co k pouhým návrhům.

Protestujíce proti všem jejich ustanovením, pokud by jimi porušena býti měla základní práva země a národa, vyhražujeme v těch kusech národu svému plnou volnost pro všechnu budoucnost!

Však majíce upřímné přání přispěti k tomu, aby úmluvy vídeňské pozměněny a napraveny byly v duchu spravedlnosti a rovného práva, aby rozdělení úřadů, má-li se dopustiti, stalo se jen dle jazykové potřeby a nikoliv podle území, dovolujeme si přistoupiti k podrobnějšímu jejich rozboru.

Rozdělení zemské školní rady ve dvě sekce, pokud při tom zachována býti má jednotnost tohoto úřadu a pokud obor působnosti každé z obou sekcí zahrnuje veškeré školství svého jazyka, nechceme se opírati. Dle úmluv vídeňských, mají však školní okresy německé podrobeny býti odboru německému bez ohledu na vyučovací jazyk škol tamních. Ustanovuje se sice, že plenární sehůze obou sekcí rozhodovati má o školách menšin, a když škola minoritní bude zřízena, má odkázati se odboru, k němuž dle vyučovacího jazyka náleží. Tím

aspoň částečně béře se vyučovací jazyk za základ příslušnosti k tomu kterému odboru. Nikterak tu však není ustanoveno, jak naloženo býti má se školami českými již zřízenými v okresích německých, jakož i se školami soukromými, které nelze vřaditi mezi školy menšin. Dlužno tu tedy doplniti dotyčná ujednání ustanovením, že veškeré školy české již zřízené přikázány býti mají odboru českému.

Rovněž dlužno ustanoviti, že záležitosti paedagogií, středních škol a pod., které do soustavy školních okresů vřaděny nejsou, nýbrž přímo zemské školní radě podléhají, — nejsouce ústavy dvoujazyčnými, — přikázány býti mají tomu kterému odboru podle národnosti.

Naprosto nelze schváliti navržené složení zemské školní rady co celku. Soustava zastupování vyžaduje, aby — při všem slušném ohledu k menšině, — ve sborech společných mínění většiny národní došlo náležitého výrazu.

Dle posledního sčítání lidu bylo v Čechách 3,472.940 Čechů a 2,051.486 Němců, byly tedy obě národnosti k sobě v poměru téměř 3 : 2. Dle výkazu o stavu národních škol jest v českých školních okresích osob učitelských 10.960, v německých 7467, tedy v poměru 10 : 7.

S tímto poměrem nesrovnává se však poměr zástupců české národnosti, jež vysláti má zemský výbor, k zástupcům národnosti německé a rovněž nesrovnává se s ním počet osob, jenž ze stavu učitelského dle národnosti má býti jmenován.

Zkracuje se tu patrně většina česká v zem-

ské školní radě, stavena jsouc na roveň menšině německé.

Nebylo by spravedlivo, kdyby počet zástupců a učitelů českých byl stejný s německými. Musíme proto domáhati se toho, aby poměr tento upraven byl dle počtu obyvatelstva a osob učitelských té které národnosti.

Tolikéž sluší opírati se tomu, aby zastupitelstvu obce pražské předpisováno bylo, jaké národnosti delegáti její býti mají; bylať by tím Praha sama jediná mezi všemi hlavními městy rakouskými obmezována ve volbě svých zástupcův.

Uznávajíce zásadu, aby i menšiny národní měly poměrné zastoupení v různých sborech, za správnou — musíme ovšem trvati i na tom, aby právo to měly menšiny všude; nebyloť by spravedlivo, aby jen nevalně četné německé menšině v Praze dána byla v ohledu tomto zvláštní výsada. Mimo to zastoupení menšin, má-li býti spravedlivé, musí být poměrné, s čímž ovšem neshoduje se ustanovení, že Praha, v níž bydlí sotva jedna pětina Němců, má býti povinna voliti zrovna tolik zástupců německé národnosti co zástupců českých.

Bude náležeti do podrobného vypracování zákona též ustanovení, kteří z ostatních členů zemské školní rady přikážou se té které sekci; v ujednáních vídeňských panuje o tom úplná nejasnost. Nejasno jest zejména, jak roztříděni býti mají zástupcové jednotlivých konfessí, mezi něž by přijati býti měli i zástupcové ostatních, dosud nezastoupených, ač státem uznaných náboženských vyznání.

Počet zpravodajů a zemských školních do-

zorců není v úmluvách vídeňských blíže určen; ustanoveno pouze, že z nich jen deset má míti právo hlasovací. Ustanovení toto bychom rádi uvítali, kdyby zároveň předsedovi nebyla dána moc, aby pro každý případ ustanovil, který z nich má vykonati právo hlasovací.

Toto ustanovovací právo dává z předu rozhodnutí do rukou předsedy, i obáváme se ne bez důvodu podle všech dosavadních zkušeností, že práva svého nezřídka užije na škodu nám Čechům, zvláště však na úkor škol našich menšin.

Uznáváme potřebu zákona o zřizování obecných škol pro národní menšiny.

Strana naše bude vítat upřímně tento zákon, když pod pevnou záštitou jeho chráněny budou vzdělávací ústavy českých menšin v krajích německých zrovna tak, jako menšin německých v krajích českých. Budeme blahořečiti zákonu, který školy jak německých tak českých menšin vybaví z dosavadního područí nevraživosti národní.

Litujeme, že osnova zákona, komisí sněmu zemského ze dne 18. listopadu 1889 po dlouhých a důkladných poradách vypracovaná, nedošla konečného vyřízení. Ustanovení její založená na rovném právu mohla uspokojiti spravedlivé požadavky jednoho i druhého národa.

Úmluvy vídeňské o školách menšin národ náš uspokojiti nemohou!

Ujednání konferenční berou za základ národnost rodičů. Podle nich má škola národní menšiny zřízena býti v obci, v níž jest více 40 dětí druhé národnosti, a když jejich rodiče jejich nejméně pět let v školním obvodu

neb v školní obci bydlí. Pro více než 80 dětí zřídí se škola, když rodiče mohou se vykázati, že bydlí v obci neb v školním obvodu nejméně tři léta.

Ustanovení toto klade nepřemožitelné překážky zřizování škol pro menšiny, jsouc i zřejmým porušením říšského zákona ze dne 14. května 1869 čís. 62 (§ 59). Škola nezřizuje se pro rodiče, nýbrž pro děti, jimž v zájmu samého státu nemá vstup do školy zamezován býti výhradami, jak děje se stran pobytu rodičů v usneseních konferenčních. Zde má, jak se stalo v sněmovní osnově z listopadu m. r., rozhodovati hlavně a jedině nejdůležitější zřetel, požadavek vychovatelský, aby dítě vyučováno bylo jazykem mateřským.

Že ustanovení konferenční není na prospěch škol českých menšin, vyznali zřejmě účastnici vídeňských porad sami, když ve schůzi německých poslanců dne 26. ledna roku 1890 zřejmě ujišťovali, že „ustanovením, aby rodičové oněch, dle zákona potřebných 40 potřebných dítek budoucně bydleti musili pět let v obci, jest zřizování takových škol vázáno podmínkami podstatně těžšími než dosud."

Což pak se má díti s dětmi, neznajícími jazyk vyučovací místní školy, dokud rodiče jejich nevykážou se pobytem aspoň pětiletým? Může těch dětí býti na sta, a ač je nucená návštěva škol zákonem nařízena, nebudou buď moci do školy vstoupiti, anebo vstoupí-li do školy, jejímuž vyučovacímu jazyku nerozumí, bude jim škola tato nejen bez užitku, nýbrž mučírnou, a na patrnou duševní a mravní zkázu. Bude opatření takové vychovatelsky rozumné

a bude spravedlivé? Není tu oprávněna obava, že ustanovením konferenčním otevře se nová doba nových pronásledování národních menšin, že v krajích německých zřizování českých minoritních škol mařeno bude ničením samých existenčních podmínek českých rodičův, jen aby se nemohl vykázati pětiletý pobyt v obci? Není tu tedy podstatná obava, že právě toto ustanovení vídeňských úmluv stane se pramenem nových stížností a nového kvašení v obyvatelstvu?

Potřebná šetření při zařizování škol menšin přikazujou vídeňské úmluvy prostě „úřadům". Však není při tom ani řečeno, kterým úřadním orgánům. Právě dosavadní způsob tohoto „šetření" byl hlavní příčinou a pramenem nejtěžších stížností. Tu je tedy především potřebí určitého a jasného doplnění. Mají-li nastati řádné a spořádané poměry, je nutno, aby zřizování škol menšin jak českých, tak německých dělo se pod záštitou nestranných, k oběma národům stejně spravedlivých zemských úřadů.

K dovršení klidu ve školství národním a na ochranu dětí a vychovávacího úkolu škol stává se konečně stále naléhavější potřebou zákon, kterým by bráněno bylo každému odnárodňování dětí na prospěch jedné a na úkor druhé národnosti. Je tedy i se stanoviska vychovávacího a vzdělávacího nutno určité zákonné ustanovení, aby dítě ani lákáno, ani přijímáno býti nesmělo do školy, jejíhož vyučovacího jazyka není znalé.

Co se tkne rozdělení zemědělské rady pro království české, bylo by těžko najíti praktický důvod pro toto rozdělení země-

dělského materialu podle národnosti. — Dosud bylo jedním z hlavních důvodů pro uklizení národních sporů v Čechách, aby nepřesunovaly se na pole hospodářských zájmův, nýbrž aby po jich uklizení oba národové v zemi mohli společně klidně pracovati k hospodářskému rozvoji vlasti. Vídeňská konference učinila i z otázky zemědělské otázku národní.

Rozdělením zemědělské rady má bez potřeby ohrožena býti jednota země, ač sotva kde jinde může býti více hospodářských důvodů pro jednotnou zemědělskou organisaci než v království českém. Sama zeměpisná jeho poloha činí z něho jednotný, pevný, uzavřený, nerozborně ohraničený celek, však přes to nechceme vzpírati se požadavku na zřízení sekcí národních při zemědělské radě, když j e d n o t a tohoto úřadu spůsobem trvalým bude zabezpečena, a když ve společné representaci oba národové zastoupeni budou dle poměru obyvatelstva a dle výše daně pozemkové.

Dosavadní zřízení a činnost zemědělské rady nesplnily naděje českého rolnictva. Byrokratický tento sbor s převahou velkostatkářskou více přihlížel k přáním vlády, než k zájmům rolnictva.

Přejeme si, aby zemědělská rada nabyla větší samostatnosti rozsáhlejší exekutivou, většími prostředky z pokladny státní a zemské a zmenšením počtu členův do odborů vládou jmenovaných. Tolikéž zdá se nám býti správnějším, aby při rozvrhování podpor státních a zemských hledělo se pouze na poměr obou národností dle obyvatelstva a na poplatnost co do daně pozemkové, nikoliv však též na daň třídní ze staveni,

která nemůže býti měřítkem tam, kde jde pouze o zájmy zemědělské.

Zřízením nové obchodní a živnostenské komory ve východních Čechách, do jejihož obvodu mají spadnouti české okresy dosud ku komornímu obvodu libereckému připojené, vyhoví se skutečnému dávnému a oprávněnému požadavku obyvatelstva českého.

Tolikéž nemusí býti nikomu křivděno, když obvody ostatních obchodních a živnostenských komor v Čechách dle „skutečné potřeby", budou opraveny a zaokrouhleny.

Co však se týká zamýšlené revise volebních řádů pro obchodní komory, nemůžeme zhostiti se vážných obav. Obáváme se, že novým roztřiďováním a novým vyměřováním počtu zástupců jednotlivým odborům bude na prospěch německých příslušníků komor dbáno hlavně toho, aby umělým spůsobem zjednána byla převaha německému živlu opět i v komorách, v nichž má nyní národnost česká svou přirozenou převahu.

Obavy naše mají oprávněný důvod nejen ve zkušenostech o podobném účelu dřívějších volebních řádů, nýbrž i ve snaze, již nyní veřejně projevené, aby změnou volebního řádu, obchodní komory pražské „napravena byla křivda", která se prý stala Němcům v této komoře volebním řádem ze dne 31. března 1884. Je však nepopíratelnou pravdou, že tímto řádem Němcům ublíženo nebylo; bylo pouze napraveno křiklavé bezpráví dřívějším volebním řádem národnosti naší spůsobené tím, že velká většina česká v tomto komorním obvodu spůsobem

umělým a úmyslně nespravedlivým stlačena byla do menšiny.

Revise volebního řádu pro obchodní komory, která by měla za následek, že by skutečná většina česká v dosavadních, převahou českých komorách, zejména v komoře pražské, zpět byla zatlačena do bývalé, uměle a nespravedlivě způsobené menšiny, nebyla by vyrovnáním ani spravedlivým ani trvalým; bylať by „oprava“ tato jen novou křivdou a novým násilím na národnosti české a následek nebyl by smír, nýbrž nový pramen sporů a nových zápasů mezi oběma národy.

Proto zde právem žádáme, aby změna volebních řádů pro obchodní komory, — které jsou zároveň důležitými volebními sbory pro volby do zákonodárných sborů — nebyla ponechána libovůli pouhých ministerských nařízení, nýbrž aby dříve než se ustaví kurie s právem veta, vyřízena byla zákonem zemským, co nerozlučná část nového volebního řádu pro království české.

Ohraničení soudních okresů dle jazyka, při němž „má dbáno býti přání obyvatelstva, poměrů místních, dopravních a obchodních“ jak protokoly vídeňské slibují, nebylo by ovšem samo o sobě zvláště považlivé a nebylo by zrovna nutno stavěti se proti němu v naprostý odpor. Ovšem nemá o novém ohraničování okresů jednáno býti dříve, než po novém sčítání lidu, aby dělo se na základě bezpečných úřadních výkazů nových.

Avšak vlastní význam a dosah zamýšleného rozdělení toho lze postihnouti teprv porovnáním s ustanoveními: o „zařízení při vrchním zemském

soudu v Praze", o „obsazování při soudech první stolice" a o „revisi nařízení o užívání jazyků."

Nutno veškerá tato ujednání uvažovati co souvislý celek.

Z celkového však posouzení vychází jasně na jevo, že tu jde přímo o rozdělení království Českého na obvod český a německý, o utvoření dvojího, od sebe rozdílného území, z nichž každé má míti svou vlastní soudní správu a své zvláštní právo. —

Dělí se nejprve soud vrchní na dvě skupiny: českou a německou, z nichž každé zároveň přikazuje se obor působnosti nikoliv dle jazykových práv obyvatelstva, nýbrž dle území; německé skupině ustanovuje se již předem agenda osobní a disciplinární s převahou německých okresů, a tak zvané české či správněji řečeno česko-německé skupině odkazují se tyže záležitosti z okresů převahou českých.

Vláda i účastníci konference vídeňské měli při smluvení tohoto dohodnutí již z předu na zřeteli provésti toto rozdělení vrchního soudu pražského pouhým nařízením, chovajíce obavu, že by pořad ústavní naraziti musil na značný odpor. Neboť přikázáním zvláštní agendy předem personální a disciplinární každé z obou skupin, jak to nedávno ministr spravedlnosti pouhým nařízením byl již učinil — zřizují se ve skutečnosti z jednoho soudu vrchního v Praze dva soudy druhé stolice, jeden česko-německý a druhý ryze německý.

Však nejen co do území zřizuje se zvláštní

vrchní soud pro německý obvod, nýbrž i co do způsobilosti (kvalifikace) jeho radů.

Kdežto 26 radů skupiny česko-německé vykazovati se musí jako posud znalosti obou zemských jazyků, stanoví se pro oddělení německé, že od 15 jeho radů znalost jazyka českého jazyka vyžadovati se nebude.

Hledě k dvojí této kvalifikace a k dvojímu území; zdaž možno mluviti tu ještě o jednom vrchním soudu v království českém?

Však porušení jednoty v dosavadní soudní správě země jest zřejmé i z ustanovení čl. VIII. konferenčního protokolu, dle něhož ponechává se správě spravedlnosti, aby při jmenování úředníků soudních, při státních zastupitelstvech, pak personálu kancelářského a služebného v každém jednotlivém případě podle „potřeby služby“ a „oprávněných nároků uchazečů“ sama uznala, zdali se zachovati má požadavek znalosti obou jazyků zemských.“

V tomto ustanovení leží nepokrytě záměr, vytlačiti zponenáhla jazyk český z tak zvaného „uzavřeného území“ německého.

Nebudeť tu žádáno aby úřadník byl znalý českého jazyka a budou se tu dosazovati úřadníci jen němčiny znalí, jednak za záminkou, že „potřeba služby“ češtiny nevyžaduje, jednak že uchazeč jen němčiny znalý má „oprávněné nároky“.

Nežádá-li se však ani od vrchního rady znalost českého jazyka, může ovšem tím méně žádána býti na podřízeném úřadníku stolice první.

Byloť by nepřístojné žádati od níže posta-

veného a méně placeného lepší a větší způsobilost, nežli od jeho představeného.

Tak dojde postupem času k tomu, že nebude na německém území ani úřadníkův českého jazyka znalých, že na česká podání, budou-li vůbec přijímána, dostane se vyřízení německé neb nanejvýše nespolehlivý český překlad a že závěrečná líčení s českými stranami konati se budou jen v jazyku německém, leda, že Čechovi, nebude-li mocen němčiny, opatří se tlumočník, jako každému cizinci.

Nebude tedy jazyk český v jedné části české vlasti míti jiných práv než jazyk cizí. Vyřizování však pomocí překladatelů a jednání prostřednictvím tlumočníků s národem v jeho rodné vlasti jest dle nedávných slov samého dosavadního ministra dra. Pražáka „snižováním národa na národ stupně druhého."

Ovšem že v „uzavřeném území" přestane i zapisování českých výměrů do knih pozemkových, nebudeť tam úředníků jazyka českého znalých.

Jaký význam vzhledem k tomu může dnes ještě míti slib položený do čl. IX. vídeňského protokolu: že bude podrobeno revisi jazykové nařízení ze dne 19. dubna 1880; a jakou váhu má ujišťování do téhož článku položené, že „obě politické strany zachovají si své zásadní stanovisko", jež hájiti budou v jednání v té příčině zavedeném?

Jak chtějí čeští členové konferenci zachovati ještě „své zásadní stanovisko" při jednání o jazykovém nařízení z roku 1880, když hlavní zásady obou národních stran českých, hlavní a

životní požadavky celého našeho národa: jednota země a rovnoprávnost jazyková jsou proušeny a zvráceny výnosem ministra spravedlnosti ze dne 3. února 1890 čís. 1874, kterým již nyní ve skutečnosti povyšuje se jazyk německý na státní, provádí se rozdělení vrchního soudu rozdělením agendy dle území a roztříděním úřednictva podle dvojí kvalifikace, při níž klépe kvalifikovaným úředníkům českým laskavým slibem jen potud vzato zřeni, že jim vedle němčiny znalost českého jazyka při ucházení se o služební místo v Čechách nemá „býti na újmu!?“

Národu našemu bude vítán zákon „o užívání jazyků zemských při samosprávných úřadech“, když ukládaje samosprávným úřadům obecním a okresním, jak českým tak německým stejnou povinnost k přijímání a vyřizování spisů v druhém jazyku zemském došlých, odstraní konečné veškeré dosavadní v tom směru tak četné neshody. Ujednání konferenční však nás nemohou spokojiti. Usnesení, že zákon o užívání zemských jazyků při úřadech samosprávných nebude ani předložen k nejvyššímu schválení, ač osnova jeho změněna byla dle přání samé vlády, vzbuzuje podstatnou obavu, že v novém zákoně ve všem plné rovnoprávnosti šetřeno nebude.

Ustanovení konferenční, dle něhož z obou měst. se zvláštním statutem jen Praha má býti povinna úřadovati v obou zemských jazycích, však Liberec, ač v něm obyvatelstvo českého jazyka silně jest zastoupeno, má míti výsadu německého úřadování, jest zřejmým porušením rovnoprávnosti obou jazyků, přičí se prosté

spravedlnosti a zásadě rovného práva. V novém zákoně by také lépe obhájena býti měla práva občanův a důstojnost úřadův, než mělo se státi návrhem zákona z posledního sněmovního zasedání, dle něhož by z nejvyššího samosprávného úřadu v království českém byla se stala pouhá překladárna.

Celý národ bude vděčen tomu, když dle slibu vídeňské konference vyplní se konečně dávnoletý oprávněný požadavek jeho, když nyní k české národnosti tak nespravedlivý volební řád pro sněm království českého konečně opraven bude dle „měřítka k oběma národům stejně spravedlivého."

Strana naše však zvláště domáhati se bude toho, aby v opraveném volebním řádu zásadám politické svobody zjednána byla větší platnost. Nemůžeme proto souhlasiti se směrem vídeňských úmluv, pokud jednají o všeobecné opravě volebního řádu pro sněm zemský. Kdyby na místo dosavadních kurií poslanců měst a obcí venkovských zříditi se měly nové dvě kurie: poslanců z volebních okresů českých a poslanců z okresů německých, nemohla by ovšem důsledně vedle těchto, dle zásady národnosti utvořených kurií zachována býti na dále zvláštní kurie velkostatkářská, zřízená podle zásady zastoupení dle zájmů.

Zřízení národních kurií na sněmu zemském na ochranu národních zájmův jedné i druhé národnosti jest dávným přáním našeho národa. Nebudeme se mu tedy ani nyní v zásadě opírati. Však úmluvy vídeňské konference rozšiřují kuriální právo veta, čili odpírací právo na záležitosti, které nejsou jazykovými, jakož

zejména na změnu zemského zřízení a volebního řádu. Takovéto rozšíření odpíracího práva i na nejvážnější školy sněmu, se zájmy jazykovými nesouvisící, ohrožovalo by celé sněmovní řízení, stlačilo sněm království českého k větší než dosud málomoci a bezvýznamnosti a vedlo by konečně neodvratně k rozrušení ústavnosti vůbec.

Ochranu proti majorisování sluší hledati jenom ve věcech čistě národních. S udělením stejného veta také kurii velkostatkářské, jako oběma národním kuriím nemůžeme souhlasiti. Nevycházíť ze skutečné potřeby a nenít ani přistojno, aby vedle české a německé národní kurie byla strážcem národních zájmů jednoho a druhého národa i kurie založená na ochranu zájmů velkých statků, tedy vlastně hospodářských interesů.

Veto velkostatkářské kurie ohrožovalo by zřízení občanské a ústavní svobody a tím vážné zájmy lidu jak českého tak německého — vždyť by i v případech, že by o potřebách národních shodli se zástupcové českého i německého lidu, mohla kurie velkostatkářská dorozumění obou národních stran — vetem svým zmařiti.

Zřízení kurii na českém sněmu s právem odpíracím bylo by však v této době a v nynějších poměrech pro národ náš nejpovážlivější a nejnebezpečnější změnou dosavadního zemského zřízení.

Národní kurie maji míti za úkol, aby byly strážci národních práv jednoho jako druhého, ve svých oprávněných nárocích uspokojeného národa. Maji tedy dříve upraveny býti právní

poměry nejen na prospěch Němců, nýbrž i na prospěch nás Čechů.

Musí tedy dříve žádat národ český, aby mu zjednána byla práva, která mu náleží.

Než postaví se pod trvalou ochranu národní kurie, má býti v držení svého nejdražšího statku, aby jej mohl chrániti; dříve musí míti aspoň to, čeho nejnutněji potřebuje k svému životu a k svému rozvoji.

Národ musí žádati, aby dříve k platnosti přišlo státní právo koruny České, jednota a nedílnost země byla zabezpečena a rovné právo jeho jazyka bylo uskutečněno

Dokud nejsou splněny tyto hlavní jeho požadavky, nebyla by mu národní kurie na ochranu, nýbrž na neodvratnou zhoubu.

Kdežto Němci podle ujednání vídeňských mají dosti všeho a kurie s právem veta má jim býti pevnou hradbou a záštitou pro všechny jejich bohaté vymoženosti; my Čechové nedomohli se dosud téměř ničeho; ba máme dle ujednání vídeňských opět zbaveni býti i těch málo náprav, jich se do té chvíle byla dopomohla nynější řídicí politika česká.

My máme tedy potřebí domáhati se toho, co se nám dosud neprávem zadržuje; mohli bychom se však nadíti pro svůj národ příštích úspěchův, kdyby dnes již všelikému našemu usilování a domáhání práv postavena byla vetem německé kurie nepřekonatelná překážka pro všechny časy budoucí?

Musíme tedy zrovna tak jako Němci před zřízením národních kurií žádati splnění našich požadavkův. Nejedná-li se jen o dobrou vůli

mezi vládou a německou opposicí za cenu nejdražších statků našeho národa, má-li vyrovnávací jednání hlubší státnický podklad, jde-li při něm o veliký státní zájem, o upevnění, sesílení a trvalé upravení říše, nesmí se šťastný výsledek velké této akce hledati v povolné ochotě několika vládou povolaných důvěrníků, nýbrž v uspokojení národů samých; a když jde o trvalé uspořádání poměrů v Čechách — musí se státi uspokojení nejen německého, nýbrž i českého národa.

Národ náš v Čechách jest jen části jednotného národa, usedlého na celém souvislém území koruny české. On nesmí odlučovati osud svůj od soukmenovců na Moravě a ve Slezsku, s nimiž má a musí zachovati společné podmínky života i rozvoje. Nemohou tedy platit opatření, která se stanou na ochranu národnosti v Čechách jen zde, nýbrž musí přijíti k platnosti i na Moravě a ve Slezsku, aby zachována byla jednota československého národa.

V ujednáních vídeňských nelze dnes ovšem spatřovati než největší nebezpečí pro celý náš národ.

Čeho nejteskliveji v nejtrudnějších dobách se byl obával: rozštěpení země, protržení jednoty československého národa, zmaření českých menšin a uzákonění nadvlády německého živlu a jeho jazyka, vše to zahájeno jest vídeňskými konferencemi.

Úmluvami těchto konferencí uzavírá a silně opevňuje se německé území v Čechách, kdežto

české kraje zůstávají otevřeny a bez obrany vůči postupnosti živlu německého.

Umluvami uvedenými jest proces germanisace proti slovanským národům v celém Rakousku tak mocně pošinut, že ohroženo jest národní jejich bytí a bohdejž aby dalším postupem nebyla ohrožena sama říše! —

Tolik dnes již lze bezpečně se domysliti, že úmluvami vídeňskými docíleno nebude žádoucího vyrovnání; bude jimi vražen jen nový zžíravý osten do poměrů národních, který způsobí jen nové a mocnější kvašeni.

Nelze si mysliti, že by k ujednáním těmto kdyby nebyly opraveny a změněny, dobrovolně náš národ přistoupil. Není také podobno k pravdě že by poslanci českého lidu k návrhům vídeňským, až o nich v dotyčných zákonodárných sborech jednáno bude, dali svůj souhlas; nebylo by příkladu v dějinách, aby starý kulturní národ v zemi, v niž druhdy byl samostatným a panujícím, v niž dnes ještě má převážnou většinu, — sám pomáhal drobiti svou vlast, spokojil se s menší mírou práv, menšině bohatěji naměřených, a aby ústy svých vlastních zástupců v samovolně snížil se na národ nižší, méně cenný, na národ podružný ve vlastním odvěkém svém domově! —

Spoléháme proto na statečnost a vlastenectví všech zástupců národa, nechť náležejí k té či oné straně. Nejdeť tu o věc jen některé strany, zde jedná se o životní podmínky, o budoucnost celého národa; jde tu o nejdražší statky národní, nám všem stejně drahé! Jelikož však část poslanců v prvním neobyčejném chvatu

k ujednáním vídeňským byla již přistoupila, zavázavši se uhájiti nezměněný jejich celek a tím zavázala se zároveň i na prospěch oněch částí úmluv, jimiž ruší se nejhlavnější části dosavadního společného národního programu, na jehož základě svěřen byl poslanecký mandát všem poslancům bez rozdílu, je nutno, aby národ sám poslance již zavázané zbavil jejich závazku.

Nechť žádá voličstvo, aby veškeří poslanci českého lidu vrátili mu své mandáty. Poslanci strany naší, ač nemají žádných závazků vzhledem k úmluvám vídeňským, ochotně podřídí se vůli voličstva, neváhajíce taktéž složiti své mandáty, jakmile je složí poslanci strany staročeské.

Když jde o tak vážné změny v právních poměrech vlasti a národa, o změny, které nemohou zůstati bez mocného vlivu na celou jejich budoucnost, — nemá jednotlivec práva rozhodovati o své vůli a dle svého rozumu.

V chvíli tak vážné a osudné nechť národ rozhodne sám a novými mandáty zástupcům svým zřejmě a určitě dá na jevo svou rozhodující vůli.

6.

Provolání k volbám do rady říšské roku 1891.*)

Od třiceti let, co říši rakouské dány byly ústavní řády, nebyly volby do zákonodárných

*) „Národní Listy“. Ročník XXXI. čís. 56 ze dne 26. února 1891.

sborů konány za tak mocného rozechvění celého národa jako nynější volby do rady říšské. Není vlastence, který by nepostihl veledůležitého významu nastávajícího volení pro budoucnost našeho národa.

Dva různé proudy dělí národní naši společnost ve dvě strany, z nichž každá při nynějších volbách domáhá se souhlasu voličstva pro své politické přesvědčení. Strana konservativní čili staročeská trvá při politice, kterou provozuje na jedenáctý rok.

Když v roce 1879 předáci její vstoupivše do rady říšské, oddali se v tehdejší většině bez výhrady a společného programu službě vlády, měli za důvod pro své jednání důvěru ve sliby kabinetu Taaffova a naději, že touto vládou uskutečněno bude, co slavně prohlášeno v trůnní řeči, proslovené při vstoupení jejich do vídeňského parlamentu. Ve vyplnění těchto slibův spatřována náhrada za opuštění dlouholetého passivního odporu českého národa proti radě říšské!

Národ sám ve své převážné většině s přízní a s důvěrou provázel činnost svých zástupcův ve Vídni, doufaje, že pominula v rozhodujících kruzích stará tradicionelní nepřízeň proti Slovanům, která po věky těžce tísnila zvláště národ český. Doufalo se, že po krutovládách Giskrův a Auerspergův budeme míti konečně vládu i k nám šetrnou a spravedlivou.

Když však míjela léta a program trůnní řeči, pokud týkal se potřeb našeho národa, nedocházel uskutečnění — počala pozvolna v lidu našem vznikati nedůvěra nejen k vládě, nýbrž

i k parlamentární činnosti jeho zástupcův na radě říšské.

Nedůvěra rostla rok za rokem, když poslanci staročeští nejen nemohli vykázati se cennějšími výsledky své politické činnosti pro národ, alébrž když zřejmě odříkali se i samých základních požadavků české politiky; když opouštěli i státní právo koruny české, jež v letech šedesátých a sedmdesátých co hlavní hradbu naší národnosti sami tak vřele a horlivě byli hájili a obranu jeho lidu našemu důtklivě byli doporučovali. Nedůvěra k nim rostla, když sami pomáhali rušiti i rovné právo jazykové, tento životní náš požadavek. Národ spatřoval v jednání jejich i poškozování národní cti a své důstojnosti, když zástupci jeho jali se sloužiti cizím, tu klerikálním, tu zpátečnickým zájmům svých spojencův, a když stali se jen povolným hlasovacím materiálem, na uvalování přetěžkých břemen na vlastní lid, když při vyrovnání s Uhry tak málo dbali i hospodářských zájmů své vlasti, když poddajně sloužili vládě tim časem, co ona tiše a opatrně sice, avšak důsledně a soustavně upevňovala starou germanisační a centralisační soustavu, pracujíc při tom k vyhlazení všech stop bývalé státní samostatnosti zemí koruny české, až i z úředních listin jala se vypouštěti již i významný dějinný název království českého.

Hněv lidu propukl v mocný žár, když důvěrníci a předáci strany staročeské společně se stranou německo-ústaváckou jali se na pověstné vídeňské konferenci umlouvati nový řád v Čechách na zničení státního práva zemí koruny české, na rozrušení tisícileté jednotné organisace země, na

roztržení jednoty česko-slovanského národa, na trvalé protržení zásady rovného práva jazykového, na upevnění nadvlády němčiny, na rozdělení království českého podle národnosti, na utvoření tak zvaného „uzavřeného území německého“, a na zničení českých menšin v okresích smíšených.

Smí vůči všemu tomu, smí vůči nepopíratelnému skutku, že vídeňskými úmluvami vlastní synové národa dávají odvěkým národním našim odpůrcům dobrovolně vše, oč tito po léta na naše unížení marně byli usilovali? Smí vůči tomu někdo tvrditi, že mocný ten tlukot srdce národa, jenž dnes žene vřelý proud do všech jeho žil — do všech jeho vrstev — nemá svého nepochybného, svého plného oprávnění? Má někdo podstatný důvod ke tvrzení, že nebývalý nynější ruch v národě je dílem „politických blouznivců“ že byl spůsoben jen „povykem mladých lidí rozvášněných a nemoudrých“, neb snad že je dílem „strannických a sobeckých prospěchářů“, nebo dokonce jen výsledkem neuvědomělosti a lehkověrnosti lidu?

Jen mluva nerozumné, cti a dobrého jména svého národa málo dbalé vášně, jen uražená osobní ješitnost, jež osobu svou staví nad celý národ, může podobným nerozvážným tvrzením zlehčovati povahu a dobrou pověst vlastního národa! Což neodvracejí se v tuto chvíli od strany staročeské nejosvědčenější vlastenci, kteří celých třicet let při ní pevně a oddaně byli stáli? Mohou nazývati se „mladými nerozvážnými blouznivci“ i vynikající poslanci a předáci někdejší „velké strany národní, mužové to v poctivých službách svého národa sešedivělí,

když u značném počtu taktéž dnes připojují se k mocnému opposičnímu proudu všeho národa?

Nebývalý nynější politický ruch v lidu našem není v pravdě žádným „chvilkovým, umělou agitací spůsobeným poblouzením“; je to mohutné vzpřímení vlastenecké mysli starého kulturního, svých práv a potřeb vědomého, k záchraně svého samobytí odhodlaného národa! Je to vlastenecká obrana, jež slouží národu ke cti, je to vzrušení, jež u všech vlastenecky smýšlejících synů jeho vzbuditi musí víru v jeho mravní sílu, u mužů spravedlivých úctu a jež před soudem nestranných dějin dojde jednou chvalného uznání.

Z oprávněného pudu sebezachování a z vlastenecké snahy, aby uhájil, co je mu odkazem tisícileté kulturní práce předků, volá národ na obranu svou do zákonodárného sboru vídeňského nové zástupce, muže nezávázané slibem na prospěch vídeňských úmluv, muže neodvislé, odhodlané k rozhodnému a obětavému zastupování jeho zájmův, muže, kteří u vědomí, že jest jim hájiti spravedlivou věc svého národa, nelekají se z předu chabě žádných obtíží ani výhrůžek domnělé „přemoci“.

Rozvahu musí zajisté žádati národ od nových svých zástupcův, rozvahu střízlivou a pevnou, ale nikoliv rozvahu, která podajnost a chabost prohlašuje za „politickou opatrnost“ a „moudrou prozíravost“.

Strana naše, navrhujíc k nastávajícím volbám kandidáty, odporučuje muže, o nichž je přesvědčena, že dostojí svému úkolu. Jsou to vesměs mužové, kteří hotovi jsou mužně hájiti zájmů svého národa, pracovati svědomitě ve

všech oborech zákonodárné činnosti a zápasiti obětavě proti panujícímu, nyní opět nepokrytě vystupujícímu, starému proudu centralisticko-germanisačnímu.

Praví-li se Vám, ctění voličové, že mužové strany naší, zvolíte-li je za své zástupce, nenajdou spojenců v a zůstanou osamělí na radě říšské, je v tom jen potud pravda, pokud zajisté navržení Vám poslanci nehodlají vstupovati do onoho neplodného a malomocného spojení se živly dřívější pravice, ač půjdou-li tyto i v novém parlamentu za cíli, nesrovnávajícími se s prospěchem našeho národa; a je tolikéž pravdou, že poslanci strany naší nevstoupí do strany žádné vlády, která nechce býti spravedlivou k oprávněným požadavkům česko-slovanského národa a ostatních německých národů v této říši. Však nepravdou je, že by poslanci naší strany měli záměrův podvratných na úkor síly a mohutnosti říše

Poslanci strany naší vstoupí na říšskou radu za pevným, jasným cílem, domáhati se federativní úpravy říše a vní zjednati platnost nepochybným odvěkým právům zemí koruny české na samosprávu a svézákonnost; oni súčastní se parlamentární práce, aby zasazovali se o rovné právo nejen pro česko-slovanský národ v Čechách, na Moravě a ve Slezsku, nýbrž i pro ostatní národy v této polovici říše, jimž se posud odpírá. Ochotni účastniti se plodné práce ve všech oborech zákonodárství, nalehati budou na povznešení a doplňování ústavů vyučovacích a vzdělávacích, jakož i na to, aby školství. zejména národní, vymaněno bylo ze správy byrokratické, aby řízeno bylo

duchem národním a učitelstvo nebylo na dále vylučováno z politických práv, jež ústavní řády vyhražuji všemu občanstvu. Oni usilovati budou o lepší upravení poměrů studia a řádu na vysokých školách ve smyslu národním a pokrokovém.

Poslanci naši budou o to usilovati, aby zákonodárství a správa veřejná vydatněji pomáhaly ku hmotnému povznešení lidu, aby přičiňovaly se o úsilovnou podporu a ochranu veškeré výroby, o povznešení její vývozné síly a zmohutnění její konkurenční způsobilosti. Zasazovati se budou o rozvoj komunikačních a dopravních prostředků pozemních i vodních, o zjednodušení dopravních tarifů, jmenovitě o smluvné neb odvetné upravení jich vzhledem k Uhrám a o decentralisaci správy drah železných.

Tržební vztahy k cizím státům budou posuzovati toliko s hlediště výhradně hospodářského, hledíce k tomu, aby se při tom nebral zřetel toliko k jedné části říše. Soustavu ochrannou, toho času mezinárodní, lze za daných poměrův zmírniti dočasnými úmluvami naproti jednotlivým státům jen s největší obezřelostí a toliko za výhody, jež v plné míře a trvale se vyrovnají ústupkům, se strany našeho státu učiněným. Zástupci naši budou zasazovati se o to, aby kolísavá měna papírová byla konečně co nejdříve odstraněna a nahražena kovovou, a sice tím spůsobem, aby nebyla porušena rovnováha cen a zachováno bylo zvláštní rakouské číslo mincovní.

Prospěchy výroby zemědělské, národu našemu tak důležité, budou poslanci naši míti

zvláště na zřeteli. Rovněž použiji všech prostředkův, aby těžká existence drobné výroby průmyslové byla usnadněna; oni zasazovati se budou o brzkou opravu nynějšího živnostenského řádu na prospěch malého živnostnika, snažíce se při tom zjednati skutečnou a platnou ochranu živnostenské práci.

Poslanci naši budou míti péči o zlacinění a zrychlení soudního jednání. Rovněž budou míti péči, aby veřejná správa odstraněním drahého dualismu byla zlevněna, aby zejména veškerá správa politická za spoluúčastenství samosprávných živlů byla autonomisována, v čemž vidíme i bezpečnou záruku konstitučních a politických práv národa našeho.

Při reformě sociální budou naléhati na klidnou, nenásilnou opravu nynějších právních a společenských řádů, na úsilovnou a soustavnou součinnost společnosti, státu i zemí k zlepšení a zabezpečení existence těch, kteří strádají, a proto domáhati se budou nejen dobrého školství obecného i odborného, nýbrž i opravdového uznání a rozšíření práv i svobod občanských. Oni budou naléhati na říšské radě na to, aby změněny byly základní zásady o právu domovském, aby dosavadní o něm platná, obce a nezámožné třídy lidu tak tísnící ustanovení mohla konečně na sněmu zemském býti opravena.

Poslanci strany naší pečovati budou o to, aby zákonodárství daňové krok za krokem bylo zreformováno, aby při správě berní součinnosti poplatníků vyhražen byl patřičný vliv. Především budou usilovat, aby část daní přímých ponechána byla zemím a obcím, jimž vyhraženo býti má i účastenství při osobní dani důchodové, o

jejíž konečné zavedení nejrozhodněji se zasadí. Tolikéž aby odhady výnosů pro daň pozemkovou byly obnoveny a sazba této daně vzhledem k nastalému značnému a trvalému klesnutí cen nejdůležitějších plodin polních byla snížena. Také snížení nynější přetěžké daně domovní bude předmětem jich péče. Daň živnostenská budiž spravedlivěji upravena se zřetelem k tomu, že od zavedení jejího velevýroba tak velice se rozmohla a drobné živnosti jsou přetíženy, kdežto veliké závody nedostatečně jsou postiženy. Daň důchodová nejen ať postihne důchody z movitého kapitálu a z některých druhů práce, jež dosud skoro úplně unikají dani, nýbrž ať i nahradí podle možnosti veliké části nynějších výnosových daní přímých.

Opravou daní přímých v těchto směrech provedenou bude lze přirážky jednak obmeziti, jednak dociliti, že přestanou býti příčinou nejtíživější nestejnoměrnosti břemene berního. K spravedlivějšímu rozdělení tohoto břemene budou poslanci strany naší pracovati také dožadováním se reformy poplatků a zavedením daně bursovní. Daně spotřební, toho času hlavně daň z lihu, buďtež upraveny tak, aby nepoškozovaly existenční podmínky výroby, zejména výroby drobné. Předměty nezbytné potřeby buďtež všeho vyššího obtížení sproštěny. Poslanci naši budou o to usilovati, aby potravní daň v Praze byla tak zjednodušena, jako se stalo na prospěch Vídně.

Vážným úkolem poslanců strany naší bude přičiniti se se vším úsilím o nápravu veřejných řádův a zdravý jich rozvoj rozšířením a zabezpečením volnosti tisku, práva

shromažďovacího a spolčovacího, aby tyto základy ustavního života nemohly na příště tak, jak děje se dnes, podlamovány býti libovůlí úřadův. Za základní část svých programových cílů pokládati budou poslanci naši všeobecné právo hlasovací, jež i třídám společnosti, které dosud vyloučeny jsou z volebního práva, dá možnost, aby legálně formulovaly svá přání a hájily svoje práva ve sborech zákonodárných. Pamětlivi útiskův a příkoří, jež krajané naši v městech a okresích německých snášeti musí krutou německou nesnášenlivostí, jejíž brutální tvář zvláště při posledním sčítání lidu ukázala se v celé své nízké ohyzdnosti — a vědouce, že proti týrání českého lidu v tak zvaném „uzavřeném německém území“ není v tuto chvíli dostatečně právní ochrany: poslanci naši pečlivé k tomu míti budou zření, aby národním menšinám zjednána byla dostatečná právní záštita, aby nemohly opakovati se surovosti, které jsou skvrnou a hanbou moderního právního státu.

Majíce přesvědčení, že úkolem státu, podmínkou jeho trvání, zdaru a síly jest péče o bezpečnost a záštitu právní všeho obyvatelstva bez rozdílu národnosti, náboženství a stavu, budou poslanci strany naší v zájmu říše pokládat za přední svou povinnost, usilovati o pevné právní řády, o bezpečnou, stejnou záštitu všeho obyvatelstva a všech národů říše v hospodářských, národních a kulturních jich snahách, aby stát tento za kulturním svým posláním přestal konečně pod klamným heslem tak zvaného „vyššího státního zájmu“ pracovati jen k dusivé centralisaci, k nadvládě plemene jednoho a k útisku plemen ostatních.

Nemáme obavy, že v domáhání se těchto úkolův nedostane se poslancům našim četných a spolehlivých spojenců ze středu ostatních utlačených národů i z řad mužů šlechetných a spravedlivých, jimž jde upřímně o štěstí všech národů této říše, o trvání, zdar, sílu a rozkvět státu. —

Na Vás, voličové, jest, abyste zvolením mužů Vám níže odporučených napomáhali k uskutečnění vytknutých zde cílův.

Strana naše proniknutá myšlénkou slovanské vzájemnosti a pospolitosti s rodnými bratry na Moravě a ve Slezsku, s nimiž nás vížou nerozlučné tisícileté svazky, s nimiž musíme býti za jedno, s nimiž chceme společně žíti a umříti, — navrhuje Vám muže, kteří nejen utužovati hodlají svazek celého národa česko-slovanského, nýbrž pracovati budou k pevnému sdružení všech slovanských národů tohoto státu na společnou obranu ohrožených zájmů slovanských.

Voličové!

Volte muže zde navržené, o nichž máme přesvědčení, že žádných práv a prospěchův svého národa a své vlasti nikdy a pod žádným nátlakem samovolně nezadají. Dejte zvolením jich na jevo, že český národ nehodlá vzdáti se práv svých bez obrany; že nepřipustí, aby rozsápána byla dědičná jeho země, aby odloučen byl od rodných soukmenovcův svých na Moravě a ve Slezsku.

Voličové, rodáci! Buďte pamětlivi dějin svého národa! Připomeňte sobě, čím byli bohatýrští naši předkové a nepřipusťte, abychom my, jejich potomci, stali se národem služeb-

ným a podružným ve své odvěké, nade vše milované vlasti!

7.

Návrh adresy národních poslanců českých na radě říšské 1891 *).

Vaše císařské a královské apoštolské Veličenstvo!

Vlídná slova, kterými Vaše Veličenstvo na počátku nového zasedání uvítalo členy obou sněmoven říšské rady, roznítila radost v srdcích všech. Vaše Veličenstvo račiž za ně přijmouti nejuctivější poděkování sněmovny poslanecké.

My s vlasteneckou ochotou chopíme se prací, jichž hojnost péči Vašeho Veličenstva odpovídá a za šťastné budeme pokládati národy námi zastoupené, jestliže se podaří dostihnouti označených cílů hospodářské a sociální reformy.

My všichni máme přesvědčení Vaším Veličenstvem projevené, že každému vlastenci sluší stavěti prospěch obecný nad prospěch strany a že péči o nejvyšší zájmy celku nikdy nesluší rušiti bažením strannickým. Než pro trvalé a činné osvědčování tohoto vlasteneckého smýšlení třeba sdělati půdu, na níž stojíce zápolící strany a skupiny národní, náboženské, politické a hospodářské, vesměs dovedou se zhostiti tísnivého vědomí, že na té a oné z nich po každé předem požadována bude nepoměrně větší míra sebezapírání a opouštění vlastních zájmů, nežli na

*) Národní Listy. Ročník XXXI. čís. 117 ze dne 29. dubna 1891.

ostatních. Tuto půdu sdělati jest cílem té nápravy ústavní a správní, které my v tomto státě napořád se domáháme.

S povděkem slyšeli jsme projev naděje, že usilováním vlád evropských se podaří, zachovati mír a že prodloužená řada pokojných roků zjedná místo důkladné práci opravné a zvýšené stejnoměrné péči o kulturní prospěchy a potřeby všech národů tohoto státu. Kéž se obezřelému věhlasu Vašeho Veličenstva podaří, mír tak upevniti, aby obecné zmenšení břemen vojenských ve státech evropských stalo se mezníkem nového období vyšší vzdělanosti a vyššího blahobytu všech národů.

Předlohy vládní v příčině organisace rolnických vyrabitelů budeme zkoušeti s onou bedlivostí, které vyžaduje veliký význam zemědělství v tomto státě, ale nepustíme s mysli, že sama trvající ústava zákonodárství zemědělské přisuzuje v plném rozsahu příslušnosti sněmů zemských.

V upravení a splavnění řek spatřujeme jeden z nejpilnějších úkolů politiky vládní, který nezbytných velikých nákladů hoden jest už proto, že učiní se přítrž ustavičným žalostným spoustám, které tak těžce ubližují orbě tak vysoce zdokonalené, obzvláště v zemích koruny české — nehledíc k tomu, že umožní se kýžené užívání řek jako drah komunikačních.

Předlohu o povinném pojišťování požárovém budeme pokládati za vítaný podnět vlády, avšak budeme se snažiti, aby zařízení toto, jež třeba přispůsobiti přerozmanitým poměrům jednotlivých království a zemí, bylo zůstaveno příslušnosti sněmů zemských.

Reforma přímých daní jest dávno cítěným přáním veliké většiny lidu, jenž sotva dovede čeliti nestejnoměrnému tlaku berní po části docela zastaralých, nedokonalých a přirážkami zvyšovaných. Proto s nadějným očekáváním hledíme vstříc ohlášeným předlohám, které mají způsobiti rozdělení daní co možná spravedlivé a obleveni pro vrstvy hospodářsky slabé. My, radíce se o předlohách daňových, nebudeme pracovati toliko za tímto cílem, tak významným i pro sociálnou reformu, nýbrž i k tomu se budeme vynasnažovati, abychom království a zemím dopomohli k onomu vlivu a onomu účastenství při dani přímé, které odpovídá povaze těchto daní a finančním potřebám ve královstvích a zemích.

Zachování rovnováhy v hospodářství státním, které tak těžkými obětmi bylo se domoženo, bude předmětem pečlivé snahy naší; očekáváme se strany vlády brzké a opravdové zahájení nápravy měny, jež by upevnila tuto rovnováhu a konečně zavedla spořádané poměry měnné.

Zájmům drobného živnostenstva a středního stavu městského, jenž na něm spočívá, chceme seč síly napomáhati. Chceme obzvláště zvelebovati jeho sílu mravní, technickou a komerciálnou, chceme organisaci společenstevní právně ale i hmotně podpírati a všemu nadržovati, co upravuje volnou dráhu svépomocné působnosti živnostenstva. Jedna část dosavadních živnostensko-právních opatření vede na všech stranách k poznání, že předpisy, které jednostranně obmezují drobnou výrobu, sotva jsou s to, aby zlepšily hospodářské postavení těžce skličeného řemesla.

Konečné upravení živností stavebních budeme ochotně podporovati, ale nepustíme zřetel od poznání nabytého dosavadním zákonodárným projednáváním věci té, že totiž rozmanitost poměrů v jednotlivých královstvích a zemích nedopouští uspokojivé rozluštění otázky skrze zákonodárství říšské.

Předlohy, čelící ke zdokonalení a rozšíření pojišťování úrazového vezmeme svědomitě v úradu, domáhajíce se pojišťování na starobu a invalidnost. Za velmi pilnou věc pokládáme, aby se za spolupůsobení sněmů zemských provedla oprava řádů domovských, které jsou podkladem pro rozdělení břemen chudinských, oprava, jež by odpovídala dnešním poměrům usídlení a výroby.

Předlohy k tomu určené, aby zavedly shodu mezi podnikateli a dělníky a urovnávaly sociálné protivy, očekáváme s tím doufáním, že podaří se ustavení obmýšlených orgánů tak zařídíti, že dělnící ke spolupůsobení povolaní budou uznáváni jako svobodně zvolení zástupcové svých soudruhů odborových. Další rozvoj ochrany dělnické, spůsobený zejména i rozmnožením inspektorátů živnostenských, nechať vláda, provádějíc program sociálnopolitický, pokládá rovněž za úkol svůj.

Naší účinné podpory dojdou všecka opatření, nesoucí se k tomu, aby falšování potravin, jakož i opilství bylo zamezováno.

Převeliký význam, jehož nabylo dopravnictví ve výrobě a jejím odbytu domácím i zahraničním, nabádá nás k tomu, abychom nejpečlivěji uvažovali o předlohách vládních k němu se táhnoucích. Radíce se o předlohách v příčině

dalšího postátňování dráh železných, budeme míti na mysli, že pro vzrůst státní síti železničné důrazná decentralisace správy její neodbytnější a neodbytnější se stává. Ohlášenou reformu tarifů nákladových na dráhách státních a očekávaný vliv na tarify dráh soukromých vítáme s uspokojením tím větším, že dosavadní tarify dávají třídám výrobním, v prvé řadě rolníkům, příčinu k závažným a oprávněným steskům.

Jsme ochotni k tomu spolupůsobiti, aby provedla se obnovená úprava tržebnopolitických vztahů k cizím státům, pokud ukáže se toho hospodářská potřeba nebo výhoda Jakkoli v zájmu průmyslu a tržby, avšak i zemědělství vysoce ceníme uvedení stálých na všecky strany řádů v tomto odvětví mezinárodních hospodářských vztahů, přece velikou váhu budeme klásti na to, aby obmýšlené nové řády náhle a dalekosáhle neposunuly podmínky trvání vývoje domácí výroby.

Vaše Veličenstvo!

Při provádění těchto velikých prací opravných chceme ze všech sil spolupůsobiti, napomáhajíce nejdůležitějším zájmům národů námi zastoupených. My při tom nepustíme z mysli, aby ruku v ruce s dílem hospodářské, společenské a finanční reformy, jehož uchopení pečlivá iniciativa Vašeho Veličenstva na prvé místo klade, šlo dalekosáhající a stejnoměrné připuštění všech výrobních tříd ku spolupůsobení při zákonodárné práci, jehož jim posud v tak skrovné a nestejné míře popřáno a jehož rozšíření až ke všeobecnému právu hlasovacímu se domáháme. Avšak nejen se stanoviště těchto

prací opravných, nýbrž i proto pokládáme změnu volebních řádů za jednu z nejdůležitějších úloh politiky vládní, protože toliko za její pomoci lze spravedlivým i ke slovanskému obyvatelstvu zejména v Čechách, na Moravě a ve Slezsku zřetelem postaviti zastupitelský sbor na základy přirozené a zvelebiti parlamentarism.

Stejnou základní důležitost — nejen pro rozvoj a sesílení politického vědomí na nejširší podklad uvedeného, nýbrž i pro hospodářské a sociální zvelebení slabých a strádajících vrstev — měla by politika vládní přisuzovati všem těm, v zásadě jako důsledek občanské svobody a rovnosti uznaným institucím, které jednotlivým třídám a skupinám umožňují, aby slovem i písmem, ve spolcích a shromážděních a v tisku volně pronášely svoje mínění, hájily svých zájmův a neočekávaly záštity a pokroku jen od měnivého poručnického zasahování politiky vládní, nýbrž i od vlastní síly a svépomoci Nelze nám smlčeti, že stávající zvláštní zákony této potřebě s dostatek nevyhovují a že počínání vlády naproti skupinám národním, náboženským a politickým i naproti jednotlivým třídám hospodářským, zejména dělníkům, začasto projato jest duchem, který sotva lze srovnati se svobodou a rovnosti občanskou a který je schopen ohroziti hmotný i mravní úspěch hospodářských a sociálních oprav, k nimž vysokomyslná iniciativa Vašeho Veličenstva podnět dává.

Zvelebování a rozšiřování veřejné učby nalezne u nás každé chvíle ochotnou podporu. My vítáme tudy rovněž upravování právnicko-státovědeckých a medicinských studií jako obmyšlené rozšiřování vysoké školy lvovské

skrze zřízení lékařské fakulty. My očekáváme, že vláda s ochotou nemenší bude hleděti k vyučovacím potřebám jiných zemí a národů; ve směru tom pokládáme za nezbytno, aby především vysoké školství na Moravě střední a odborné školství v téže zemi a ve Slezsku rozšířeno bylo spůsobem odpovídajícím potřebě slovanského obyvatelstva těch zemí a aby vůbec v oboru školství šetřeno bylo potřeb neněmeckých, jmenovitě slovanských národů tou měrou, v jaké se to činí hledíc k obyvatelstvu německému. Reformu středního školství považujeme za jeden z nejbližších cílů politiky vyučovací, jehož sledování ovšem i dle stávající ústavy z části přisouzeno příslušnosti sněmů zemských. Ponechati sněmům upravení školství národního, odpovídá hlubokým rozdílnostem smýšlení a poměrů v jednotlivých královstvích a zemích.

Neméně toho chceme býti dbalí, aby přístup ke školám všech stupňů nebyl stěžován vysokými poplatky, aby vyučování nezůstalo otevřeno jedině majetným třídám.

Jakkoli těžko neseme, že dovršení kodifikace hmotného práva trestního a civilního řízení soudního nezdařilo se v posledním zasedání, těšíme se, že této veliké akce opravné znovu bude se uchopeno. Ochotně a svědomitě súčastníme se těchto i méně rozsáhlých prací z oboru reformy justiční. S upřímným souhlasem slyšeli jsme z úst Vašeho Vel. úmysl, nejen přispůsobovati čile pokračující zákonodárství justiční vývoji hospodářskému, než také pomoci jeho opravdově a přísně nastupovati proti škodlivým přehmatům zištnosti a tak stálým po-

stupem zásady mravnosti vyzbrojovati donucovaci moci právní.

Sloučení hlavního a sídelního města Vídně s předměstskými obcemi, jakož i zákonné předlohy ve věci té opovězené opravňují nás k naději, že vláda touže obětavou ochotu osvědčí také naproti jiným velikým městům, především naproti královskému hlavnímu městu Praze, poslední spoustou živelní tak krutě navštívené. Vývoj a pokrok těchto měst vyžaduje ve veliké míře zvýšené dbalosti se strany vládní politiky.

Vaše Veličenstvo!

Že Vaše Veličenstvo tak vznešeně dovolává se vlastenecké snášenlivosti a mírumilovného, nepředpojatého setkávání se stran, vzbudilo hlučný ohlas v srdcích našich. Trůnní řeči opětně projevený úmysl Vašeho Veličenstva dané protivy zmírňovati a cíl ten učiniti předmětem neustálého snažení vlády, jakož i naše povždy nezměněná ochota na půdě plné rovnoprávnosti všech národů tohoto státu o smír se smlouvati, udržuje v nás upřímnou naději, že konečně bude nalezen onen základ úmluv a onen kruh kompaciscentů, jehož příznivý průběh této akce vyžaduje a že vysokomyslnému úsilí Vašeho Veličenstva se podaří, šťastně dovršiti dílo státu a národům jeho tak znamenitě důležité.

Vaše císařské a královské Veličenstvo!

S radostným zadostiučiněním vítáme projev rovné otcovské přízně a lásky Vašeho Veličenstva ke všem národům tohoto státu, jakož i projev Nejv. úmyslu, dbáti rozmanitých poměrů jednotlivých království a zemí a zacho-

vávati a napomáhati rovnému právu jednotlivých národů.

My jsme hluboko proniknuti přesvědčením, že bezvýhradné zachovávání rovného práva všech národů, kteří v osvědčené věrnosti a oddanosti sloučeni jsou pod žezlem Vašeho Veličenstva, jest nepominutelnou podmínkou vnitřního prospívání a mocenského rozvoje tohoto státu, jenž nejsa národnostně ujednocen, jen tím dovede svému prospěchu přispůsobiti mohutnou sílu myšlenky národní.

My proto prohřešili bychom se na povinnosti své, kdybychom opomenuli na stupních Nejv. trůnu v uctivé oddanosti nepokrytě pronésti své vlastenecké přesvědčení, že dosavadní úpravu národnostních poměrů, obzvláště otázky jazykové a ji odpovídající politiku vládní, nepokládáme za schopnou cíle toho se dodělati.

My spíše v opatřeních vládních, v největších, avšak i v těch, jež na oko nejmenší jsou, spatřujeme zjevnou snahu, jediný jazyk učiniti obecným a panujícím, ostatní však stlačiti na nejskrovnější míru nezbytí a tím národy, které Vašemu Veličenstvu a Nejv. rodu císařskému v dobách dobrých i zlých nezvratnou věrnosti oddáni jsou, postaviti do řady neplnoprávných příslušníků tohoto státu. Potřeby správní uváději se na obhájení tohoto stavu, odporujícího nejen starším zákonným řádům, než i samé ústavě stávající, uváději se spůsobem, jenž svědčí o nepoznávání vlastního úkolu státní správy a příčí se řádu platnému v některých územích tohoto státu.

Že politika vládní, nedbajíc vysokomyslných záměrů, jakož i Vašeho Veličenstva otcovské

přízně a lásky projevené opětně a po každé, k tomu se nemá, aby řešení národnostní otázky uvedla do dráh označených, my tím více litujeme, že právě takovéto spravedlivé rozřešení jest z nejdůležitějších podmínek pro ono utváření ústavy státní, které šetříc jednoty celku námi zplna uznávané, zjednává volné okruhy samočinnému a svobodnému pohybu jeho částí a které jediné odpovídá historické myšlence a té rozmanité národopisné a zeměpisné skladbě tohoto státu, zároveň však jediné vyhovuje vroucímu a hlubokému státoprávnímu přesvědčení veškerého národa českého, jež Vaše Veličenstvo nejmilostivěji ráčilo uznati a jež ve sněmovně poslanecké těchto dnů slavnostně osvědčeno bylo. —

My proniknuti jsme vlasteneckým vědomím, že volajíce po rovném právu všech národův a po autonomistickém utváření ústavy státní, ničího práva a ničího prospěchu se nedotýkáme, nýbrž naopak domáháme se svobodného, jarého, osobitého rozvoje jednotlivých národův a zemí a organické jednoty a moci celku.

Rakousko budiž ochranou a záštitou právům svých zemí a národů v nerozlučném jednotném jejich svazku, budiž trvalým domovem práva a pravé svobody!

Bůh opatruj Rakousko, bůh opatruj národy a země jeho!

Bůh zachovej a žehnej Vaše císařské a královské apoštolské Veličenstvo!

8.

Manifest poslanců o výminečném stavu r. 1893.*)

V památný den 12. září 1893 v době, kdy národ český hotovil se oslavovat výročnici královského reskriptu ze dne 12. září 1871, kterýmž Jeho Veličenstvem uznána byla práva království Českého a zahájena se sněmem českým akce ohledně státoprávního upravení poměrů mezi zeměmi koruny české a ostatní říší, zrušilo ministerstvo vídeňské platnost čl. 12. a 13. státních základních zákonův pro Prahu a okolí a zavedlo výminečný stav jednak zastavením, jednak obmezením činnosti svobodomyslných spolků politických, svobodomyslného tisku, jednak zrušením porotních soudů pro veškeré politické delikty, které před soud lidu dle platných zákonů náležejí.

Zabaveno.

Proto také výminečný stav neměl nikdy v zápětí ochabnutí národa českého, nýbrž poznání, byť i nedostatečné se strany vlády, že jest to v zájmu říše a dynastie, aby s národem českým bylo vyjednáváno a aby konečně se zástupci tohoto národa hledány byly prostředky, jakými by otázka česká mohla býti buď rozřešena aneb aspoň národ z části upokojen.

Zabaveno.

U vědomí toho poslanci národa českého jsouce pamětlivi úkolu na ně voliči vloženého, také tímto výminečným opatřením nikterak se nedají svésti z oné jasně vytčené cesty za ve-

*) Manifest svobodomyslných poslanců národa českého. Tiskem Viktora Hornyánszkého v Budapešti.

likou politickou ideou, na které důvěra národa je posud následovala.

Poslanci národa českého musí však na obranu politické svobody veřejně prohlásiti, že výminečný stav nynější není v zákoně odůvodněn a že nelze jej ani omluviti ustanovením ze dne 5. května 1869 č. 66. ř. z.

Nejsou nám posud známy ony důvody, kterými vláda hodlá hájiti před sbory zákonodárnými tento svůj čin, avšak tolik jest jisto a musí býti před celým politickým světem konstatováno, že nebylo tu ani velezrádných, ani ústavu ohrožujících, ani osobní bezpečnost rušících rejdů občanstva Pražského rozsáhlou měrou konaných, jaké k zrušení ústavních svobod dle zákona z r. 1869 se vyžadují.

Nebylo tudíž ministerstvo ani oprávněno užiti zde zákonu z r. 1869 a poslancové čeští se vším důrazem budou žádati, aby nezákonné toto opatření bylo zrušeno.

Nepopíráme, a nikdy jsme nepopřeli, naopak veřejně ve sborech zákonodárných varovným způsobem jsme poukazovali k tomu, že rozechvění a roztrpčenost českého národa stále stoupá a stále jest větší.

Zabaveno.

Neochota vlád vídeňských i skromné požadavky dřívější delegace české splniti, stálá větší upjatost naproti nejvitálnějším prospěchům celého národa ještě v době, kdy strana naše téměř ani parlamentárně zastoupena nebyla, přirozeně vedla k tomu, že národ český odvracel důvěru svoji od bývalých zástupců svých,

kteří system jeho zájmům tak úporný, hlasy svými podporovali.

Na místo, aby vláda hraběte Taaffa pomýšlela na prostředky, jakýmiž by podrytá důvěra bývalé delegace české u lidu českého alespoň částečně mohla býti oživena, zahájila osudného dne 17. prosince 1889 prohlášením ministerského presidenta, že nehodlá ve smyslu státoprávních požadavků českých Jeho Veličenstvu navrhnouti jakoukoliv změnu nynější státní ústavy — osudnou onu akci, kteráž později v politickém světě stala se známou a pověstnou pod jménem vídeňského vyrovnání.

Národ český toto tak zvané vídeňské vyrovnání neschválil. V nesčetných schůzích volebních, zejmena ale volbami na radu říšskou r. 1891, které dály se ve znamení tohoto vídeňského vyrovnání, zamítl národ český způsobem zřejmým a nepopiratelným úmluvu, která bez jeho vědomí uzavřena byla.

Tento odpor národa českého byl tak mohutným, že i politické strany na sněmu zemském, jichž delegáti vídeňské vyrovnání přijali, samy viděly se nuceny, další spolupůsobeni v provádění odstavců vídeňského protokolu buď odepříti neb zastaviti.

V každém státě, založeném na zásadách konstitučních a parlamentárních, v každém státě, jehož ředitelové jen takové zákony a opatření za prospěšné pokládají, které odpovídají výslovné vůli národa, byl by tento odpor národa proti vídeňskému vyrovnání dostatečnou, ano úplnou příčinou, aby od dalšího jeho provádění bylo upuštěno.

Ano i v životě obyčejném pokládalo by se

to za pochybené proti zásadám slušnosti a spravedlnosti, aby smír byl vnucován v takové formě jedné neb druhé straně, na kterou ta neb ona strana přistoupiti nemůže neb nechce.

Celý soudný politický svět mohl očekávat od vlády vídeňské, že ustoupí od provádění osudného vyrovnání, a to tím více, poněvadž národ český ústy svých zástupců nejednou a zcela loyalně projevil a prohlásil, že spravedlivému smíru mezi oběma národy zemi tuto obývajícími nikdy by nekladl odporu, a že jsou to jen hluboké příčiny politické a státní, odůvodněné obavou o národní jeho existenci a ve státoprávní postavení zemí koruny české, jakož i o přirozené nároky jazyka českého, pro které zástupcové jeho nikdy na půdu vídeňských punktací se postaviti nemohou, a pro které každé jednání na jich základě musí co nejrozhodněji zamítnouti.

Zabaveno.

Tato tendence vládních opatření jevila se zejména již v nestejném zachovávání se vládních orgánů v domácím sporu českoněmeckém: kdežto české menšiny v převážně německých městech úpí pod neslýchaným terorismem, jsouce ohroženy na své existenci, kdežto jazyk český nedoznává v místech takových buď nepatrného neb nijakého ohledu,

Zabaveno.

Ve svém posledním programu vládním ze dne 4. února 1893 vláda hrab. Taaffa přímo přiznala, že chce chrániti nikoliv přirozeným vývojem, nýbrž absolutismem a germanisačním

úsilím zjednanou národní državu německou i na úkor přirozenému právu a početné síle a významu živlu českého.

Zabaveno.

Politické a národní uvědomění lidu dobře vycítí dosah každého takového činu politického protivenství.

Jest tedy zcela přirozeno, že všade tam, kde lid český volného slova pronésti mohl, systém podobný odsuzoval a věcnou opravu poměrů v říši vyžadoval.

K tomu nebylo zapotřebí agitace, k tomu nebylo třeba pobuřování a jakéhokoliv štvaní ze strany té neb oné politické „frakce.“

Zabaveno.

Proto poslanci národa i posledními opatřeními vládními nedají se nikterak zadržeti od politického programu, pod jehož praporem byli zvoleni.

Věrni zásadám, věrni odkazu celého historického vývoje národa českého, jakožto samostatného politického činitele, domáhat se budou i na dále způsobem nejrozhodnějším, aby politický program jeho uveden byl v soulad s celým zařízením říše.

Jako každá politická strana dle svého práva zákonem jí uděleného, užijí veškerých prostředků, které jim platné zákony do rukou dávají, a nic nepřinuti je k tomu, aby v tomto svém úsilí za uznání státního práva zemí koruny České, za úplné provedení rovnosti jazyka českého, za politickou a občanskou jeho svo-

bodu a hospodářský a kulturní jeho rozvoj setrvali a dále ještě bojovali.

Výminečný stav může jen na nějaký čas, i kdyby došel souhlasu zástupců ostatních národů v této říši, utlumiti ohlas právního přesvědčení, národního citu a politického vědomí národa. Nikdy nestačí však k tomu, aby národ český a zástupcové jeho podobnými repressaliemi odvrátili se od cesty, kterou pokládají za zákonnou a vlasteneckou, a za takovou, která jest ve prospěch země i státu.

Poslanci národa českého, který v dějinách svých tak často a s takovým výsledkem vlastní silou pomohl si sám, který svůj rozkvět jedině vlastní přičinlivosti bez pomoci vládní, ano přímo proti ní děkuje, spoléhají i při tom především a hlavně na sílu, uvědomění, odhodlanost a právní přesvědčení, jakož i věrnost celého národa.

Poslancové čeští v této důvěře sileni jsou mocným politickým ruchem, který na Moravě i ve Slezsku elementární mohutnosti tlumené posud síly národní odpoutává a tuží.

Oni s klidnou myslí ponechávají ostatním politickým stranám v říši, aby ony samy uvážily, zda-li se s prospěchem svobody a s vážností říše srovnávají takováto neodůvodněná výminečná opatření?

Zabaveno.

Ani kruté vyhrožování, ani podezřelé skuhrání zmalátnělých duchů, kteří pod záštitou policie nejvolněji dýchati umí, nezastaví přirozený vývoj historického procesu, který na půdě české se odehrává.

My poslanci trvajíce při svém programu i na dále, očekáváme s důvěrou od českého lidu, že on i v dobách nynějších, i v dobách budoucích zachová sebevědomou odhodlanost na jedné, klidnou rozvahu na druhé straně, a že bude státi věrně i na dále při poslancích svých, pokud oni zůstanou věrni velikým oněm cílům, za jichž dosažením byli důvěrou národa povoláni.

V Praze, v září 1893.

Sbor svobodomyslných poslancův v království Českém a na Moravě.

9.

Nymburská resoluce o programu strany a postupu její, jakož i o poměru k stranám jiným.

(Usnesení sboru poslanců ve schůzi dne 14. července 1894, schválené sborem zemských důvěrníků ve schůzi dne 23. září 1894.*)

I.

O programu strany.

Národní strana svobodomyslná trvá nezvratně při programu svém, vysloveném ve volebních provoláních z r. 1889 a 1891.

Program tento pokládá pro postup strany tou dobou za úplně dostatečný a tudíž pro stranu a zejména poslance v základě programu toho zvolené za bezvýminečně závazný. Proti návrhům, směřujícím k věcnému propracování a pro-

*) Národní Listy. Ročník XXXIV. č. 193. z 15. července 1894.

hloubení programu tohoto nechovala se strana nikdy odmítavě, pokud na programu ničeho neměni a ukládá se klubům poslaneckým a výkonnému výboru, aby i nadále ohledně jednotlivých části programu dle daných poměrů detailní návrhy zákonů vypracovaly.

II.

O taktickém postupu strany.

1. Strana svobodomyslná shledává v programu nynější vlády zásadný odpor proti politickému, národnímu a sociálnímu programu českému a může tudíž poměr poslanců českých k vládě býti jen poměr strany opposiční.

Zamítání i nejskrovnějších požadavků českých, utužování germanisace a centralisace, výminečný stav, persekuce i zkracování českého národa ve veškerých oborech administrativy, vyžadují, aby parlamentní zastoupení strany postupovalo v rozhodné parlamentní opposici a setrvalo v ní dotud, dokud nebudou položeny základy k uspokojení českého národa.

2. Za takovéto základy pokládala by strana upřímné kroky vlády za účelem státoprávního vyrovnání s korunou českou, za opravou nespravedlivých volebních řádů v zemích koruny české a provádění rovnoprávnosti zavedením vnitřního jazyka českého v soudnictví a správě politické.

3. Přihlížejíc ke konečnému účelu každé opposice, který spočívá v tom, aby opposice zásadám svým zjednati mohla platnost, má býti parlamentní opposice při vší rozhodnosti a hou-

ževnatosti důstojná, věcná a pohybovati se v rámci státoprávního programu českého.

Důstojnost a vážnost opposice vyžaduje naprostou jednotnost ve vystupování a v projevech poslanců, mužnou kázeň a bezpodmínečnou solidárnost jak poslanců, tak žurnalistiky, tak i veškerých přívrženců strany.

4. Opposice parlamentní musí však býti podporována důsledným, propracovaným a jednotně organisovaným opposičním hnutím národa samého. Jest nezbytno, aby součinnost mezi poslanci a lidem se rozhojňovala, vzájemná důvěra upevňovala a každé podlamování vzájemné důvěry té co nejrozhodněji odmítalo.

5 Vzhledem na oprávněné požadavky národa v oboru kulturním a materielním nepokládá se za porušení taktiky opposiční, domáhati se způsobem parlamentním i u vlády splnění těchto požadavků bez újmy zásadního stanoviska opposičního. Parlamentnímu zastoupení musí býti ponecháno posouditi, které vládní předlohy i nepolitického rázu pro jich význam k upevnění systému jedině a pouze s politického hlediště mají býti zamítány, aneb, které pro patrný prospěch, který z nich by mohl národu a jednotlivým jeho vrstvám kynouti, jen věcně mají býti posuzovány.

Srovnává se i s opposiční taktikou, aby i k předlohám, které zásadně se zamítají, činěny byly opravné návrhy, ať z příčin taktických, ať z příčin zlepšení jich ve prospěch lidu.

6. Za povinnost parlamentní opposice pokládáme voliti do výborů parlamentních a účastenství delegátů strany v těchto výborech, ve směru ad 5. naznačeném. Referáty lze při-

jmouti jen ohledně takových předloh, které zásadně se neodmítají neb týkají se věcí českých.

7. Opposiční i parlamentní taktika toho vyžaduje, aby vnitřní jednání klubů poslaneckých vůbec a zejména ne předčasně nedocházelo na veřejnost, leč by parlamentní zastoupení prospěšnost toho uznalo.

Povinností poslanců i žurnalistiky svobodomyslné jest, aby interní záležitosti strany i klubů poslaneckých bez potřeby veřejně se nepřetřásaly, tím méně na základě informací neautorisovaných a nezajištěných.

8. Samosprávné korporace české, spolky politické i jiné, jakož i každý jednotlivý příslušník strany jsou povinni, aby ve všem hájili zákonem uznanou autonomii, svobody občanské i politické, právo jazykové a v každém vystupování šetřili mezí, které ukládají jim národní náš program a opposiční stanovisko národa.

Výkonný výbor jest povinen ve všech případech zkracování těchto politických práv poskytovati zkráceným pomoci a podpory.

III.

Poměr k stranám.

1. Lidovou stranu na Moravě pokládá strana za část svobodomyslné strany, která má jen vlastní organisaci zemskou.

V otázkách programu a politické taktiky, které dlužno pokládati za záležitost společnou, musí zjednáváno býti srozumění mezi výkonným výborem českým a moravským.

V záležitostech zemských uznává se však

autonomie obou stran při vzájemné podpoře agitační a žurnalistické.

2. Strana neviděla by v utvoření organisované strany konservativní v Čechách žádné vážné nebezpečí pro národ, kdyby tato státoprávní a národní program český přijala za základní bod svého programu a rozmnožila tou dobou šiky opposice české.

I s takovouto stranou konservativní bylo by možno udržovati i povšechné i politické styky a smlouvati se o vzájemnou součinnost.

Dnešní stranu staročeskou však za takovouto stranu konservativní pokládati nelze. V žurnalistickém vystupování této strany nelze shledati nic jiného, než boj proti opposičnímu stanovisku strany svobodomyslné, a tím oslabování opposičního hnutí národního. Strana staročeská dnes ve svých tradicích a svém vystupování poskytuje jen vládě naději, že pomocí její přemůže se odpor národa a zformuje se nová vládní strana česká. Proto postavení národní strany svobodomyslné zůstane nezměněno.

V otázkách národních a místních součinnost se živly konservativními není však vyloučena.

3. Tvoření se zvláštní české strany klerikální jest nebezpečím pro národní a osvětový postup národa českého.

Strana svobodomyslná chová v úctě náboženství každého jako věc vnitřního přesvědčení; instituce uznaných církví, pokud činnost jejich omezuje se na náboženskou výchovu, nikterak nepodceňujeme a s vlasteneckým kněžstvem zůstati chceme ve stycích co nejpřátelštějších.

Zneužívání náboženského přesvědčení k agitacím politickým a proti snahám osvětovým i pokrokovým však co nejrozhodněji odsuzujeme a za povinnost každého příslušníka strany boj proti němu pokládáme.

4 Strana svobodomyslná jako strana lidová, pokroková a moderní vítá každé hnutí pokrokové v našem dorostu, pokud ovšem toto v každém ohledu podřizuje se programu a vedení strany svobodomyslné.

Za škodlivé v nynější době pokládali bychom, kdyby vzhledem na otázky, které mimo celkový český program státoprávní a národní se řešiti mohou, zvláštní politická strana aneb frakce pokroková se tvořila a kdyby sama bez usnesení strany, aneb i mimo stranu určovati chtěla taktiku parlamentní zastupitelstva národního, aneb činila z věci samostatně podniknuté věc strany.

Výkonný výbor uvnitř strany všem názorům a snahám poskytne dostatečné možnosti, aby si zjednaly platnosti, pokud s prospěchem národa a s jeho postavením politickým se srovnávají.

5. Strana svobodomyslná v programu svém vyslovila pevnou vůli, pečovati o sociální reformy, o materiální a duševní povznesení veškerého lidu, tedy i dělnictva, jak se stanoviska lidskosti, tak i z interessů národních.

Podáním návrhu na všeobecné právo hlasovací zahájila svobodomyslná strana činnost svou za rozšíření práv politických těch, kterým dosud se upírají.

Strana jako vždy i budoucně chrániti hodlá pracující lid proti útiskům a přehmatům, vyko-

řisťování a poskytovati parlamentní ochranu všem, kteří sami si ji zjednati nemohou.

Poslanci strany svobodomyslné jako zástupci celého národa jsou povinni hájiti zájmů veškerých vrstev jeho a nemohou souhlasiti s tendencemi, které sledují separatní cíle jedné neb druhé vrstvy společenské na újmu celku a tuhé jednoty národní společnosti.

Strana jako dříve i budoucně však podporovati chce dělnictvo ve snaze za vydobytí politických práv a zlepšení jeho sociálního i hmotného postavení a přičiňovati se, aby myšlenka národní v kruzích dělnictva se co nejvíce upevňovala.

Avšak samo sebou se rozumí, že strana svobodomyslná vzhledem na svůj program státoprávní a národní nemůže splynouti se žádnou stranou, která na program tento plně nepřistoupila.

6. Strana svobodomysloá zařizuje poměr svůj k stranám politickým vůbec dle toho, jak tyto chovají se oproti programu strany a prospěchům českého národa. Pokládajíce koalici parlamentní ve Vídni za formaci národu českému nepřátelskou, nemůžeme vstoupiti v politické styky spojenské se žádnou koaliční stranou, dokud nynější parlamentní koalici tvoří.

Vzhledem na taktický účel opposice proti koaliční vládě vyhražuje si strana možnost, vstoupiti k účelu poražení koalice aneb k dosažení jistých prospěchů národních v dočasný styk s tou kterou stranou parlamentní, bez újmy svého programu a opposičního stanoviska.

10.

Provoláni k volbám do sněmu království českého r. 1895.

(schváleno na VI. valném sjezdu strany dne 29. září 1895.*)

V době veledůležité přistupuje český lid znova k volebnímu osudi, aby vyslal muže své důvěry do sněmu království českého

Za dobu šesti let, od posledních voleb sněmovních, při kterých český lid poprvé zvolil za poslance z velké části kandidáty národní strany svobodomyslné, způsobeny byly v politických poměrech českých pronikavé změny.

Národ český přízní a důvěrou svou stále provázel činnost poslanců strany svobodomyslné schváliv všeobecnými volbami do říšské rady r. 1891 a všemi pozdějšími volbami doplňovacími politiku rozhodného odporu proti vládnoucímu systému stranou svobodomyslnou zahájenou.

Trojí ministerstvo vídeňské za dobu tu opustilo místo svého působení, aniž se podařilo všelikým pokusům za tou příčinou činěným uzdraviti politické i parlamentní poměry v soustátí rakouském a aniž zjednán byl v království českém mír a docílena spokojenost českého lidu.

Naopak nedostatek porozumění prospěchům státu, houževnaté trvání při škodlivém systému centralisačním a poněmčovacím, všeliké pokusy tlakem a mocí donutiti národ český, aby spokojil se s postavením národa podřízeného a aby odřekl se svých požadavků státoprávních i jazy-

*) Národní Listy. Ročník XXXV. čís. 308 ze dne 7. listopadu 1895.

kových — utvrdily v národě našem přesvědčení, že jedině pevný i vytrvalý odpor proti nynějším platným ústavním řádům, neoblomné hájení prospěchů veškerého lidu a věrnost k zásadnímu stanovisku politickému při hájení nepromlčených práv staroslavné koruny české a jazyka českého — bez zřetele na okamžité zdánlivé prospěchy — jsou jedině správnou cestou, po které politika česká ubírati se musí.

Otázka česká zůstává i na dále otázkou neobyčejné důležitosti státní a bez konečného rozřešení jejího není klidu, není pokoje a není také uspokojení roztrpčeného lidu českého.

Při nynějších volbách na novo osvědčiti má lid český, zdali chce v tomto úsilovném zápasu vytrvati aneb zdali mají pravdu ti, kdož tvrdí, že nespokojenost jeho jest bezdůvodná a jenom dočasná.

Nová vláda, která ujala se řízení státních záležitostí, volbami těmito má si zjednati přesvědčení o právém smýšlení národa.

Lid český dá zajisté odpověď jasnou a srozumitelnou, odpověď důstojnou, odpověď, která přesvědčiti musí i nejposlednějšího pochybovače o tom, že národ český, věrný svému programu, neustane v boji svém a odporu svém, dokud nebudou odstraněny křivdy jemu způsobené a dokud nebudou položeny opravdové základy k politickému a národnímu vyrovnání v celém území koruny české.

Sněm království českého v budoucím složení svém, aspoň pokud se týká zástupců lidu českého, musí tudíž býti věrným obrazem jeho smýšlení, poslanci lidu českého musí být od-

hodlanými plniteli jeho vůle a tlumočníky jeho nespokojenosti, jeho požadavků a tužeb.

Strana naše doporučuje Vám muže, o nichž je přesvědčena, že plně dostoji těmto úkolům.

Poslanci naši vstoupí na sněm s pevným odhodláním, působiti k tomu, aby sněm jakožto představitel samostatnosti české, plnou váhou svého významu, důležitosti tohoto království, vzdělanosti a poplatnosti veškerého obyvatelstva hájil smlouvami státními, korunovačními přísahami a připověďmi královskými uznaných práv tohoto království, aby domáhal se revise nynějších ústavních řádů, bez svolení českého národa na újmu jeho sdělaných a aby způsobem vážným i pevným usiloval o takové změny v státním ústroji monarchie, jež by zadost učinily odvěkým právům zemí koruny české na samostatnost a svézákonnost.

Poslanci strany naší zúčastní se prací sněmovních s neoblomnou vůlí, aby i po tu dobu, dokud státoprávní vyrovnání nestane se skutkem, sněm království českého plně a nezkráceně užíval práv jemu nynějšími zákony vyměřených a aby ve všech věcech zákonodárství i správy stal se sebevědomým tlumočníkem požadavků národních, aby podroboval předlohy zákonův říšské radě podávaných své úvaze a zkoumal jich účinky na prospěchy a poměry zemské, jakož aby v každém případě domáhal se provedení rovného práva našeho jazyka v celé zemi až do nejposlednějších důslednosti, a aby vůbec byl strážcem a ochráncem obyvatelstva tohoto království oproti všemu zkracování v ohledu politickém, národním i hospodářském.

Poslanci naši budou se domáhati, aby sněm

zemský i v úzkých mezích své nynější kompetence vydatněji než dosud napomáhal ke kulturnímu i hmotnému povznesení lidu. V tomto směru především hodlají věnovati své úsilí konečnému upravení zemských financí.

Sněm český musí proto s důrazem reklamovati své právo na vypisování berní, avšak on bude míti též povinnost i v rámci nynějších zákonů dovolávati se širší kompetence berní a žádati část říšských daní pro důchody zemské, jakož i vyhledávati nové prameny příjmů s náležitým arci šetřením poplatnictva, zejména rolnického a živnostenského.

Řešení otázky zemských financí úzce souvisí se soustavným upravením financí sborů samosprávných a poslanecké strany naší, jsouce přesvědčeni, že posavadní hospodářství přirážkové, zejména realní majetek neobyčejně tížící, udržeti se nedá, budou pečovati o provedení oprav v této příčině poměrům doby a zásadám spravedlnosti více hovících.

Pokládajíce samosprávu za přední záštitu svobody občanské, budou poslanci domáhati se toho, aby posavadní obmezující dozorčí moc politické správy byla odstraněna neb aspoň obmezena, aby obcím a zejména též okresům opatřena byla náležitá moc výkonná a aby způsoben byl takový vývoj veřejné správy v zemi, jímž by rozšířením samosprávy ponenáhlu odstraněn byl drahý a stěžující systém dvojí správy veřejné.

Za nezbytnou průpravu k povznesení samosprávy pokládati budou poslanci trvalé upravení právních poměrů úřadnictva samosprávného, jehož všim úsilím dovolávati se budou.

Oprava volebních řádů do sborů samosprávných, která vyhovovati má oprávněným přáním již často proneseným a jež by odstranila veškerá ustanovení volnost a svobodu volby obmezující a poskytla bezpečnost, aby vůle většiny poplatného obyvatelstva přivedena byla k platnosti, bude zajisté jedním z předních úkolů budoucí činnosti poslanců zemských.

Zároveň s obmýšlenou již opravou domovského práva musí sněmem řešena býti otázka zaopatřování chudých, a poslanci naši přičiní se o to, aby se tak stalo způsobem pronikavým, který odpovídat bude zásadám lidskosti, jakož i aby zejména obce nebyly přetíženy.

Vůbec jeví se naléhavou potřebou, aby sněm království českého věnoval otázkám hospodářským i sociálním největší pozornost.

Těžká pohroma, která již po desitileti stíhá naše rolnictvo a která jeví se v hlubokém hospodářském úpadku našeho zemědělství, ukládá poslancům českým za nejpřednější povinnost, celou silou zasazovati se o to, aby sněm si zjednal co nejpodrobnější obraz nynější zemědělské krise a jejích příčin, aby jednak ve vlastní působnosti, jednak energickým zakročením u moci výkonné pracoval k povznesení zemědělství českého.

Organisace rolnictva, zejména zřízení hospodářských společenstev zákonodárstvím zemským, podporování hospodářských spolků zvýšením subvencí státních i zemských k účelům zemědělským, zřízení skladišť pro plodiny a sklizeň, snížení úrokové míry, konvertování hypotečních dluhů, usnadnění úvěru hospodářského a melioračního, soustavné meliorování

půdy za vydatné pomoci zemské a říšské, organisování hospodářské tržby, zejména odstranění škodlivých kartelů, zmírnění veřejných břemen rolnictva, účelná podpora v případech četných živelních pohrom, zřízení zemské pojišťovny, konečné vydání zákona o zcelování pozemků atd. jsou vedle jiných úkoly, jimž poslancové naši věnovati budou vytrvalé a energické úsilí.

Sněmu království českého náležeti bude, aby podrobil nejpodrobnější úvaze tržební poměry zemědělských plodin a aby domáhal se toho, by na ochranu domácího zemědělství staly se důrazné kroky, zejména v oboru tarifů železničních, jakož aby při obnově vyrovnání s Uhry naše zemědělství, náš zemědělský průmysl, naše dříve kvetoucí mlynářství atd. chráněny byly před uherskou soutěží, jež dosud na úkor našeho zemědělství tak vydatné doznává podpory.

Vůbec naskytne se při jednání o obnovení vyrovnání s Uhry příležitost, aby sněm království českého bez jakékoliv újmy státoprávního postavení zemí koruny uherské, pozvedl hlas na obranu stejných práv zemí českých a domáhal se toho, by v této příčině slyšán byl hlas jeho stejně závažný.

Sněmu náležeti bude, aby přikročil i k řešení sociální otázky na venkově našem, zákonodárným upravením pojišťování čeledi hospodářské pro případ nemoci, úrazu a stáří, odstraněním tuláctví, zavedením prostředků účinných proti pijáctví a věnoval svou náležitou pozornost otázce výměnků.

Poslanci naši též budou usilovati, aby hospodářské školství bylo nejen rozmnoženo, ale

i ve smyslu praktického vyučování zreorganisováno.

Neméně požadavky živnostnictva a obchodnictva budou předmětem úsilovné práce našich poslanců.

Kritické poměry stavu živnostenského a obchodního vyžadují více než jindy, aby i sněm království českého, jemuž bohužel dle oktroyované ústavy právo zákonodárné v příčině té bylo odňato, věnoval otázkám živnostenským napjatou pozornosť.

Poslancové naši obrátí zřetel především k účelné organisaci výchovy živnostenské rozšířením a zdokonalením sítě pokračovacích a odborných škol, podporováním ústavů zřízených k upevnění a prohloubení živnostenské způsobilosti, zejména založením technologického musea, pořádáním odborných výstav atd. a podporovati budou všechny kroky ku zmohutnění konkurenční způsobilosti po stránce intellektuální i technické.

Rovněž péče o zlevnění a usnadnění úvěru živnostenského, o zakládání a podporování družstev k společnému nakupování surovin, stálé domáhání se toho, aby při zakázkách se strany činitelů veřejných (země, státu atd.) brán byl slušný zřetel k nabídkám malého průmyslu — jsou úkoly, kterým i na sněmu poslancové musí se věnovati.

Vůbec budou poslanci naši starati se, aby činnosť na povznesení živnostenstva byla soustavnou a aby za tou příčinou zřízena byla zemská rada živnostenská.

Vůbec ani sněm český nemůže uzavírati zraků svých před sociálním hnutím; on musí

všade, kde příležitosť k tomu se naskytne, hleděti k tomu, aby hospodářsky slabší byli sesíleni, aby pracovní náš lid dělnický — jakožto důležitá a nejčetnější součást národního celku — nebyl vykořisťován ani hmotně, ani intellektuálně a aby chráněn byl jak před tlakem přemoci hospodářské, tak před útiskem v ohledu národním a politickém.

K hmotnému povznesení zemědělství, obchodu i průmyslu přispívá zajisté poměrům hospodářským vyhovující organisace prostředků dopravních. Proto přičiňovati se budou poslanci o doplnění sítě železniční nejen doplněním drah hlavních, ale i soustavným, dle přesného programu určeným zřizováním drah místních, při čemž ovšem dlužno přihlížeti k tomu, aby rozvětvení železniční sítě po celé zemi stalo se spravedlivým, aby financování místních drah nebylo nahodilé a aby v té příčině zahájena byla akce racionální a systematická.

S důrazem pak přihlížeti se musí k tomu, aby správa drah zemí podporovaných byla též v zemi a aby jazykové rovnoprávnosti ve veškerém úřadování těchto dopravních prostředků bylo šetřeno.

Nemenší důležitost hospodářskou má upravení řek domácích, zejmena Labe i Vltavy, a poslanci naši budou pokládati za povinnosť svou ne posledni, aby zejména otázka splavnosti Vltavy v královském hlavním městě Praze a úpravy středního i dolního Labe byla definitivně rozřešena co nejdříve.

Stejnou měrou musí přikročeno býti k úpravě menších vodních toků, aby přírodou tak bohatě nadaná síť vodní v království českém byla země-

dělstvi požehnáním a ne jako posud na mnoze záhubou.

Jako hmotnému blahobytu, tak i kulturnímu povznesení obyvatelstva musí sněm království českého věnovati vytrvalou píli a lásku. Poslancové naši budou, jako vždy dosud, i na příště pokládati podporování školství za úkol velikého dosahu.

Jsouce pak přesvědčeni, že škola obecná jest jen pokračováním výchovy rodinné, domáhati se budou toho, aby škola byla skutečně národní, aby zbavena byla veškerých pout byrokratických a co nejrozhodněji potírati budou v poslední době tak zjevně projevenou snahu, učiniti ze školy službu systému vládního a snížiti učitelstvo na služebníky dočasných vlád.

Za těžké oběti, které sněm a národ na školství rád přináší, náleží mu právem také rozhodující vliv a proto domáhati se chtějí poslanci naši, aby zákony o dozoru ku školám byly na prospěch samosprávy změněny a opraveny.

Rovněž požadavek, aby školy byly ústavy vychovávacími a ne odnárodňujícími a aby dítky nebyly lákány, vháněny a přijímány do škol, jichžto vyučovacího jazyka neznají, jest tak spravedlivý, že konečně zjednati si musí platnost.

Bezplatnost vyučování na školách národních pokládáme pak za věc, která z přirozenosti věci a úkolů školy sama sebou vyplývá.

Konečně zákonodárné upravení školství pokračovacího a škol řemeslnických jest požadavkem, od něhož v zájmu autonomie zemské a škol těchto upustiti lze není.

Rozhojnění škol odborných, obchodních i průmyslových, doplnění a náležité rozvětvení

školství středního nalezne v poslancích našich vždy podporovatele horlivé, jakož vůbec každá snaha za povznesení literatury, umění a všech osvětových podniků, pokud sněmem vůbec může býti podporována, bude míti v poslancích naších vřelé přímluvčí.

Vážným úkolem poslanců našich bude, aby na sněmě království českého pozvedali rozhodný hlas, kdykoli jde o nějakou křivdu, celku i jednotlivcům systémem nynějším způsobenou.

Každé zkracování práv jazyka českého, samosprávy, svobod občanských, práva shromažďovacího a spolčovacího, volnosti tisku a veřejného projevu smýšlení, každé podlamování vlastenectví českého, každá urážka citů lidu našeho a zlehčování staletých jeho tradic — vše to dozná od poslanců českých přísné, odhodlané kritiky, zaslouženého odsouzení a rázného odporu.

Poslancové naši, jakožto politikové svobodomyslní, cti a váží si každé národnosti, každého, na mravních principech založeného náboženství, každého stavu a povolání, uznávají rovnost občanskou před zákonem za podmínku volnosti a pravé svobody.

Obývajíce tuto krásnou zemi, národ český i německý zajisté oba stejně ji mají milovati a stejně horliti pro její povznesení a rozkvět. Nechtějíce menšinu německou nijak zkracovati v jejích právech a prospěších, nemohou poslanci čeští na druhé straně ztrpěti, aby většina obyvatelstva na prospěch menšiny byla obmezována a aby jazyk většiny byl tísněn a nadvládou menšiny ve svém přirozeném vývoji zkracován.

Pokládajíce vyrovnání s německými kra-

jany v celém území koruny české na stejných zásadách spravedlnosti a rovnosti za žádoucí, možné a zemi prospěšné, opřeme se jako dříve každému pokusu o zjednání nových privilegií menšině v království českém, každé snaze po roztržení a dělení naší vlasti, jejíž celistvost státními akty byla zabezpečena a budeme co nejrozhodněji potírati úsilí, kterým jazyk český v některé části zemi vyloučen má býti z úřadův a veřejného užívání.

Vůbec musí otázka českých menšin národních, jimž snášeti jest tolikerých křivd a útisků, státi se předmětem nejpečlivější úvahy sněmu.

Vyrovnání česko-německé však provésti může jen sněm na spravedlivých základech založený; jenom sněm vyšlý z voleb, provedených dle volebního řádu hovícího spravedlnosti a občanské rovnosti.

Jako dříve, budou i příště poslancové naši usilovati, aby křivdy a nerovnosti oktroyovaného volebního řádu odklizeny byly a ve volebním zákoně aby provedeny byly opravy, jimž by přirozené většině obyvatelstva království českého dostalo se přiměřeného zastoupení a aby zejména volby nepřímé byly zrušeny.

Chtějíce pak podporovati každou snahu po rozšíření osobního volebního práva do sborů parlamentárních, budou poslancové naši domáhati se toho, aby volební řád do sněmu království českého zbudován byl na zásadě všeobecného a rovného práva hlasovacího, s náležitým zřetelem k spravedlivému zastoupení menšin.

Voličové! V krátkých těchto rysech naznačili jsme, čeho strana naše si přeje a co po-

kládá za povinnost poslanců, dle návrhu jejího zvolených.

Národní strana svobodomyslná má přesné, určité úkoly a ona po zralé rozvaze zvolila prostředky, jež k dosažení velkých cílů našeho národního snažení jí nejvhodnějšími se zdají.

Národní strana svobodomyslná, k níž s důvěrou obrátila se velká většina národa, jest si vědoma velké zodpovědnosti, kterouž jí vedení politiky české ukládá.

Mužové Vám ponavržení, bude-li jim z vůle voličstva svěřen mandát potitický, budou také při veškerém podnikání svém říditi se jenom prospěchem a vůlí národa.

Pevně, odhodlaně a vytrvale a proniknuti přesvědčením o správnosti zvolenýcch cest k dosažení svých politických cílů budou poslancové naši nejen s mužnou rozvahou, ale i s opravdovou rozhodností plniti úkoly na ně vznesené.

Veliký rozruch veřejný a čilý život politický, o kterýž národní strana svobodomyslná si získala zásluh nepopíratelných, přirozeným věcí rozvojem přivodily volnost kritiky a možnost různého nazírání.

Poslancové naši posudku i třeba nespravedlivému se nevyhýbali a také se mu na příště vyhýbati nehodlají; ale s celou váhou svého postavení osvědčiti musí rozhodný odpor proti každému trhání jednotného národa dle stavů, jakož budou pokládati za povinnost nedopustiti, aby rozrušena byla pevná organisace národní strany svobodomyslné, v níž spatřujeme záruku konečného vítězství.

Veliké a vznešené jsou úkoly, jichž dosáhnouti chce lid český. Věc česká pak má tak

nesmírnou důležitost státní, že rozptylovati tyto úkoly na malichernosti, jest hříchem, na zájmu národním páchaným.

Vážnost doby vyžaduje také vážného pojímání úkolů celku i každého jednotlivce, ukládajíc nám práci a opravdovost ve všem jednání.

Nové ideje pronikají společnost národní, nové cíle snaží se duch lidský vystihnouti, nových sil vyžaduje boj náš za práva národa.

Však ve všem tom proudění nejistém a různém velká věc celého národa vymezuje každému jasnou cestu; ukládá všem vrstvám společnosti české vlastenecké obmezení, volá všechny ku společné práci, proniknuté jedinou tužbou, jedinou energií vůle, jedinou snahou po dosažení konečného cíle.

V duchu pokroku a svobody, prosti vší ztrnulosti a nehybnosti, avšak věrni starým českým tradicím, starému českému programu a společné české věci, pracovati chtějí mužové Vám navržení o uskutečnění našich ideálů.

A při všem tom snažení spolehají na věrnost a pevnost našeho lidu.

Politický národ český ve všech zemích koruny české, jen bude-li si vždy vědom svého významu a své síly, jest mocným dosti, aby zvrátil poměry jej tísnící — o tuto vytrvalost národa rozbiti se musí každý nový pokus na utlumení a zadržení lidu českého na cestě k vítězství.

Voličové! Vám platné zákony daly možnost, projeviti jménem národa, že splnění programu českého jest jeho vůlí, cílem jeho odhodlání a tužeb.

Vy zajisté svým hlasováním nezklamete ani svých přátel ani našich odpůrců.

Letošní volby sněmovní nechť stanou se mohutnou manifestací jednotného národa za státní právo české, za rovnost jazykovou a volnost občanskou.

Máme pevnou důvěru, že volby tím se stanou, co od nich se očekává, jsme přesvědčeni, že lid český volbami těmito dokáže, že v zahájeném boji věrně vytrvá, že nehodlá se dobrovolně vzdáti svých práv a prospěchů a že nepřipustí, aby staroslavné toto království žilo v politickém a hospodářském podruží.

11.

Návrh státoprávní adresy na sněmu království českého roku 1896.*)

Vaše Veličenstvo!
Nejmilostivější císaři, králi a pane!

Vždy věrný sněm staroslavného království českého, milostí Vašeho Veličenstva ku novému zákonodárnému období povolán, chápe se první příležitosti, aby Vašemu Veličenstvu vyjádřil všecku svou oddanost a nezlomnou věrnost, starou, dějinnou věrnost, kterou království české nejjasnější dynastii Vašeho Veličenstva, svým dědičným králům v dobách nejtěžších nezměnně vždy prokazovalo

Ve chvíli těžké obrací se sněm království českého k dobrotě a moudrosti Vašeho

*) Národní Listy. Ročník XXXVI. čís. 25. ze dne 26. ledna 1896. Návrh tento podán byl Drem Kramářem ve výboru adresním.

Veličenstva. Hrozivá tíseň zemědělská, povážlivé chudnutí živnostnictva a řemeslnictva, volání dělnictva po sociální spravedlnosti ukládá sněmu království českého povinnosti, kterých pro obmezenou svoji právomoc vyplniti nedovede. A ještě tísnivější je tento pocit bezmoci v době jednání o celní a obchodní spojení s královstvím uherským, kde jde o budoucnost nejen našeho zemědělství, nýbrž i našeho průmyslu. Zákonodárná moc sněmu obmezena je více než sama ústava t. č. platná, v zákoně o zastupitelství říšském tomu chce, zákonodárný sněm je bez odpovědné sobě moci výkonné, zemský výbor trpí nejasností, nepřirozenosti svého postavení, je výkonným orgánem sněmu bez moci výkonné.

Království české, měrou tak vysokou přispívající na potřeby říšské, je bez vlastních, organických finančních prostředků, na nejdůležitější potřeby kulturní a hospodářské nedostává se mu příjmů berních a bohatá kdysi země kryje schodky svých řádných, neodvratných výdajů každoročními půjčkami, poněvadž hospodářská tíseň nedovoluje přirážky zvyšovati.

Ne bez závisti vidí sněm království českého, jak kvetou a mohutní země, jimž popřána svoboda, nezbytná pro rozvoj všech sil, kterými je příroda obdařila a cítil by tíživě všecka ta pouta, kterými svírají nynější ústavní řády rozvoj všech výrobních sil, i kdyby nebylo věrnosti sněmu království českého ku starým nezadatelným právům zemí koruny české. Sněm království českého je si však hluboko vědom svých povinností jako strážce práv a praerogativ koruny české nejen v Čechách, nýbrž jako přední

sněm království po staré historické tradici i v zemích jemu přivtělených.

Vaše Veličenstvo!

Svobodnou volbou zvolen slavný předek Vašeho Veličenstva Ferdinand I. za krále českého a země koruny české, koruny uherské a dědičné země rakouské spojeny v personální unii. Souverenní, samostatné tyto státy po 230 let vyplňovaly své dějinné poslání a pod žezlem slavných předků Vašeho Veličenstva ochránili Evropu před záplavou tureckou. Přetrvaly těžké vnitřní krise, světový boj války třicetileté beze změny vzájemného poměru k nejjasnější dynastii a k sobě. Zůstaly samostatnými neodvislými státy a jich nerozlučnost a dědičnost v nejjasnější dynastii slavnostně upevněna pragmatickou sankcí. Neodvislými byly země koruny české, v nerozlučném pevném žily svazku, a představitelem jich nerozdílnosti, jich zákonodárné a správní samostatnosti byli slavní předkové Vašeho Veličenstva, králové čeští se svou královskou českou dvorskou kanceláří, nejvyšší instancí zákonodárnou, správní i soudní pro království české i země jemu přivtělené. A tato neodvislost zemí koruny české, zemí koruny uherské a rakouských zemí dědičných neoslabovala moc nejjasnější dynastie, naopak nikdy nebyla říše slavných Vašich předků tak mohutná a silná. A všecky ty samostatné státy šťastnými byly ve své samostatnosti a nescházelo jim vědomí, že blízky jsou sobě, ač neodvisly, že společné mají zájmy, poněvadž posvátná osoba společného panovníka a osobní dvorské jeho úřady dávaly jim při veškeré neodvislosti vnitřní

souvislost. Ochotně přispívaly na moc válečnou svého panovníka, který proti celému světu hájil zájmů všech svých zemí dědičných. A hospodářská politika svým mocným letem v širý svět přibližovala k sobě jednotlivé státy nejjasnější dynastie Vašeho Veličenstva a tvořila vždy nové a mohutnější společné jich zájmy.

Organický tento rozvoj, který by býval vedl ku vytvoření reálné unie šťastných a spokojených států pod žezlem nejjasnější dynastie Vašeho Veličenstva přerván roku 1749.

Veliká císařovna utvořila na místě samostatných, souverenních států scentralisovaný útvar státní ze zemí koruny české a z dědičných zemí rakouských. Země české s napjetím všech sil, s obdivuhodným sebeobětováním všecko nasadily, aby své královně zachovaly trůn a českou korunu. Bez přivolení stavů zemí koruny české, které nevyhnutelno bylo podle smluv z roku 1526, podle obnoveného zřízení zemského, podle všech korunovačních přísah i podle pragmatické sankce bylo nepřípustno, odstraniti zákonodárnou a administrativní neodvislost zemí koruny české, zrušiti královskou dvorskou českou kancelář a utvořiti centrální nejvyšší úřad pro země české a rakouské.

Co stalo se roku 1749, bylo skutkem subjektivní státní raisony velké císařovny, ale také porušením práv a praeorgativ zemí koruny české

Historicko-politická individualita království českého a zemí jemu přivtělených nedala se ovšem prostě vymazati z historie, byla příliš silným a závažným elementem světových dějin. Posvátná koruna sv. Václava byla zdrojem síly

a moci nejjasnější dynastie Vašeho Veličenstva, tvořila základ světového její postavení, třeba více nehleděno na její práva a praerogativy ve vnitřním životě státním. V patentu z r 1804, který byl nejen státním aktem pro dědičné země nejjasnější dynastie Vašeho Veličenstva, nýbrž i vážným aktem mezinárodním slavnostně přiznány státní individuality království uherského a českého.

Ve velikém okamžiku, kdy v královstvích a zemích Vašeho Veličenstva počal život ústavní, Vaše Veličenstvo milostivě ráčilo uznati v diplomu říjnovém práva království českého. A sněm království českého nedovede skrýti žalosti, že následující vlády nechaly památný reskript Vašeho Veličenstva ze dne 12. září r. 1871 bez důsledků a bez provedení. A proto s důvěrou se obracejí k Vašemu Veličenstvu všichni ti, jimž lesk a sláva koruny české na srdci leží a kdož znají a ceniti dovedou význam její pro moc a mezinárodní postavení nejjasnější dynastie.

Nynější ústava porušuje práva zemí koruny české, práva na jich nerozlučnost a na jich zákonodárnou a správní samostatnost, porušuje praerogativy českého státu, dědičného království Vašeho Veličenstva.

O ústavě sneseni činili ve sborech zákonodárných zástupcové zemí nepřináležejících ku koruně české, kteří nebyli oprávněni usnášeti se o právech zemí českých. Jediné sněmy všech tří zemí koruny české, každý ve svém historickém a zákonném shromáždění aneb všechny k tomu cíli spojeny mohou v souhlase s Vaším Veličenstvem právoplatně přivolení k tomu dáti,

co postoupeno má býti ze zákonodárství a správy ku společnému projednávání a provádění s ostatními zeměmi Vašeho Veličenstva. Nynější ústava je těžkou křivdou na právech a nárocích zemí koruny české. Je ovšem zákonem, ale její podklad je porušení práv, slavnostně uznaných Vaším Veličenstvem. A nad to je dílem nehotovým, nedokonalým, plným vnitřních odporů. Není postavena na jednotném principu, nýbrž na dvou principech, které se vylučují. Zákonodárství upraveno federalisticky, administrativa však centralisticky a výsledkem všeho toho je stále větší neschopnost parlamentu k řešení velikých a nutkavých otázek kulturních, hospodářských a sociálních a žalostné postavení sněmů, které přímo odporuje vysokému zákonodárnému postavení, kterýmž obmyslil sněmy sám stát, z. z. o zastupitelství říšském.

Vaše Veličenstvo!

Sněm království českého čím dále, tím tíže nese, že tak veliká křivda stala se království českému a zemím jemu přivtěleným a s důvěrou bere útočiště u spravedlnosti a dobroty Vašeho Veličenstva. Nikdo nechce poškoditi mocenské postavení našeho soustáti, naopak, vroucím přáním sněmu království českého je, aby říše Vašeho Veličenstva mocná a vážená chránila mír a pokoj a sněm ochotně a rád by přivolil, aby všecko, co nutné je v zájmu zachování a sesílení mocenského postavení říše, společně se projednávalo a spravovalo.

Sněm království českého také nezneuznává, že světový ráz moderního života hospodářského potřebuje jednotného upravení jistých poměrů

na velikém území a v stanovení jistých určitě vymezených oborů politiky hospodářské za společné, nezapomněl by i na vlastní prospěchy, které mají země koruny české z hospodářského spojení s ostatními zeměmi Vašeho Veličenstva, pokud by to možno bylo bez porušení práv království českého na zákonodárnou a správní samostatnost.

Také finanční sílu říše sněm království českého nikterak by nechtěl poškoditi a ochoten by byl ke všem obětem, jež snášely by se s hospodářskou silou zemí českých.

Ale dávaje tak říši co v zájmu říše je, tím rozhodněji sněm království českého trvá na dějinném a smluvním právu zemí koruny české na samostatnost zákonodárnou a správní.

A tato věrnost ku nezadatelným právům království jest v zájmu nejen Vašeho Veličenstva a zemí koruny české, nýbrž i v zájmu ostatních zemí Vašeho Veličenstva. Tak nestejny přirozeným útvarem půdy, různým duchem tak četných národů, historickým rozvojem, sociálním utvářením nemohou a nedovedou společným zákonodárstvím a společnou správou všecky býti uspokojeny. Země pokročilé jiného žádají než země, které tolik teprv mají dohánětí Spravovati je jedním zákonem a jednou správou znamená jedny zdržovati a druhým ukládati seč nejsou a tak všechny země trpí přílišnou centralisací.

Moderní život kulturní a hospodářský se svou složitostí, se svým krutým bojem hospodářským žádá využitkování všech sil, které daly příroda a povaha obyvatelstva. Centralisace nemůže a nedovede je pěstiti a všecky využitko-

vati ku společným cílům. Jak daleko jsou nejbohatší země našeho soustáti za sousedním federalistickým Německem!

Jenom vrácení se k historickým a právním základům této polovice říše dá královstvím a zemím možnost využitkovati všech svých sil ke kulturnímu a hospodářskému rozvoji, k těžké soutěži hospodářské, ve které nyní klesají a upadají, poněvadž svázány jsou nezdravou a nepřirozenou centralisací. Jak mocnou a mohutnou byla by říše Vašeho Veličenstva, kdyby dána byla zemím stará jich práva a národům možnost svobodného, nerušeného rozvoje ve prospěch vlastní i k moci a slávě říše!

A na staré, historické půdě, ve společné práci za rozkvět a zdar zemí koruny české našla by se i možnost národnostního smíru, jehož si sněm království českého co nejvroucněji a nejopravdověji přeje.

Centralismus přivedl národnostní boj v nynější jeho formě, snahy po národnostním nadprávi a boj za práva národů.

V zemích koruny české je naprosté rovné právo starým a dosud platným zákonem. Základními zákony zaručené a všemi sněmovními právy chráněné rovné právo obou národů, naprostá rovnocennost národa českého i německého v nerozlučitelných, nedělitelných, v zákonodárství i správě svobodných a samostatných zemích koruny české jest horoucí tužbou vždy věrného sněmu království českého.

Vaše Veličenstvo!

Pro lesk a slávu trůnu Vašeho Veličenstva, pro moc a význam říše, pro blaho a štěstí

zemí koruny české a obou jí obývajících národů obrací se sněm království českého k moudrosti a spravedlnosti Vašeho Veličenstva s nejpokornější prosbou, aby Vaše Veličenstvo dáti ráčilo zemím koruny české stará, nezadatelná jejich práva na zákonodárnou a správní jejich samostatnost a koruně svatováclavské starou její slávu, aby mohly země české šťastny a spokojeny zkvétati a mohutněti ku vlastní cti a k pevné ochraně nejjasnější dynastie a trůnu Vašeho Veličenstva.

Bůh, žehnej, bůh zachovej Vaše Veličenstvo!

12.

Provolání k volbám do rady říšské r. 1897.*)

Jsou vypsány volby do říšské rady. Na Vás jest určiti, kdo bude zástupcem Vašim a mluvčím.

Obracíme se k Vám, voličové. Lidem českým Vás zoveme. K lidu českému mluvíme a ne k rolníkům a živnostníkům, k dělníkům, doktorům, inženýrům a jiným zvláštním stavům, neboť Vy všichni, ať jakékoli Vaše zaměstnání a živnosti, jste především Čechy, spojeni pevnou páskou lásky k národu a jazyku svému, k historii a vlasti své, k velkému povolání, jež předkové naši slavné paměti nám odkázali, pro nás i člověčenstvo.

O Vaši důvěru, voličové, znova se ucházíme — my, národní strana svobodomyslná, které jste

*) Národní Listy. Ročník XXXII. čís. 51 ze dne 20. února 1897.

před šesti lety svěřili vedení svých politických záležitostí. Troufáme, že nevedli jsme je v nic. Daleko větší než dříve jest váha zastupitelstva českého. Otázka česká stojí znova v popředí všeho veřejného života v Rakousku a jdou vážní hlasové, že již již jest neodbytno chopiti se opravdového řešení a uspokojiti alespoň v tom onom podstatném kuse naše nezadatné požadavky. I pevný svazek mezi lidem naším v Čechách, na Moravě a ve Slezsku jest utkán a položen na nerozborné základy uvědomělé pospolitosti národní a státoprávní.

Našemu starému programu věrni jsme zůstali a zůstaneme; naším cílem jest plné rovnoprávi národnosti a jazyka českého u veškerém životě veřejném a obnovení státoprávní svézákonnosti zemí českých v rámci mocnářství rakouského.

Leč národnostní a ústavno-politické snahy nejsou vším, co dnes naplňuje mysl lidu českého. My nesmíme, porážejíce nepřirozený centralism, jen zasazovati se o svézákonnost zemí českých, jejíž nejvyšší formou jest nám staré naše a nepromlčené státní právo, my nesmíme chtíti jen vydobyti a zabezpečiti rovné právo našeho jazyka: i o to jest pečovati, aby ta národnost naše, i když bude úplně rovnoprávná, a ten politický život náš, i když bude uveden v nejpříznivější roucho ústavní, nebyl nikdy bez volného, svěžího, samostatného proudění myšlenek a svérázné kultury, ani nepostrádal té pevné hmotné opory, kterou podává hospodářský zdar a blahobyt lidu.

Co politická činnost, co vliv na zákonodárství a správu zmůže, všeho chceme se ucho-

piti a veškery schopnosti napnouti, aby i těchto cílů bylo dosaženo. My víme, že hospodářská tíseň dolehá krutým tlakem na široké vrstvy lidu českého. Právem sobě stýská zemědělec i živnostník, učitel i soukromý úřadník, učený proletariat i dělník do rostoucí svízelnosti denního zápasu za živobytí. Vy víte sami, že všechnu příčinu tísně nedovede zákonodárství a správa odstraniti; ale aby se učinilo, co učiniti lze, všechno až do posledního, o to s tou vytrvalosti a silou se zasadíme, kterou svědomitý zástupce s nadšením věnuje nejživotnějším zájmům svého lidu.

Tak budeme i při obnově vztahů k Uhrám co nejrozhodněji se vzpírati řádům, jaké nyní panují; chceme obdržeti, nač právo mají království a země této polovice a raději se odhodláme svoliti k rozluce, než dáti hlasy vyrovnání které nebylo by podstatným zlepšením dosavadního stavu.

Vůbec zachování středních stavů a obrana samostatné výroby rolnické i průmyslové jest nám nepominutelnou podmínkou klidného a postupného vývoje našeho národního i kulturního života a dobře se snáší s kýženým pozdvižením lidu dělného. My přese všechnu rozbíhavost, věříme v solidaritu zájmů hospodářských a v sílu pospolitosti národní. My skvělý důkaz, že v pravou dobu obecnému prospěchu lze zjednati platnost i na újmu mocných i bohatých, podali jsme provedením reformy zákona domovského, svědčící v prvé řadě dělnictvu. My odmítáme edy zásady a poslední cíle sociálních demoratův, jsouce přesvědčeni, že my svým demoratickým a sociálno-reformačním úsilím více

prospějeme i celku i jednotlivým vrstvám, než oni jednostranným a urputným zřetelem k jediné toliko třídě.

Jako pro hospodářský zdar a blahobyt lidu, tak chceme i pracovati pro zachování a rozšíření všech těch podmínek, jež politická zařízení dovedou zjednati samostatnému kulturnímu životu národa. Jsou to nejen všechny ony ústavy vzdělávací, jež národu tak pokročilému a poplatnému, jako jest náš, stát povinen jest odevzdati a z nichž on některé a tak důležité, jako jsou česká vysoká učení na Moravě, podnes zadržuje; ale jest to především svoboda myšlení a bádání, svoboda slova psaného i mluveného, všechna ta volnost občanská pro mocné i slabé, bohaté i chudé, jež jest prvou podmínkou svérázného vývoje a rozpjetí jednotlivce i národa. Proto s touže rozhodností bráníme se poručnikování skrze jakoukoli policii občanskou, s jakou žádáme vyplenění byrokratismu a rozhodnou převahu samosprávných živlů ve škole a s jakouž odmítáme klerikálné úklady o ujařmení duchů, zejmena o podmanění školství veřejného. Vy Čechové nedopustíte, aby marně národ náš prvý v Evropě byl podstoupil slavný svůj zápas za svobodu myšlenky.

Na základě svobody, spravedlivosti a lidskosti z té duše bychom sobě přáli urovnati spor s Němci, kteří od slaletí s námi sdílejí naši společnou vlast, bývavše někdy jak sami praví, věrnými poddanými králů českých. Nejtvrdší překážka pro ustálení veřejného řádu v našem království i v celém státě, pro povznesení politické váhy obou národů, pro klidný vývoj našeho národního, kulturního a hospodář-

ského života, byla by rázem odklizena, kdyby Němci konečně podepsali rovné právo obou kmenů v celém nedílném království. Nám, bůh ví, nejde o nadvládu a znásilnění — kéž by i oni přestali na to mysliti, teď konečně, kdy sociálné protivy hlubokou brázdou chystají se rozrýti naši společnost.

Čechové! Rodáci! Neurčitá a zastřená jest budoucnost, které politické osudy Rakouska jdou vstříc. Snad vyjde z ní příměří, snad vyjde nový boj. A jako jsme uchystáni na obrat vlídný, tak jsme i připraveni znova vzdorovati nepřiznivému útvaru. Vždyť máte v paměti, jak od pozorovací politiky, se kterou jsme roku 1891 vstoupili do říšské rady, pokročili jsme k ostré opposici a pak nejrozhodnějším postupem rozbíjeli jsme a rozbili koaliční soustavu, sestrojenou úhlavně proti nám. Když potom nastala obleva, ubrali jsme i my příkrosti z našeho postupu; pozorovali jsme prostě a vyčkávali kudy vláda na konec se obráti a k jakým výsledkům povede nezastavitelný úpadek nejmocnějšího někdy odpůrce našich snah, centralistické levice německé. Ale opposice proti vládě jsme se nevzdali a nevzdáváme, protože přes některou přízeň v drobnostech a laskavost v tonu nezměnila se soustava a nedošlo k činům, k těm činům, jež by svědčily, že opravdu mají býti položeny alespoň základy ku vyplnění našich přání. My uvěříme jen činům — slovům věřiti opposice česká odvykla.

Lide český! Ve chvíli nynější, kdy politika nejde stopou napřed ušlapanou a kvašení třídní počíná rváti starou pospolitost ideji v národě, důvěry veliké požaduje strana, jež uchází se o

zastupování Tvoje. Projev nám znovu tu důvěru pevnou a nezklamanou, kterou jsi před šesti lety způsobil přesunutí staré rovnováhy v politice rakouské, a dej nám dokonati dílo započaté — nikoli ve prospěch náš a strany jediné, ale ve prospěch všech, kdo hlásí se ku jménu českému, ve prospěch všech, kterým láska k vlasti a národu, ke svobodě, pokroku a povznesení veškerého lidu jest nejvyšším cílem vroucího snažení!

tinger (za venk. obce okresu Rakovnického), Josef Pražák (za venk. obce okresu Mělnického) a Dr. Prav Al. Trojan (za venk. obce okresu Čes. Brodského). —

K tomu r. 1875 přibyli ještě 2 poslanci, a sice: Dr. Karel Sladkovský (za města Litomyšl a Polička) a Kašpar Vacek (za venk. obce okresu Litomyšlského).

3. Roku 1889 bylo zvoleno 37 mladočeských poslanců na sněm zemský, a sice: Josef Černý (venk. obce okresu Královédvorského), Jindřich Doležal (venk. obce okresu Novobydžovského), Dr. Jan Dvořák (venk. obce okresu Novoměstského), Dr. Em. Dyk (venk. obce okresu Rokycanského), Dr. Em. Engl (měst. skupina Benešovská), Václav Formánek (venk. obce okresu Král. Hradeckého), Dr. Ed. Grégr (venk. obce okresu Vysokomýtského), Dr. Julius Grégr (venk. obce okresu Karlínského), Jos. Hampl (venk. obce okresu Nymburského), Dr. Jos. Herold (venk. obce okresu Jílovského), Jos. Hodys (venkov. obce okresu Příbramského), Jos. Horák (venk. obce okresu Poděbradského), Fr. Hovorka (venk. obce okresu Žamberecského), V. Janda (venk. obce okresu Slánského), V. Jindřich (venk. obce okresu Rakovnického). J. Kaftan (Praha-Hradčany), Fr. Koenig (venk. obce okr. Plzeňského), Dr. Al. Koldinský (venk. obce okr. Pardubického), Dr. V. hr. Kounic (městská skupina Slánská), Fr. Kovář (venk. obce okr. Strakonického), V. Krumbholc (venk. obce okr. Smichovského), Dr. Jan Kučera (městská skupina Hořovická), Dr. H. Lang (venk. obce okr. Táborského), K. Loula (venk. obce okr. Benešovského), Dr. Bedř.

Pacák (venk. obce okr. Kutnohorského), V. Perner (venk. obce okr. Rychnovského), Dr. Jan Podlipný (měst. skupina Čáslavská), Václ. Rataj (venk. obce okr. Píseckého), Fr. Steiner (venk. obce okr. Březnického), Dr. J. Šil (měst. skup. Královédvorská), E. Špindler (venk. obce okr. Mělnického), M. Štěpán (městská skup. Litomyšlská), V. Teklý (venk. obce okr. Mladoboleslavského), Frt. Tilšer (venk. obce okr. Českobrodského), A. Treybal (venk. obce okr. Přeštického), K. Tůma (měst. skup. Vysokomýtská) a Dr. J. Vašatý (venk. obce okr. Sušického).

4. Členové výkonného výboru národní strany svobodomyslné jsou nyní: Karel Adámek, Josef Anýž*, Dr. Gabriel Blažek*, Dr. Edvard Brzorád, Josef Brdlik, Václ. Březnovský*, Dr. Jaromír Čelakovský, Dr. Em. Engel,* Dr. Jos. Fořt,* Dr. Ed. Grégr*, Jindřich Hartwich, Dr. Jos. Herold,* Josef Horák, Heřman Janda,* Václav Janda, Jan Kaftan,* Dr. Josef Kaizl, Rudolf Keclik,* Dr. Karel Kramář, Stan. Kubr, Václav Němec,* František Nikelfeld, Dr. Bedř. Pacák, Dr. J. Podlipný,* Dr. Prokop Podlipský,* Dr. V. Ryba, Dr. Ant. Schauer, Dr. Ad. Stránský, Dr. Václav Škarda,* Dr. Jos. Tuček, Josef Vychodil a Dr. Jan Žáček. (Označení hvězdičkou jsou zároveň členy správního sboru).

Státní studijní knihovna České Budějovice

OBSAH.

Str.

Úvod 3

Část I.

1. 1874—1897 5
2. Směr realistů 9
3. Hnutí pokrokové 10
4. Vnitřní práce ve straně svobodomyslné . . . 14
5. Organisace strany 16

Část II.

1. Program národní strany svobodomyslné . . . 18
2. Osvědčení národní strany svob. před vstupem poslanců českých do rady říšské 23
3. Provolání k volbám sněmovním r. 1889 . . . 25
4. Návrh adresy na sněmu král. českého r. 1889 36
5. Prohlášení o punktacích 54
6. Provolání k volbám říšským r. 1891 77
7. Návrh adresy na radě říšské r. 1891 88
8. Manifest poslanců o výminečném stavu . . . 98
9. Nymburská resoluce 104
10. Provolání k volbám sněmovním r. 1895 . . . 111
11. Návrh adresy na sněmu král. českého r. 1896 124
12. Provolání k volbám říšským r. 1897 132

Dodatek 139

DM 17,- mit

STANFORD LIBRARIES
HOOVER INSTITUTION
To avoid fine, this book should be returned on
or before the date last stamped below

JN 2219 .A5N4S6
Narodni strana svobodomAJR0714
Hoover Institution Library
3 6105 081 234 952